

Apasol (Acts)

Wonawiiakowa

Yesu kana kivikivina Luk touna buka tana kana waghawagha na *Yesu Warana Miisena* igirumi. Muriye yana buka ivikiitayini da *Acts* igirumi.

Bi mmko bukana kamone yiakovida da metagha Kanuma Kabikabikuwayina, Yesu kana kivikivina ivinaghovedi da Keriso Warana Miisena kubura nununagha sidimeni, Jerusalem kwanatuna kamone, Jiudiya da Sameriya kuburidi kamodiye, bi muriye kubura tupane.

Dagudagune na Jius damdi kawagha Keriso siyigeruveni da sivikeresiyana. Bi muriye na Warana Miisena ikanibu da kubuna damdi bi-iyadi. Da kata na kubura tupane wawaya Keriso sigeruveni.

Mmko bukana kamone Luk touda biiyadi ividebeni da Jius damdi yadi bera bi yadi wonawiiyoyowana buka katamanina kamone iviyevevedi da metagha God sinakovi. Bi awakigha Jius damdi kamodiye idaguni na Yesu Keriso ipiika da ivikovini bi wawaya kubura nununagha God yawata nuwanuwadi tanagha. Luk mmko bukana kamone igiruma da apasol Yesu Keriso Warana Miisena siyadimedimeni da keresiyana kubura nununagha itubugha bi kere-siyana yadi koroto iyaragaragata.

Bi Luk igiruma da Yesu kana kivikivina mmko naboni sikanibu da Warana Miisena sikabirereyi.

Yesu raboboma igeghomiiri igae abame bi murine kana kivikivina yadi bagibagi sidaguni na wawaya Jerusalem kamone sivikeresiyana.

Kana kivikivina Jerusalem sikanibutaveni bi Jiudiya da Sameriya kuburidi kamodiye yadi bagibagi sibera.

Muriyena Jiudiya da Sameriya sikanibutavedi bi Mediteriyen Yegiina sipepewakovi da kubura bogaebogae sidima siyanono da Roumma sikanibu.

Noghota ghamanakina *Acts* bukana kamone na Kanuma Kabikabikuwayina yana maragata. Touna iyowogha da wiigeruwana damdi Jerusalem kamone itowatawanidi. Noko berana na Pentikos raghanine itubugha bi noko murine Kanuma Kabikabikuwayina gabudara nonowa, keresiyana da yadi babada yawata iyiinaghovedi bi maragata iyavereveredi da bera peyaridi mmko bukana kamone igirumi na itubugha. Keresiyana damdi rorowaiyinagha sidima na mmko bukana kamone igirumi da takovi metagha ivisisiya. Bi tana kita da wiigeruwana damdi yadi yawa kamone na God wonana ivimaragata kirakii. Bi noko maragasina debane na keresiyana nuwanuwadi tanagha.

Luk yana noghota mmko naboni irereyi.

Chapter 1:1 da inagho 26 Yesu kana kivikivina sikabunagha da Keresiyana bagibagina siyadaguni.

Chapter 1:1 da inagho 14 Yesu yana sisiya tughurina bi yana wonawiiyoyowana maragasidi kana kivikivina biiyadi.

Chapter 1:15 da inagho 26 Jiudas wasana sivineyi.

Chapter 2:1 da inagho 8:3 Yesu kana kivikivina yadi bagibagi da yadi dima Jerusalem kamone.

Chapter 8:4 da inagho 12:25 Yesu kana kivikivina yadi bagibagi da yadi dima Jiudiya da Sameriya kuburidiye.

Chapter 13:1 da inagho 28:31 Pol yana yawa.

Chapter 13:1 da inagho 14:28 Pol yana bagibagi idaguni bi metagha ipepewa.

Chapter 15:1 da inagho 35 Apasol yadi dughu ghamana Jerusalem kamone.

Chapter 15:36 da inagho 18:22 Pol yana pepewa wiibatana.

Chapter 18:23 da inagho 21:16 Pol yana pepewa wiiarobina.

Chapter 21:17 da inagho 28:31 Pol na biwa kamone, Jerusalem, Sisariya da Roum kamodiye.

¹ Wayakapo, Tiyopilas.

Roro buka tana agirumi na kamone Yesu yana wiiyeveveyana da yana bagibagi metagha ibera, dagudagune da tughurine na tupana atore.

² Muriye da abame iyagae na iiyawogha ivineyidi da yana **apasol** na Kanuma Kabikabikuwayina yana maragate iwonawiiyoyowanedi da awakigha siyabera.

³ Yesu irabobo murine na gabudara 40 kamone iyarurumaghatara yana apasol biiyadi bi raghani peyaridi iyiidebena mayeni da wonawaghata touna yawayawiina. Bi God yana wiikiwawona

toudi biiyadi iyisisiyeni. ⁴ Raghani tana yawata siyakamkam bi sisiya bagibaginama iwonedo bo, “Jerusalem gekonakanibutaveni, kovikoyakoy- agha raghani gisina. Nada awonemi da tamagu- naki yana wiisuwona maragasina itore da kami puyo inawonataveni. ⁵ Jon, rarimama wawaya ibabataitodi bi gabudara viya murine na tami Kanuma Kabikabikuwayinama konababataito.”

Yesu igae abame

Mrk 16:19-20; Luk 24:50-53

⁶ Raghani na **apasol** siriyena mayedi Yesu biidi na sivitarakiyaneni bo, “Bada, rubana da tam mmko raghanine Roum kunagetawanidi bi Isrel damdi yadi wiikiiwawona kuniveramayi, bo?”*

⁷ Bi Yesu iwonabodedi bo, “Tamagunaki touna kawagha yana wiibadana da nokodi raghani da iri itoura bi getami yami bagibagi da akovina kon- akabi. ⁸ Bi raghanine Kanuma Kabikabikuway- ina inatowatawanimi na maragata inaveremi. Da tagu kiiraviguve na wawaya konimagh- aghataredi, Jerusalem kamone bi Jiudiya kubura tupane da Sameriya kubure bi kate kubura tu- pana.” ⁹ Raghanina mmkodi ivisisiya ikovi, na si- yaruruwiitete bi God ikabi iyageege da matadiye bi uwa ivikowoyi.

¹⁰ Raghanina iyageege abame bi patana si- yaruruwiitete na yaininagha tomotomogha bata kadi kwama poepoedi riridiye sirumaghatara.

1:5: Mrk 1:8 * **1:6:** Yesu kana kivikivina na kubura wiikiiwa- wona sivisisiyeni. Sinoghosi da Yesu Roum damdi iyakwavinidi bi touna iyikiiwawo da Isrel damdi iyibadedi. **1:8:** Mrk 16:15

1:9: Mrk 16:19

11 Bi siwona bo, “Galili dammi, awaki kiiravine komiiri bi abame kogagaagawa? Mmko Yesu na, iiyabo gwabimima sikabitaveni igae abame, na kedana mayimayiyina muriye inaveramagha metagha kokita iyageege abamena.”

Jiudas wasana Mataiyas sivinei

Mat 27:3-10

12 Wasina bi **apasol** siveramagha Jerusalem kwanatune, Oliv Koyanama bi noko tarabogina yana rabaraba na gegha gurina da Jerusalem kwanatuna.† 13 Raghanina Jerusalem kwanatune siverakanibu na sigae bare kamove tupayaragha meme siyamakamakena. Kadi waghawagha mma naboni: Pita, Jon, Jemes da Andru, Piripo da Tomas, Batoromiu da Matiu, Jemes (touna Arupiyas natuna), da bada Saimon (touna Zelot wawaya)‡ bi kate Jiudas (touna Jemes natuna). 14 Bi toudi raghani nonowa nuwanuwadi tanagha bi rupari kiiravine na siyiitaghomidi, wasiwasike viya yawata da Yesu sinananaki Meri teya bi kate tiitiinayoghoyogho.

15 Nokodi raghanidiye wiigeruwana damdi siriyyedi da kamodiye na wawaya yadi 120. Bi Pita igeghomiiri da ivisisiya iwona bo, 16 “Warewaresigu, buka katamanina kamone metagha igirumina inatubugha da kamone Kanuma Kabikabikuwayina naghove waghata ivisisiya Deivid kawanama iwonakasiyaragha Jiudas kiiravine. Touna ivikedawaga da wawaya

† **1:12:** Sipepewa na gerabarabana 1,000 mita naboni. **1:13:**

Mrk 3:16-19 ‡ **1:13:** Zelot: Zelot damdi siyawiiwiini da Isrel kamone Roum yadi babada siyakuwiitavedi.

Yesu sipatumi. ¹⁷ Kiiravine Jiudas na touda kamodae bi yawata tabagibagi patapata.”

¹⁸ (Bi Jiudas yana wiiyaba berona miisanina ikabi na manenama tanawa muduna igimoni. Noko tanavina kamone Jiudas ibeku da kamokamona ivikwata da kamowarawarana iruwayi. ¹⁹ Wawaya tupadi Jerusalemne makamakedi noko rabobona warana siwaiyaneni na Hibru gamodima tanavina sikwatuveni Akeldama, noko waghawaghana basuna, ganigani tanavina.)

²⁰ Bi Pita sisiya ivikiitayini iwona, “Psam kamone kiiwawo Deivid igiruma bo,

‘Yana bare inakwebu,

da gewawaya sinamakena.’

Bi kate,

‘Wawaya tana kana gawara inakabi.’

²¹ Noko biidi tomogha tana tanavineyi da Jiudas kana gawara inakabi. Touna tomoyina na toumii yawata raghani patepatena Bada Yesu yawata kayapeepewa, ²² dagudaguna na Jon wawaya iyabaabataitodi raghanine, patana da Yesu yana gae abame gabudarine - mmko tomoyina tana iniwiiteda da wawaya biiyadi tani maghamaghatara da Yesu raboboma igeghomiiri.”

²³ Na tomotomogha bata sikabigubadi: Jousep sakwatuveni Basabas (kana waghawagha tana Jastas) bi kate Mataiyas. ²⁴ Wasina bi tupadi sirupari bo, “Bada, wawaya tupadi nuwanuwadi tam kwakovi. Kiyevemii da meko tomoyina kwawiiwiini, ²⁵ da mmko bagibagine yana

gawara inakabi da apasol bigana inabera meko Jitudas imiiri kuyoveni, basuna ikuyovemii inagho yana kubure.” ²⁶ Na wiirekwa tana§ sibera, da Mataiyas sivineyi, da touna iviapasol nokodi yadi 11 iviagagudi.

2

Kanuma Kabikabikuwayina iyowogha

¹ Raghanina **Pentikos** gabudarina ipiika na wiigeruwana damdi tupadi gawara tanagha siv-itaghomidi.* ² Yaininagha gugura abame siwaiyaneni naboni ware yanunu maragasina. Bi gugurina iyowogha da bare kamona tupana inunuri meme siyamakamakena. ³ Bi siyakita da sawara tana, naboni ware keyama wiibububuna pepana iyowogha bi itamodididigha da tatadi-gegha debadiye sitowa. ⁴ Bi Kanuma Kabikabikuwayina tupadi ivibonuvdi da maragata iveredi na sidagu gamo bogaebogaema siyisisiya.

⁵ Noko raghanine na Jius damdi iiyawogha yadi bera da God nonowa siyakabikabikuwayeni na kubura bogaebogaema sipiika da Jerusalemne siyamakemake. ⁶ Bi raghanina noko gugurina siwaiyaneni na koroto ghamana siriyeni bi

§ **1:26:** Jius metagha wiirekwa siyaberabera na touna waghawagha sagiruma bo akima debadiye satarakatugha bi redu kamone suwana. Bi reduna siruguguveni patana da akimina tana yikapoka yakanibu maghatate. Na wasina iiyabo kana waghawagha akimina debane na, wasina touna wawayina savineyi. * **2:1:** Koughanu porayina ikovi murine bi gabudara 50 murine na Pentikos porayina.

sikeyekeyedi basuna siwaiyana da wiigeruwana damdi tatadigegha na dam bi dam yadi gamoma toudi siyiisisiya. ⁷ Na noghota kawakawama sivisokovedi siwona bo, “Kokita, metagha bi naboni, nokodi wawaya tupadi na Galili damdi. ⁸ Metagha bi tatadigegha tawaiwaiyanedi da toudi yada gamoma sisisiya? ⁹ Touda kubura bo-gaebogaema tapiika, mududa na Patiya, Midiya, Elam, Mesapotemiya, Jiudiya, Kapadosiya, Pontas da Eisiya. ¹⁰ Praigiya, Pampiliya, Ijipt da Libiya kuburina muduna, noko na Sairin kubura ririne. Bi kate viya na touda Roum damda tavikiiwaga, ¹¹ Jius waghata da kubuna damdi yadi wiigeruwana siwamira bi Jius yadi wiitumaghana sivigeruveni. Bi kate viya na Krite da Areibiya, bi mmkodi damdi tawaiwaiyanedi da God yana bera ghamanakidi iberana kiiravidiyе, na toudamani yada gamoma sisisiyana.” ¹² Na tupadi sinokeni bi sinoghota kawakawa na sivi-tarakiiyana kabivivirana bo, “Mmko touna awaki berana?”

¹³ Bi viya noko korotona kamone wiigeruwana damdi sivinamayedi, siwona bo, “Nokodi wawayidi na siniuna neghanegha.”

Pita irumamata

¹⁴ Pita da **apasol** turaturana yadi 11 sigeghomi-iri bi koroto biiyadi iwona bo, “Yagu wawaya, Jius turaturagu da iiyawogha Jerusalem kamone makamakemi. Kowaiyana wiimasi, bi mmko berana yana basuna animaghatari tami biiyadi! ¹⁵ Gekonanoghosi da mmkodi damdi

siyaniuna neghaneghana. Gabudara yana muya-
muya 9 o'klok kawagha, katare inagepaka bi tu-
pada takovi da rarima maragasidi na gedidibare
taya niniuna.† ¹⁶ Gegha, raghani katamanine
peroveta Jowel iwona da mmko matakirina
ghamana iyatubugha. ¹⁷ Igiruma da God iwona
bo,

‘Raghani damona inapiika‡ na
Kanumigu anawonataveni inayowogha
wawaya tupadi biiyadi.

Natunatumi tomotomogha da wasiwasike sina-
wonakasiyaragha
Anabera da yami yaraga bera gubagubadi
sinakita,
bi yami magumagura mimeu sinamimeu.

¹⁸ Bi noko raghanidiye Kanumigu anawonataveni
inayowogha
yagu bagibagi tomotomoyidi da
wasiwasikedi biiyadi
da yagu bera kiiravine sinawonakasi-
yaragha.

¹⁹ **Berakayowiiwiyaka** abame aniyeveveyana,
bi matakira kubure aniyeveveyana.

Ganigani, keyama karakarasina da buu ghamana
kubure konakita.

²⁰ Bi gabudara inididibari
bi matu kana kita inawamiri da inidura.

Mmkodi bera sinatubugha bi murine na

† **2:15:** Mmkodi bera na 9 o'klok didibare situbugha. ‡ **2:17:**
Raghani tughurina idaguni na raghanina Yesu ipiika kubure bi
inakovi raghanine na touna inaveramagha magha kubure.

Bada yana gabudara ghamanakina
 inanokanibu bi noghota kawakawana.

²¹ Bi naboni iiyawogha Bada kana waghawaghae
 wiiwiita kiiravine sinakwatu na iniyawiidi.’ ”

²² Bi Pita yana sisiya ivikiitayini bo, “Isrel
 dammi, yagu sisiya kowaiyaneni: Yesu, touna
 na Nasaret tomogha, bi God maragata ivereni
 na berakayowiiwiiyaka, bera ghamanakidi da
 matakira noghota kawakawadi gwabimiye ib-
 era, noko wiiyeveveyana tami biiyadi da wiisu-
 wona touna God gwabinama ipiika. ²³ Bi God
 yana noghota kamone na tupana nada waghata
 iwonawiikim da awakigha siyatubugha Yesu bi-
 idi. Na tami wawaya kawakeekeedi siviwiitemi
 bi korosiye kotuparatu da koviraboboni. ²⁴ Bi
 gegha, God rabobo sinivisina ghamanama ikabi-
 wiigeghomiiri da iyawamagha, basuna rabobo
 gerubana iyakabitawani. ²⁵ Na kiiwawo Deivid,
 mma naboni ivisisiya Yesu kiiravine,

‘Akita da Bada na nonowa gwabiguve,
 bi ririguve kiiravine na geananagharana.

²⁶ Noko kiiravine nuwanuwagu imiise kirakii
 bi kawaguma akabekabepepa.

Bagunakine tubuyigu inoganoga
 nuwanuwagu na duvine Bada iigeruveni,

²⁷ basuna tam gekunakuyovegu da karawaga ka-
 mone anakena,
 bo yam Wiitamariyana Kabikabikuwayina
 tubuyina
 gekunakabitore da inatamoririghana.

28 Tam yawa makewaghawaghasina kedana ku-viyevevegu.

Bi tam kwagwabigwabiyegegu kiiravine na nuwamiise inibonuvigu.’”

29 Bi kate Pita iwonamagha bo, “Wareware-sigu, wonawaghata awonewonemi. Kayekikida Deivid irabobo da sidogu, bi kana karawaga na patana da gwabidae yamakamake na tanakovi da getounamani iyisisiyena mayenina. 30 Bi touna na peroveta, na iyakovi da God tounamani waghawaghane wiisuwona maragasina ibera da Deivid nosinosina tana kana gawara inakabi da inikiwawo. 31 Kiiravine Deivid ikita da God raghani muriye awaki iyabera, noko kiiravine nada Keriso yana geghomiiri magha ivisisiyeni iwona bo,

‘God yana wiivinevinegha Wawayina geinakuy-oveni karawaga kamone inakena, bo tubuyina geinakabitore da inatamor-irighana.’

32 Bi God, Yesu raboboma ikabiwiigeghomiiri, na toumii tupamii kakitana kiimaghamaghatara

33 bi itoregeeyeni da ririne ivimakeni da yawata siyibada. Bi tamananaki God wiisuwona maragasina itore na naboni ibera da Kanuma Kabik-abikuwayina iyavereni. Bi kata Yesu noko Kanumina iwonataveni iyowogha toumii bi-iyadi da basuna kokitakita bi kowaiwaiyaneni.

34 Kiiwawo Deivid na gegha iyagee abame ware Yesu naboni, na getouna iyisisiyena mayenina, raghanine iwona bo,

‘Bada God yagu Bada[§] iwoneni bo,
 “Mabo ririguve kumakekira
³⁵ bi kam aviya anakabidi da kaye rogumve
 anatorei.” ’

³⁶ Noko kiiravine wawaya tupami Isrel kamone, akovina konakabi yapori! Da God, mmko Yesuna ibera da yami Bada bi yana **Wiivinevnegha Kiiwawona** iiyabo korosiye kotuparatuna.”

³⁷ Raghanine wawaya mmko sisiyina siwaiyakeni na nuwanuwadi iyogha, na Pita da apasol biiyadi siwona bo, “Warewaresimii, awaki toumii kanabera?”

³⁸ Bi Pita iwonedi bo, “Tami tupami, yami bera beroberodi kokabitoura bi konatubuwamira, bi Yesu Keriso waghawaghane konababataito, tamumu noghotataveyanina kiiravine da Kanuma Kabikabikuwayina puyona konakabi.
³⁹ Mmko wiisuwonina na tami da natunatumi kiiravimiye bi kate kubuna damdi kiiravidiye iiyawogha tupadi na Bada yada God inakwatuedi touna biidina.”

⁴⁰ Bi Pita sisiya mududi yawata ivisisiyana bi sisiya maragasinama toudi iwonawiiyoyowanedi bo, “Mmko inasina kawakeekeekeedima kokoyagha yaporimi, toudi sisiwana na kate biwa berona sinabanani.” ⁴¹ Wasina bi, iiyawogha Pita yana sisiya sivigeruveni na sibabataito, bi wawaya 3,000 noko raghanine wiigeruwana damdi siviagagudi.

Wiigeruwana damdi yadi yawa

§ 2:34: Bada wiibatana na Keriso.

⁴² Wiigeruwana damdi nuwanuwadi tupana tanagha bi **apasol** yadi wiiyeveveyana siyawaiwaiyana da siyakamkam patapata. Bi kate noko kamone siyarurupari da Bada yana kamkena siyakabikabi. ⁴³ Apasol na God yana maragate na **berakayowiiwiyaka** da matakira ghamanakidi siyaberabera na wawaya tupadi siyakitakita na siyanoghonoghota kawakawa. ⁴⁴ Wiigeruwana damdi tupadi raghani nonowa siyiitaghomidi bi yadi sawara siyireregha kabivivirana. ⁴⁵ Bi yadi sawara bo yadi tanawa siyigimona, na manedi turaturadi viya gwabidiye gegha na siyarerereyedi. ⁴⁶ Gabudara patepatena Bare Kabikabikuwayina garina kamone siyitaghomidi. Bi kate yadi bare kamodiye Bada yana kamkena siyakabikabi bi siyakamkam patapata, nuwamiiseye da nuwanuwadi yagharine, ⁴⁷ bi noko kamone God siyakabekabepepi, bi tupadi yadi yawa miisena kiiravine na Jerusalem damdi nuwanuwadi sikabi. Raghani nonowa wawaya woudi siyigeruwana bi yawa makewaghawaghasina siyakabikabi. Na Bada iyirughuvedi wiigeruwana damdi siyiagagudi da yadi koroto iyaragaragata.

3

Pita tomogha digadigana iviyawiini

¹ Raghani tana Pita da Jon ravidu gabudare 3 o'klok bi siyageege Bare Kabikabikuwayine,

rupari kiiravine.* ² Na tomogha tana sibanani, itubuyeni da digadigana. Bi raghani nonowa wawaya siyakawakawari da Bare Kabikabikuwayine bi garina matamketana tane siyatoreto. Matamketana kana waghawagha na *Wiinuwakayowana*. Meme wawaya siyarughurughu na digadigana iyipepeyana toudi biiyadi. ³ Raghanine ikita bi Pita da Jon nada rughu biidi na mane kiiravine ivibaba toudi biiyadi. ⁴ Yadi bata rotomanina sikitabogaboga, bi Pita iwona bo, “Tam kitamii.” ⁵ Na nuwasisire ikayogagawa, iyanoghonogho da awaki sawarina tana siyavereni. ⁶ Bi gegha Pita iwona bo, “Tagu getana mane gwabiguve, bi awaki gwabiguve na anaverem; Yesu Keriso, Nasaret tomogha waghawaghane awonewonem. Geghomiiri da kupepewa.” ⁷ Bi Pita imanama katiyana ikabi da itaina wiigeghomiiri; bi yaiyainagha kayena da kayetupina sivimaragata. ⁸ Imake geghomiiri da imiiri bi pepewa idaguni, na Pita da Jon yawata sirughu Bare Kabikabikuwayina garina kamone, bi tomoyina iyapeepewa da iyikapokapoka bi God iyakabekabepepi. ⁹ Raghantina wawaya tupadi tomoyina sikita da iyapeepewa bi God iyakabekabepepi, ¹⁰ na sakovi da touna noko tomoyina iiyabo digadigana gabudara patepatena matamketa kana waghawagha *Wiinuwakayowana* riirine iyamakamake bi

* **3:1:** Prist, gabudara tanagha kamone sasuwara da raghani bata Bare Kabikabikuwayine (9 o'klok da 3 o'klok). Noko raghaine sasuwasuwara na wawaya sarupari bi pari raghanina tana na ravidie.

iyipepeyanana; wawaya sivisoko bi sinoghota kawakawa da awaki itubugha touna biidi.

Pita Bare Kabikabikuwayina garina kamone ivisisiya

¹¹ Tomoyina iyawa na Pita da Jon itaraghoudi da yawata sirughu gawara sawoneni *Solomon yana Tupatayina*,† bi wawaya tomoyina sikita na sivera sipiika toudi biiyadi bi sivisoko kirakii. ¹² Bi raghanina Pita mmko ikita na iwonedo bo, “Isrel dammi, awaki biidi mmko ivinokami? Bi awaki kiiravine kokitakita bogamii, da ware mmko tomoyina toumiimani yama maragatama kayabera da iyapepewa. God matane na toumii gewawaya kiimatanimii bi mmko berana kabera. ¹³ God, touna Abraham, Aisik bi Jeikap yadi God bi kate kayekikida tupadi yadi God, touna yana Wiitamariyana Yesu ikabepi bi wiibadana iyavereni kiiravine na mmko berana ibera. Wasina tomoyina tami kokabi bi wawaya koviruveredi da siyakasunuyi, bi tami Pailat naghone kovisinighiihiyeni, bagune iwiini da iyawonatawani. ¹⁴ Tami wawaya Kabikabikuwayina bi kiimatanina kosinighiiyeni na yami wiina kobera, bi kovibaba da kasunugha wawayina biwa kamone iyikanibuveni kiiravimiye, ¹⁵ bi Yawa Badana kokasunuyi. Bi God ibera da raboboma igeghomiiri, matamiima kakita da wonawaghata. ¹⁶ Bi Yesu waghawaghane

† **3:11:** Solomon yana Tupatayina na gawara tana Bare Kabikabikuwayina garina kamone. Touna gawara gurina gari ririne bi kana koghora peyaridi. **3:13:** Exo 3:15 **3:14:** Mrk 15:6-14

wiitumaghana, na mmko tomoyina iiyabo kok-itakita bi kwakovi na ivimaragata; bi Yesu waghawaghane wiitumaghana sipiika na mmko tomoyina iyawa, da matamima itubugha na kokita.

¹⁷ Na warewaresigu, akovi da tami yami babada yawata gekoyakovi da awaki kobera Yesu biidi, basuna gekoyakovi da touna na Keriso. ¹⁸ Bi mmko berana na raghani katanine awaki God peroperoveta biiyadi iwon-akasiyaragha da iyatubugha na itubugha, iwona da yana **Wiivinevnegha Kiiwawona** iyakabikwarakwara. ¹⁹ Da kata na yami bera ber-oberodi kokabitoura bi konatubuwmira, bi komiiri karna God biidi, da yami tamumu inakoghatavedi. ²⁰ Na Bada God kanume maragata inaveremi da koniyawiitaveyana da kanumimi sinimaragata. Bi Yesu inawonataveni tami biiyadi, wawayina iiyabo nada ivineghataveni da yami Keriso. ²¹ Bi touna abame inamakamake patana da kana raghani waghata inapiika na God inawonataveni. Bi noko raghanine God bera peyaridi iniwuwamiredi, ware naghove waghata yana wiisuwona maragasina yana peroperoveta kabikabikuwayidi biiyadi itore da berana iyatubugha na naboni inatubugha. ²² Basuna Mosis iwona bo, ‘Bada yami God **peroveta** tana inavineyi tami kiiravimiye, naboni tagu. Wawayina kami dam kamone inavineyi, bi yana sisiya tupana kowaiyana yapora bi kokabiteketekekeni. ²³ Iiyabo noko perovetina geinawaiyaneni na God yana dam ka-

monama inakwavini bi inakasunuyi.’ ²⁴ Awaki sisiyidi peroperoveta siwonakasiyaragha na kata satubutubugha. Raghani katamanine peroveta Samwel da peroperoveta tupadi murine sisiyina tanagha sitore. ²⁵ Bi God yana wiisuwona nokodi peroperoveta gwabidima na tami kiiravimiye, da kate wiiwaghasina maragasina makamakena God yana wiisuwona kayekikimi yawata sibera na touna initowawoneni tami biiyadi. Na God, Abraham iwoneni bo, ‘Tam nosinosimve na dam tupadi mmko kuburina debane animiiseyedi.’ ²⁶ God yana noghote na yana Wiitamariyana, Yesu naghove iwonataveni tami Jius dammi biyadi da tupami tatadigegha inimiiseyemi da yami bera beroberodima inatayinawamirimi.”

4

Pita da Jon, Wiigiugerojerora babadidi naghodiye siviisiya

¹ Raghanina Pita da Jon wawaya biiyadi siyisiya na **prist** babadidi da Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu kadi bada da Sadusis* damdi sipiika toudi biiyadi. ² Mmkodi babada nuwanuwadi sipughu kiiraki basuna **apasol**, na wawaya siyiyevevedi da Yesu yana geghomiiri na yimatakira da wawaya raboboma sinageghomiiri. ³ Pita da Jon sipatumidi, bi iravidi kiiravine, na totomoyidi biwa gawarine sitoreni patana da raghani iyabori na siyitupawamiwamiredi. ⁴ Bi gegha da, wawaya viya yadi wiiyeveveyana

3:25: Gen 22:18 * **4:1:** Sadusis Mak 12:18 kamone kokita.

siwaiyaneni na sivigeruwana, da wiigeruwana damdi, tomotomogha yadi koroto iragata da 5,000.

⁵ Raghani ibori na Jerusalem kamone babada ghamaghamadi sivitaghomidi dughu kiiravine. Kamodiye na Jius babadidi bi dogadogara da gwara wiiveveyana damdi, ⁶ bi prist kiikiwawona Anas na nama bi yana rakaraka Kayapas, Jon da Aleksanda, da kate tomotomogha viya rakaraka kamonama yawata.† ⁷ Wasina bi Pita da Jon sirutayinidi sipiika naghodiye bi sivitarakiyanedi bo, “Mmko berana iiyabo yana maragate bo kana waghawaghae kobera?”

⁸ Bi Pita, Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvi na iwonedo bo, “Jius babadimi da kwanatu kana dogadogara, ⁹ memeda kata kwiitupawamiwamiremii bera miisena digadigana biidi kabera. Na awaki kiiravine kowiiwiini da konakovi metagha bi iyawa? ¹⁰ Wasina, kowaiyana, tami da wawaya tupami Isrel kamone koyakovi da Yesu Keriso Nasaret tomogha, iiyabo kotuparatu bi God raboboma ikabiwiigeghomiiri, na touna kana waghawagha maragasine na mmko tomoyina digadigana iyawa bi kata naghomiye yamiimiiri. ¹¹ Giruma katamanina ivisisiya Yesu kiiravine, iwona bo, ‘Mmko akimina† meko tami abayoghayoghana kosinighiyeni,

† **4:6:** Roum babada, Anas rawana tomogha kana waghawagha Kayapas sikabiguba da Anas kana gawara iyakabi naboni prist kiikiwawona mmko raghanine. Jius yadi kiki na prist kiikiwawona yana wiibadana yakabitawani patana da yarabobo. † **4:11:** akima Mak 12:10 kamone kokita.

na kata iviakima kiitowana.’

¹² Yawa na getana iiyabo gwabine tana banani da Yesu Kerisove. Basuna abama rogune na getana waghawagha iyamakamakena da touna yawa inavereda.”

¹³ Bi raghanina babada **Wiigiugerogerora damna** kamone sikita bi Pita da Jon yadi noghota ivimaragata kirakii bi sakovi da toudi gegirugirumidi, bi wawayawota na sivisokovedi, bi noghota sikabi da mmkodi tomotomoyidi na Yesu yawata siyapeepewa. ¹⁴ Bi tomoyina iyawa na kamodiye iyamiimiiri bi matadima siyakitakita, na noko kiiravine getana awaki siyisisiyeni, ¹⁵ bi Pita, Jon da noko tomoyina naghove idigadiga na siwonedida da Wiigiugerogerora yadi dughu gawaririna siyakanibutaveni raghani tupona bi muriye toudimani kawagha siyisisiya. ¹⁶ Bi siwona bo, “Awaki tana bera mmkodi tomotomoyidi biiyadi? Wawaya tupadi Jerusalem kamone na sakovi da toudi **berakayowiiwiyaka** ghamanakina sibera, noko kiiravine gerubana da tana keyedina. ¹⁷ Bi tana gududi da mmko berana warana gegha wawaya kamodiye inaragatana, tani gesiyedi da gemeyani Yesu waghawaghane sinisisiya magha wawaya biiyadi.”

¹⁸ Wasina bi Pita da Jon sikwatuedi sirughu magha bi sisiya maragasinama siwonedida gemeyani Yesu waghawaghane sinisisiya bo siniyeveveyana. ¹⁹ Bi yadi bata siwonabodedi bo, “Nuwanuwami koviteteni da meko na imiise God matane. Tami kana kabisisiremi bo God kana kabisisireni? ²⁰ Awaki beradi kakita bi kawaiyaneni na gerubana da kani kawapotapota

bi kanisisiyeni.” ²¹ Na babada Wiigiugerogerora damna kamone Pita da Jon siwonawinagharidi bi siwonatavedi sinagho. Getana keda siyabanani da biwa siyaveredina, basuna wawaya tupadi noko berana ghamana itubugha na kiiravine God siyakabekabepepi. ²² Bi noko tomoyina digadigana iyawa na kana bodu 40 ikuyoveni.

Wiigeruwana damdi yadi rupari

²³ **Prist** babadidi da kwanatu kana dogara Pita da Jon siwonatavedi sinagho murine na yadi bata siveramagha wiigeruwana dam turaturadi biiyadi. Bi babadidi metagha siwonedini na tupana sivimaghamaghatara. ²⁴ Wiigeruwana damdi siwaiyanedi na tupadi yadi noghota tanagha bi God biidi rupari sidaguni, “Bada Ghamam, tam abama da kubura da yegii kubera da bera tupana kamodiye. ²⁵ Tam Kanuma Kabikabikuwayine kuvisisiya yam wiitamariyana, kayekikimii Deivid kawanama kuwona bo, ‘Awaki kiiravine dam bi dam nuwanuwadi sapughupughu,

bi wawaya sitarapiri kawakawa God wi-iaviyenina kiiravine?

²⁶ Kubura kana kiikiiwawo da kadi wiinaghowana sinitaghomidi sinakabunagha, bi Bada sini-aviyeni

yana **Wiivinevinegha Kiiwawona** yawata sinirouwa.’

²⁷ Wonawaghata Herod, Pontis Pailat, da kubuve makamakedi da Isrel damdi yawata mmko

kwanatuna kamone sivitaghomidi da Yesu, yam Wiitamariyana Kabikabikuwayina, siviaviyeni, touna na tam, yam Wiivinevinegha. ²⁸ Toudi awaki sibera na tam yam maragata da yam wiina naghove waghata kunuwagiurenina iyatubugha. ²⁹ Wasina katana, Bada, yadi wonawiinaghanaghara kuwaiyana da yam wiitamatamariyana maragata kuveremii da mayitepamii sinatora bi wonam kanadimeni. ³⁰ Bi imam kukoghasi da wawaya kuniyawiiidi bi yam Wiitamariyana Kabikabikuwayina Yesu waghawaghane **berakayowiiwiiyaka** da matakira ghamadi kunabera.”

³¹ Sirupari ikovi bi meko gawarine sivitaghomidi na barena ivinukenuke. Bi Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvidi, na noko raghanine sidagu da ere sinitoradi God wonana siyadimedimeni.

Wiigeruwana damdi yadi sawara debae sitoura

³² Wiigeruwana damdi tupadi nuwanuwadi bi yadi noghota na tanagha. Bi getana iiyabo iyawona da yana sawara na touna rapenena, bi gegha, yadi sawara tupadi na debae siyatutoura.

³³ Bi God yana wiiwiita ghamana toudi biiyadi iragata da ivimiiseyedi, na **apasol** siyimaghamaghatara da Bada Yesu raboboma igeghomiiri.

³⁴ Bi kamodiye na getana iiyabo gomagomarina, basuna iiyawogha bare bo tanawa rapediye na siyiigimona bi manena ³⁵ apasol siyavereveredi da turaturadi gomagomaridi siyarerereyedi.

³⁶ Bi tomogha tana, kana waghawagha Jousep, kana dam Livai bi yana kubura Saipras, bi touna apasol sikwatuveni Banabas, (waghawaghana basuna *Wonawiiyoyowana wawayina* mma bada naboni ibera). ³⁷ Da tanawa rapene na ivigimoneni bi manena ikabi ipiikeni da apasol iveredi.

5

Ananaiyas da Sapira

¹ Wasina tomogha tana kana waghawagha Ananaiyas, da wavinena Sapira yawata, yadi tanawa bada pinimina sivigimoneni. ² Bi wavinena yana wiiwaghasine na Ananaiyas manena muduna ikabigudu touna kiiravine bi muduna ipiikeni da **apasol** iveredi. ³ Bi Pita iwona bo, “Ananaiyas, awaki kiiravine kuviwaghasina da **Seitan** nuwanuwam ivibadeni bi Kanuma Kabikabikuwayina kuviyabeni bi yam tanawa manena muduna kukabigudu kiiravimve? ⁴ Tanavina tam rapemve bi muriye kuvigimoneni; bi kuvigimoneni ikovi murine na manena na tam yam mane, yam kayowane kuyabera. Awaki kiiravine mmko berana berona kubera? Gegha wawaya biiyadi kawagha kuyiyabana, bi God biidi kwi-yiaba!” ⁵ Raghanina Ananaiyas mmko sisiyina iwaiyaneni na yaininagha ibeku iyowogha da irabobo. Wawaya tupadi awaki itubugha bi si-waiyaneni na naghara ikabikirakiyedi. ⁶ Wasina bi, yaraga simiiririya da tubuyina sigere bi sikawari sikanibu da sidogu.

⁷ Geraghani gurina* bi murine na wavinena irughu bi geiyakovi da awaki itubugha. ⁸ Na Pita wasikena ivitarakiiyaneni bo, “Kuwonegu, tam da Ananaiyas tanawa kovigimoneni na miisanina tupana mma naboni bo?”

Bi wasikena iwona bo, “Eka, wasina miisanina namakatanina.”

⁹ Na iwonabodeni bo, “Metagha konoghosi bi Bada Kanumina Kabikabikuwayina koyaruyaghani? Kita, yaraga iiyawogha moghanem sidogu na siverakanibu matamkete samiimiiri, bi tam bada sinakawarim sinakanibu.” ¹⁰ Na yaininagha wasikena Pita naghone ibeku iyowogha da irabobo. Raghanina yaraga sirughu da sikita irabobo na sikawari sikanibuvuni da moghanena ririne sidoguni. ¹¹ Bi wiigeruwana damdi tupadi da kate wawaya mududi mmko berana sisiyina siwaiyaneni na naghara ikabikirakiyedi.

Apasol gubagubagidi korotodi siviya wiidi

¹² **Apasol berakayowiiwiiyaka** da matakira peyaridi wawaya kamodiye siyaberabera. Bi raghani nonowa na wiigeruwana damdi Solomon yana tupatayina kamone siyiitaghomidi. ¹³ Bi ere naghari na getana iiyabo iyiikapuvedi, bagune wawaya na siyiyayedi da toudi sigekirakii. ¹⁴ Bi gegha, raghani nonowa na wawaya korotodi siyarughurughu kamodiye, tomotomogha bi wasiwasike sidagu da Bada siyigeruvuni na yadi koroto siyiagagu. ¹⁵ Bi apasol yadi bera ghamanakidi kiiravine, na wawaya

* **5:7:** 3 hours murine.

turaturadi gubagubagidi siyakawakawaridi siyakanikanibu, keda riridiye bi rito da kepana debadiye siyikenedi, da Pita iyapepewa iyanono na memeda mekeyu kawanagha iyarogutawanidi. ¹⁶ Bi kate koroto ghamana meygii gisigisidi Jerusalem ririne bada siyariyeriyeni, bi yadi wawaya gubagubagidi da iiyawogha kanuma beroberodi gwabidiye na siyapiiikedi da tupadi siyawa.

Wawaya apasol sivitupaketowanedi

¹⁷ Noko murine **prist** kiikiwawona babada turaturana iiyawogha, toudi na Sadusis damdi, sinuwakapi kirakii **apasol** biiyadi. ¹⁸ Noko kiiravine sipatumidi da biwa gawarine sitore-rughuedi. ¹⁹ Bi nubabasuve na Bada yana aneya biwa gawarina matamketadi ikabitavedi bi iv-inaghovedi sikanibu. ²⁰ Bi iwonedo bo, “Konagho, Bare Kabikabikuwayina garina kamone komiiri bi wawaya biiyadi yawa makewaghawaghasina sisiyina tupana konadimeni.” ²¹ Raghani ibori na metagha aneya iwonedo na sibera. Da sirughu Bare Kabikabikuwayina garina kamone bi wi-yeveveyana sidaguni wawaya biiyadi.

Raghanina prist kiikiwawona babada turaturana yawata siverakanibu na **Wiigiugerogerora damna** sikasiwiitaghomi nokona Isrel kana babada ghamaghamadi tupadi sipiika dughu kiiravine bi Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu damdi siwonatavedi biwa gawarine da apasol siyapiiikedi. ²² Bi raghanine Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu barene sinokanibu, na sikita da apasol

gegha nama. Noko biidi siveramagha na sivimaghamaghatara, ²³ siwona bo, “Matamketa guduguduna bi wiikighukighu damdi nama, siyabodaboda. Bi raghanina kakabitaveni na kamone wawaya gegha.” ²⁴ Bi prist babadidi da Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu yadi bada mmko sisiyina siwaiyaneni na yadi noghota siruragharagha, bi nuwanuwadi siyiteteni da awaki inatubugha.

²⁵ Bi wawaya tana ipiika bi iwonedo bo, “Kowaiyana, tomotomogha biwa gawarina kamone kotoredi na Bare Kabikabikuwayina garina kamone samiimiiri bi wawaya siyevevedi.”

²⁶ Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu damdi gegha tupeyanama Aposol siyarutayinidi siyapiikedi basuna sinaghara kirakii kate bi wawaya akimama siyarouvidi.†

²⁷ Wasina bi aposol sirutayinidi sipiika na Wiigiugerogerora naghodiye sivimiiridi da prist ikiiwawona iyitupawamiwamiredi. ²⁸ Bi touna iwonedo bo, “Sisiya maragasidima kawonemi da gegha Yesu waghawaghane koyiyeveveyana. Bi gegha, kovikawakeekee na yami wiiyeveveyana Jerusalem inunuri, bi kate kowiiwiini da Yesu yana rabobo kiiravine koyiwawumii.”

²⁹ Bi gegha Pita, aposol turaturana yawata siwonabodedi bo, “Toumii God kana kabisisireni bi gegha wawaya! ³⁰ Kayekikidam yadi God

† **5:26:** Jius wawaya wiirabobona biidi na akimama sarurouvi patana da yarabobo; Roum yadi sira kamonena Jius gegha siyiwaghasinidi da wawaya rabobove sinatore bi gegha, da koroto nuwapughupughudi taraghaniye wiiwaghasina gegha bi wawaya sakasunuyi.

ibera da raboboma Yesu igeghomiiri iiyabo ki-
iye kovirorogi da koviraboboni murine, ³¹ bi
ikabepi da ririne ivimakeni bi wiibadana iv-
ereni da touna Kiiwawo bi Wiiwiiyawa, bi
mmkodi bera ibera na Isrel damda tana miiri-
wamira bi yada tamumu tana kabitoura da God
noghotataveyana inavereda. ³² Toumii mmkodi
bera tupadi matamiima kakita na kiimagham-
aghatara, bi kate Kanuma Kabikabikuwayina
yawata yimaghamaghatara meko God ivereyana
da wawaya iyawogha sakabikabisisireni na kadi
puyo.”

³³ Raghanina Wiigiugerogerora damdi
mmko sisiyina siwaiyaneni na nuwanuwadi
sipughu kirakii bi yadi wiina da apasol
siyikasunughana. ³⁴ Bi Perisi tana, kana
waghawagha Gamariel, touna na gwara kana
wiiyeveveyana tomoyina, bi wawaya tupadi yadi
kabikuwaya touna biidi, na Wiigiugerogerona
damna kamonama igeghomiiri iwonayaragha
da apasol bare kamoma siyikanibuvedi
kubuve raghani gisina siyama. ³⁵ Wasina
bi Gamariel, Wiigiugerogerora damdi iwoned
bo, “Isrel turaturagu, kovinuwanoghonoghot
yapora muriye da awaki konabera mmkodi
tomotomoyidi biidi. ³⁶ Rorowainagha tomogha
tana kana waghawagha Tiyodas igeghomiiri
bi iyawonawona da touna na bada ghamana
tana, bi tomotomogha yadi 400 sivigeruveni
na sikivini; bi gegha da sikasunuyi na kana
kivikivina sivivera bogabogae da awaki iyabera
na imomogha. ³⁷ Bi touna murine na Galili
tomogha tana kana waghawagha Jiudas, bi

sensis raghanine igeghomiiri bi yana wawaya ivinaghovedi da Roum babada biiyadi siyiaviya. Bi touna bada sikasinuyi na kana kivikivina siviverabogabogae. ³⁸ Noko biidi, tagu iikatayimi, da mmkodi tomotomoyidi kokabitoredi bi kokuyovedi sinanagho! Memeda toudimani yadi noghotama mmkodi bera saberabera na katare sinakovi. ³⁹ Bi memeda mmkodi noghota God gwabinama sipiika, na gerubana da kate konageiwayidi; bi gududi konibageni na konabanana mayemi da tami wosina God koniaviyeni.”

⁴⁰ Gamariel yana sisiya kiiravine Wiigiugerogerora damdi yadi noghota iwamiri. Na aposol sikwatuvedu sirughu da siwakiwakiridi. Bi sisiya maragasinama siwonedu da gemeyani Yesu waghawaghane siyisisiya maghana, bi siwonatavedu sinagho. ⁴¹ Aposol Wiigiugerogerora damdi sikuyovedu ere nuwamiisedu, basuna God ivineyidi da Yesu kana waghawagha kiiravine siyakabikwarakwara. ⁴² Bi raghani nonowa Bare Kabikabikuwayina garina kamone da bare nunudigha na wara miisena siyiyeveveyana bi siyadimedimeni da Yesu na God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona.**

6

Wiiwiita tomotomoyidi yadi 7 sivinegha

¹ Mmkodi raghanidiye, raghanina wiigeruwana damdi patana yadi koroto iyaragaragata da Yesu siyigeruveni, na wiigeruwana damdi iiyawogha na Jius bi

Grik gamoma siyisisiya na Jius wadubo iiyawogha Hibru gamoma sisisiyana toudi biiyadi siyagwinigwini, basuna nokodi wawaya iiyawogha mane gabudara nununagha, siyareeregha kwabukwabura biiyadi na Grik kwabukwabura gesiyakitakita yaporidina. ² Na wasina bi **Apasol** yadi 12 wiigeruwana damdi tupadi sikwatu wiitaghomidi bi siwonedo bo, “Gegha iyamiise da God wonana dimana kana kabitore bi mane kana kabirereghana. ³ Noko biidi warewaresimii, tomotomogha miisedi kabikabikarawayidi yadi 7 kamomima kovinegha, iiyawogha na Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvidi bi nuwanuwagiuridi. Da maragata kanaveredi bi mmko bagibagina sinibadeni ⁴ bi toumii wosina na pari bi kate God wonana kana kabikikisidi bi kanadimeni.”

⁵ Wawaya tupadi Apasol yadi sisiya sivi-waghasinini na Sitivin sivineyi, tomogha iiyabo yana wiigeruwana God gwabine bi Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvina. Bi kate bada mmkodi tomotomogha sivinegha Piripo, Prokoras, Nikano, Timon, Pamenas bi Nikoras (touna Antiyok tomogha. Nikoras touna gegha Jiu bi gegha da Jius yadi kabepapa ivigeruveni). ⁶ Wiigeruwana damdi mmkodi tomotomoyidi sipiikedi Apasol biiyadi, na sirupariyedi da imadi gayamidiye sitoura bi maragata siveredi da bag-ibagi siyabera.

⁷ Wiigeruwana damdi patana God wonana siyiisisiyena wiikaruveni na wawaya korotodi Jerusalem kamone Yesu sivigeruveni bi kate

prist korotodi Yesu wiigeruwanina kana wi-
iyeveveyana sikabisisireni.

Sitivin sipatumi

⁸ Wasina bi God, Sitivin ivimiiseyena kirakiiyeni na wiiwiita da maragata ivereni na **berakayowiiwiiyaka** da matakira wawaya kamodiye iyabera. ⁹ Bi gegha da Jius mududi siviaviyeni, toudi na kwanatu ghamaghamadi Sairin da Aleksandriya tomotomogha bi **Kabepepa Barena** kana waghawagha, Gemuriye Wiibagubagurana kana babada, bi mududi na Silisiya da Eisiya damdi. Mmkodi tomotomogha sivimatipo da Sitivin teya siyigamowana, ¹⁰ bi gegha, gerubadi da awaki Sitivin iwonedo na siyawonabodeni basuna yana nuwagiura igekirakii bo Kanuma Kabikabikuwayina mekoma iyiisisiyana.

¹¹ Na tomotomogha mududi wiikowoye sivi-tamariyedi da siyiyaba siyawona bo, “Toumii kawaiyana da Sitivin, sisiya berodima Mosis da God ivigibogha berovedi.”

¹² Mmko kedane na toudi wawaya nuwanuwadi sipiro, dogadogara da gwara wiiyeveveyana damdi yawata, na tupadi Sitivin sikabitawani bi sitayitayini sinagho Wiigiugerogerora babada biyayi, ¹³ wasina bi wawaya mududi sirutayinidi sirughu da wiiyaba sisiyidi siyabera. Wawayidi siwona bo, “Mmko tomoyina nonowa sisiya berodi iyisisiyana Bare Kabikabikuwayina da Mosis yana gwara kiiravidiye; ¹⁴ kiiravine kawaiyana iwona da mmko Nasaret tomogha Yesu, Bare

Kabikabikuwayina inakourika bi kate yada kiki mekodi Mosis, nosinosidanakim iviyevevedi bi siviyeveveda na inawamira.”

¹⁵ Wawaya tupadi **Wiigiugerogerora damna** kamone Sitivin sikitarukunukunuveni bi sikita da mayiyina na ware aneya mayiyina naboni.

7

Sitivin yana sisiya Jius babada biiyadi

¹ Wasina bi **prist** kiikiwawona Sitivin ivitarakiyaneni bo, “Mmkodi wawu sisiyidi wiisuwona bo gegha?”

² Na Sitivin iwona bo, “Warewaresigu bi tamagunakim, yagu sisiya kowaiyana. Muriye da nosidanaki Abraham iyanagho Haranne iyamakae, bi patana Mesapotemiyane iyamakake, na God Kiidamo Kirakiina irumaghatara touna biidi, ³ bi iwoneni bo, ‘Yam kubura da yam rakaraka kuyovedi bi kunagho da gawara tana meko aniyevevemna nabo.’ ⁴ Na Abraham noko gawarina ikuyoveni, bi inagho Haran kwanatune imakewiipikapika. Bi tamananaki irabobo murine, na God ivipora mmko kuburine iyamakae meme kata tamakamakena.

⁵ Noko raghanine God getana tanawa iyavereni da iyirapeneni, getana pinimarurunana, bi ivisuwona da muriye na Abraham da nosinosina tanavina inaveredi da sinirapeneni, bagune noko raghanine na gegha ere natunatuna. ⁶ Muriye na God, Abraham mma naboni iwoneni, ‘Nosinosim

7:2: Gen 12:1 **7:4:** Gen 12:4 **7:5:** Gen 12:7, 13:15, 17:8

7:6: Gen 15:13,14

na kubura wiibate sinibaretaya mekona gegha rapediya. Bodu 400 kamodiye na noko kuburina damdi sinakabidi da kiiravidiye sinabagibagi bi bada sinitupaketowanedi. ⁷ Bi raghani muriye nosinosim kadi biwa nokodi dam siyabagibagiye-dina gwabidiye anakabi bi nosinosim kuburina sinikanibutaveni da sinapiika mmko gawarine sinakabepepigu.’ ⁸ Wasina bi God wiiwaghasina maragasina makamakena Abraham yawata sibera, kana matakira na **sinibori**. Na raghanine Abraham natuna Aisik itubugha, bi gabudara 8 sikovi murine na mayinaghona matabekana iboritaveni, muriye na Aisik natuna Jeikap bada mayinaghona matabekana iboritaveni bi Jeikap natunatuna yadi 12 bada mayinaghodi matabekadi iboritavedi. Mmkodi totomoyidi na nosinosidanakim.

⁹ Jeikap natunatuna tiiduru Jousep sinuwakapiyeni na wiigimona damdi biiyadi sivigimoneni naboni wiibagubagurana da sinaveni Ijptma. Bi gegha da God na Jousep gwabine ¹⁰ na raghanina wawaya nuwapoya siyaverevereni na iyiiwiiteni, God nuwagiura ivereni bi ibera da Ijpt kana kiiwawo ikabikuwayeni, na kiiwawona, Jousep itore da Ijpt kana wiibadana bi kate yana bare tupana.

¹¹ Wasina bi kapoe Ijpt da Kenen kuburidiye itubugha, na wawaya siyakabikabikwarakwara kirakii, bi Jousep warewaresina, touda nosinosidanakim sigomara da kam gegha. ¹² Bi raghanine

7:7: Exo 3:12 **7:8:** Gen 17:10-14, 21:2-4, 25:26, 29:31—35:18

7:9: Gen 37:28, 39:2,21 **7:10:** Gen 41:39-41 **7:11:** Gen 42:1,2

Jeikap iwaiyana da Ijiptne kam iyamakamake, na nabo natunatuna iviporadi, touda nosinosidanakim da kam mududi siyagimona. Nokona yadi wagawaga dagudaguna sinagho Ijiptma. ¹³ Bi raghanina yadi wagawaga wiibatane siveramagha nabo kam siyagimona magha, na Jousep warewaresina biiyadi ivimaghamaghatara da touna iiyabo, na Ijipt kana kiiwawo, Jousep yana rakaraka akovidi ikabi. ¹⁴ Wasina bi Jousep wara idaru tamananaki Jeikap da yana rakaraka tupadi biiyadi iwonedo da sinapiika Ijiptma. Bi noko raghanine na wawaya tupadi yadi 75. ¹⁵ Na Jeikap iyowogha inagho Ijiptma, kubura meme muriye, touna da natunatuna nosinosidanakim sirabobo. ¹⁶ Na tubuyidi sikawara siveramagha Sikem kwanatune da karawaga akima kakokakone sibanina name sitoredi, meko Abraham ghuyoghuyone Hamo natunatuna gwabidima igimonina.

¹⁷ Raghanina God yana wiisuwona Abraham biidi itore da awaki iyabera na gabudarina iyitutukabikabi, na yada wawaya Ijipt kamone sivotuwawiipeyara da nada yadi koroto iragata kirakii. ¹⁸ Wasina bi kiiwawo wouna idagu Ijipt kuburina iyibadeni, touna Jousep geiyakovina. ¹⁹ Touna yada wawaya iyiyabedi bi nosinosidanakim iyiikayotaketowanedi. Bi iberadi da natunatudi pepeyidi woudi siyiitavena kanibuwana da siyarabobo.

²⁰ Noko raghanine na Mosis itubugha, bi simi-

7:14: Gen 45:9,10,17,18 **7:15:** Gen 46:1-7, 49:33 **7:16:** Gen 23:3-16, 33:19 **7:17:** Exo 1:7,8 **7:19:** Exo 1:10,11,22 **7:20:** Exo 2:2

rina God matane na ivikomerowana kirakii.* Nawaravi aroba kamone taghununanaki wi-ikowoye bare kamone sikoyayi. ²¹ Bi raghanina sitorekanibuveni maghatare, na kiiwawo natuna wasike ikabi da iyabiyi bi ikoyayi naboni touna wosina natuna. ²² Bi Ijipt damdi yadi akowa tupana Mosis siviyeveveni na yana sisiye da yana beraye na touna ivimaragata kirakii.

²³ Muriye, raghanina Mosis kana bodu 40, na noghota ikabi da touna wosina yana rakaraka, Isrel damdi iyarubodadi. ²⁴ Na yana pepewa kamone ikita da Ijipt wawaya tana Isrel tomogha iyikayotaketowaneni na kana babara ikabi, da Ijipt wawaya ikasunuyi da biwa ivereni. ²⁵ Mosis inoghosi da touna wosina yana wawaya akowa siyakabi da wiiyawii kiiravine na God ivipora da gesiyibagubagurana Ijipt damdi kiiravidiye, bi gegha da gesiyakovina. ²⁶ Raghani ibori, na Mosis, Isrel tomotomogha bata ikitadi siyirouwa na iberatowoyi da yadi wiirouwa siyakabitore bi nuwaruriri siyakabi. Na iwona bo, ‘Turaturagu, tami na rakarakami, bi awaki biidi kwiirouwa kabivivirana?’

²⁷ Bi gegha da tomogha meko kwiinana iyarurouvi na Mosis irubukiitaveni bi iwona bo, ‘Iiyabo itorem da kunibademii da kunitupawamiwamiremii?’ ²⁸ Bi yam wiina da kunakasunuyigu ware raviravi Ijipt wawaya kukasunuyina naboni bo?’ ²⁹ Raghanina Mosis noko sisiyina iwaiyaneni na inaghara

* **7:20:** Mmkona Grik yadi sisiya wiigayagaya meko yawonawona da Mosis ivikomerowana da awaki patana. **7:21:** Exo 2:3-10 **7:23:** Exo 2:11-15

da Ijpt ikuyoveni bi iverataveyana inagho ivikuburawiiibata wawaya Midiyan kubure imakae. Name iyamakamake da muriye na Midiyan wasike irawayi da natunatuna tomotomogha bata situbugha.

³⁰ Bi bodu 40 sikovi murine, na raghani tana mayabe Sainai Koyana ririne aneya iru-maghatara touna biidi, kana kita ware keyama gweyurina naboni kiikiiruku basunama iyapiipi-ika. ³¹ Raghanina Mosis noko ikita na inokena kirakiiyeni na inagho wiitupo da kiikiirukuna iyakita. Wasina bi Bada God gamona iwaiyana-neni iwona bo, ³² ‘Taguna nosinosiminakim yadi God, Abraham yana God, Aisik da Jeikap yadi God.’ Na Mosis noko sisiyina iwaiyana na idagu iyakirokiroro bi inaghara kirakii na geiyakayogagawa da iyakitana.

³³ Wasina bi Bada, Mosis iwoneni bo, ‘Kam kayeturababara kabitavetaveyena basuna tanawa meme kwamiimiiri na Kabikabikuwayina. ³⁴ Tagu akita da metagha Ijpt damdi yagu wawaya sikayotaketowanedi. Bi yagu wawaya yadi kabikwarakwara kamone siyakabikabida na awaiyana na ayowogha da aniyawiidi. Na kata kuwaiyana, Tagu aniporam kunaveramagha Ijptma da kuniwiitedi.’ ”

³⁵ Wasina bi Sitivin ivisisiya wiikaru iwona bo, “Mmko tomoyina, Mosis na tomogha waghassina Isrel damdi sivilinighiighiiyeni raghanina si-wona bo, ‘Iiyabo itorem da kunibademii da kunitupawamiwamiremii?’ God, Mosis idaru da aneya meko irumaghatara touna biidi kiikiiruku

iyakararakasina kamone na yana wiiwiitama iyibadedi bi Ijipt damdi yadi wiibadanama iyyawidi. ³⁶ Bi **berakayowiiwiiyaka** da matakira name Ijiptne ibera bi ivinaghovedi sikanibutaveyana bi kate Yegii Idurine da kate mayaba kamone bodu 40 siyamakamakena raghanine.

³⁷ Mmko Mosis na, mayimayiyina bada Isrel damdi iwonedni bo, ‘God, **peroveta** tana kiravimiye inavineyi tamimani kamomima, ware ivineyigu na naboni wonana anisisiyeni tami bi iyadi.’ ³⁸ Mosis na Isrel damdi yawata raghanina mayabe sivitaghomidina, touna nama nosinodanakim yawata, bi kate aneya yawata iiyabo ivisisiya touna biidi Sainai Koyana debane. Bi name God wonana makewaghasinina ikabi da iytowawoneni touda biiyadi.

³⁹ Bi gegha da nosinodanakim gesiyakabisirenina, toudi sivilinighiighiiyeni bi siwiini da siyaveramagha Ijiptma. ⁴⁰ Raghanina Mosis, Sainai Koyana debane na toghanaru Eron siwoneni bo, ‘Mosis iiyabo Ijipt kuburama ikabikanibueda, na gekayakovi da touna meme, na tam kiiravidae tarabiibiisaka kunaberadi da toudi god bi sininaghoveda.’ ⁴¹ Na noko raghanine tarabiibiisaka sibera da yadi god, kanakita ware kau natuna makina naboni bi sisuwari da awaki imadima siberana noghosine sikam kepekepo. ⁴² Na God imiirikubutedi bi ivitamariyedi da kewokewo, gabudara da matu abame siyapepetedi, metagha peroperoveta God

7:36: Exo 14:21; Num 14:33 **7:37:** Deu 18:15,18 **7:38:** Exo 19:1—20:17 **7:40:** Exo 32:1 **7:41:** Exo 32:2-6

wonana buka kamone sigirumina naboni, iwona bo,

‘Isrel dammi, bo gegha ribiribi koyunugha koyag-
ibu da koyasuwariguna,
raghanina bodu 40 mayabe koyamakamak-
ena?

⁴³ Tami yami god Molek† yana kiregoru kokawari,
bi kate Ripen‡ gubana yami kewokewo
godna,
nokodi sawara mekodi kobera da koy-
apepetedi.

Na wawaya aniporadi da yami kuburama
sinakabitavemi
bi sinanavemi kubura rabarabae Babilon bi
nabo.’”

⁴⁴ Sitivin ivisisiya wiikaru bo, “Nosinosi-
danakim, raghanina mayabe siyamakamake na
God yana gwabiyana kiregoruna sikawari, God,
Mosis iwoneni da metagha iyabera, bi kitana
ware God, Sainai Koyana debane guba Mosis
iviyevevenina naboni. ⁴⁵ Muriye raghanina
Josuwa nosinosidanakim ivinaghovedi bi God
yana wiiwiitae mmko kuburine iiyawogha mma
siyamakamake na sigeiwayidi, bi God yana
gwabiyana Kiregoruna mabo sikawari sipiika,
bi mma imakae patana da kiiwawo Deivid yana
raghaniye.

⁴⁶ Na God yana wiina ghamana na Deivid,
noko biidi God ivibabiini da iyiwaghasineni bi

† **7:43:** Molek touna gabudara da abama godna Kenen damdi
kiiravidiye. ‡ **7:43:** Ripen touna tuuwara kana waghawagha
Saten godna Ijpt damdi kiiravidiye. **7:44:** Exo 25:9,40 **7:46:**
2 Sa 7:1-16

bare God kiiravine iyayoghani da kamone iya-make meme Jeikap nosinosina Isrel damdi siyak-abepepi. ⁴⁷ Bi gegha Deivid natuna Solomon touna Kabepepa Barena iyoghani.

⁴⁸ Bi gegha, God Kiidamo Kirakiina, gewawaya imadima bare sayoghana na kamodiye iyamaka-makena, ware naghove waghata peroveta igirumana naboni da Bada iwona bo,

⁴⁹ ‘Abama na yagu wiikiwawo gawarina meme anamake bi anibada,
bi kubura na kayegu kana kepana.

Na awaki barena kiiraviguve konayoghani?
Tami gerubana gawara miisena kiiraviguve
konabera da aniyawitaveyana.

⁵⁰ Basuna Tagumani bera tupana
abama kamone da kubure debane abera.’ ”

⁵¹ Wasina bi Sitivini ikidi iwona bo, “Tami nuwanuwami sikotakii! Bi God gegha koyakabikabi sisirenina bi tainami sipota da yana sisiya gekoyawaiwaiyana. Tami Kanuma Kabikabikuwayina kwiiaviyeni, ware nosinosiminakim siberana naboni.

⁵² Nosinosiminakim peroperoveta tupadi God iviporadi toudi biiyadi na sivikayotaketowanedi. Bi kate peroperoveta iyawogha naghove waghata siwonakasiyaragha da Keriso, Wiitamariyana kiimatanina iyapiika na sivikasunughana. Bi raghanina ipiika na kana puke kokabi bi kokasunuyi. ⁵³ Tami wosina God yana gwara kokabi, meko aneya ivitowawoneni nosinosidanakim biiyadi bi gegha da gekoyakabi sisirenina!”

Sitivin akimama sikasunuyi

⁵⁴ Raghanina Jius babada mmko sisiyina siwaiyaneni na nuwanuwadi sipughu kirakii bi nighodi sivitaragiigiyyana Sitivin biidi. ⁵⁵ Bi gegha da touna Kanuma Kabikabikuwayina ivi-bonuvi, na ikayogagawa abame da God yana kiniwa ikita, bi kate Yesu gawara kabikabikarawayine iyamiimiiri God katiiyane. ⁵⁶ Wasina bi iwonedo bo, “Kowaiyana, Tagu akita da abama itamotatara, bi **Wiisuwona Tomoyina** gawara kabikabikarawayine yamiimiiri God katiiyane.”

⁵⁷ Bi gegha Jius babada sirukwatu gwaru bi tainadi sigudubodaboda bi sidabuririyi Sitivini biidi. ⁵⁸ Da sitainakwarokwaro kwanatu sikanibutaveni bi sidagu akimama siyarurouvi; Tomotomogha iiyawogha siviwawu na kadi kwama wowodiye sikabitavetaveyana da tomogha yaragina, kana waghawagha Sol kayekunukunune sitoura da iyakoyagha.

⁵⁹ Raghanina Sitivin akimama patana siyarurouvi, na mma naboni irupari, “Bada Yesu, kanumigu kabi.” ⁶⁰ Wasina bi ivituwapore oghogheyana bi gamo ghamanama irukwatu iwona bo, “Bada, mmko tamumunama gearo kunaveredina.” Bi mmko naboni ivisisiya murine, na nuwanuwana iwapa.

8

¹⁻² Bi mmkodi bera situbugha na Sol matanama ikita na iviwaghasina da Sitivin sikasunuyi. Jius babada Sitivin sikasunuyi bi murine, na to-motomogha iiyawogha God siyakabekabepepi,

na mududi siduu siyapa kirakii bi tubuyina karawaga epamana bonayine sitore.

Sol idagu wiigeruwana damdi iyikayotaketowanedi

Noko gabudarina mayimayiyine na wawaya sidagu wiigeruwana damdi siyikayotaketowanedi mekodi Jerusalem kamone siyamakamakena, na tupadi sivivera bogabogae meygii mududiye Jiudiya da Sameriya kuburidiye. Wasina **apasol** kawagha Jerusalemne simakae. ³ Bi Sol na iyimatipo da wiigeruwana damdi iyakasiwiiberodi. Na bare nunudigha iyirughukanibu da wiigeruwana damdi, tomotomogha da wasiwasike iyatayitayina kanibuwana bi biwa gawarina kamone iyatoretoredi.

Piripo Wara Miisena Sameriya damdi biiyadi idima

⁴ Wiigeruwana damdi iyyawogha Jerusalem sikuyoveni na sinagho kubura bi kubura, Yesu Warana Miisena siyadimedimeni wawaya biiyadi. ⁵ Bi Piripo inagho kwanatu tana Sameriya kubura kamone da God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona** kiiravine wawaya biiyadi iyadimadima. ⁶ Raghanina wawaya, Piripo iyadimadima na siwaiyaneni bi kate **berakayowiiwiyaka** iyaberabera sikita, na yadi noghota tanagha bi yana sisiya siyawaiwaiyana wiimasi. ⁷ Basuna Piripo na kanuma beroberodi wawaya gwabidima iyarurukwavina na siyakabikabida bi siyakanikanibu. Bi kate bada

wawaya sinidi raborabobodi da digadigadi iyiiyawiiidi. ⁸ Na wawaya noko kwanatuna kamone svinuwamiise kirakii.

Saimon kiikiirapuna

⁹ Wasina bi tomogha kana waghawaga Saimon noko kwanatuna kamone iyamakamake bi raghani iguri iyikiirapu, na Sameriya damdi awaki iyaberabera na siyisokoveni. Bi nonowa na iyatoretoregeegeeyeni da touna wawaya ghamana. ¹⁰ Wawaya tupadi, babada bi iyowogha inagho wawaya wota, yana sisiya siwaiyana wiimasiyeni bi siwona bo, “Mmko tomoyina na God yana sawariyonayona maragasina meko sakwatuvuni da Maragata Ghamana!” ¹¹ Raghani gurina yana wiikiirapu siyisokoveni na noko biidi siyawaiwaiyanena wiimasiyeni. ¹² Bi raghanina Piripo, God yana wiibadana da Yesu Keriso kana waghawagha Waradi Miisedi toudi biiyadi iyadimadima, na yana sisiya sivigeruveni da ibabataitodi, tomotomogha da wasiwasike. ¹³ Saimon touna wosina bada ivigeruwana da ibabataito. Bi idagu Piripo iyakivikivini meghamegha iyanonona bi iyisokovena kirakiiyeni basuna ikita da Piripo, matakira da **berakayowiiwiiyaka** iyaberabera.

¹⁴ Wasina raghanina **apasol** Jerusalem kamone siwaiyana da wawaya korotodi Sameriya kubura kamone God wonana sivigeruveni, na Pita da Jon siviporadi toudi biiyadi, ¹⁵ bi raghanina apasol nama siverakanibu, na sirupari da God, Kanuma Kabikabikuwayina iyipora nokodi wiigeruwana damdi woudi biiyadi; ¹⁶ basuna

Kanuma Kabikabikuwayina genada iyayowogha da wiigeruwana damdi woudi iyibonuvidina, toudi Bada Yesu waghawaghane kawagha siba-bataito. ¹⁷ Wasina bi Pita da Jon imadi wiigeruwana damdi woudi gayamidiye sitoura na God, Kanuma Kabikabikuwayina ivipora toudi biiyadi.

¹⁸ Wasina bi raghanina Saimon ikita bi apasol imadi wiigeruwana damdi woudi gayamidiye siyatutoura na Kanuma Kabikabikuwayina wawaya iyibonuvidi, na Pita da Jon manema ipuyodi ¹⁹ bi iwonedo bo, “Mmko maragasina tagu bada koveregu, da iiyawogha gayamidiye imagu ana-toura na Kanuma Kabikabikuwayina sinakabi.”

²⁰ Bi gegha da Pita, tomoyina iwoneni bo, “Rubana da God, tam da yam mane iniberomi basuna kunoghosi da rubana manema Kanuma Kabikabikuwayina kunagimoni, meko God yavereyanawota wawaya biiyadi! ²¹ Bi getana kamreregha mmko bagibagina kamone, basuna nuwanuwam God matane na gerotomaninana! ²² Noko biidi yam noghota beronama kumiiri karon, bi Bada biidi kurupari da, rubana memeda yam noghota berodima inanoghotatavem! ²³ Kiiravine akovi da tam kunuwakapi bi kate noghota berona yibadem.”

²⁴ Na Saimon iwona bo, “Kiiraviguve, Bada biidi korupari, da awaki kowonegu na getagu biidi inatubughana.”

²⁵ Bi raghanina Pita da Jon yadi wiitumaghana sivimaghamaghatara da kate Bada Yesu w-nana, wiigeruwana damdi woudi biiyadi sidima ikovi murine, na siveramagha Jerusalemma.

Bi raghanina siyaveraveramagha na Wara Mi-
isena wawaya biiyadi siyadimadima, meygii pe-
yaridiye Sameriya kubura kamone.

*Piripo, Itiyopiya kana bada ghamana iba-
bataitoni*

²⁶ Gabudara tana Bada yana aneya, Piripo iwo-
neni bo, “Kugeghomiiri da wareregubugubura
yana nawae kunagho Jerusalemma bi warere
kedana kunakabi meko iyowogha inagho Gasa
kwanatune.” (Kedana kata mmko raghanine
na ibubu). ²⁷ Na Piripo itouya iyanono, na
kedae Itiyopiya tomogha ikita. Tomoyina na
wawaya ghamana noko kuburine bi yana bag-
ibagi na, Itiyopiya yadi kiiwawo wasikena kana
waghawagha Kandake* yana moura iyakoyakoy-
ayi. Tomoyina igae Jerusalemma da God ik-
abepepi ikovi ²⁸ bi iyaveraveramagha na yana
seriyot kamone iyamakamake bi **peroveta** Ai-
saiya yana buka kamonama iyakabikabiyawa.
²⁹ Wasina bi Kanuma Kabikabikuwayina Piripo
iwoneni bo, “Kunagho noko seriyot na ririnagha
kunapepewa.”

³⁰ Na ivera inagho seriyot ririne bi iwaiyana da
tomoyina peroveta Aisaiya yana buka iyakabik-
abiyavi, na Piripo ivitarakiiyana bo, “Da awaki
kwakabikabiyavi na yana basuna kwakabikabi
yapori bo gegha?”

³¹ Wasina bi seriyot badana iwona bo, “Gegha,
tagu gerubana warana anakowa yaporina, bi
memeda wawaya tana tagu biidi inidebeni na

* **8:27:** Kandake na Itiyopiya yadi kiiwawo wasikena kana
waghawagha.

wasina.” Na tomoyina Piripo iwoneni da iyagae iyageru bi yawata siyimakerereghana.

³² Bi God wonana sisiyidi muduna mekodi noko tomoyina ghamana iyakabikabiyawa na mma naboni iwona,

“Touna sirutayini sinagho da siyakasunuyi naboni ware sip,
da siyirabobo
bo ware nigenige raghanina ghunighunina saboribori,
bi yiraborabobona naboni.

Kedana mayimayiyina touna kawana geiyatatarina.

³³ Wawaya siwona wiisinimamayayi bi gewonawaghata debane siyitupawamiwamireni.

Bi kayekikina kiiravidiye, na wawaya kate gesinisisiyedina,
basuna toudi yana yawa sikabitaveni.”

³⁴ Wasina bi tomoyina, Piripo ivitarakiiyaneni bo, “Kuwonegu, peroveta iiyabo kiiravine yisisiya? Tounamani kiiravine bo wawaya bogae kiiravine yisisiya?” ³⁵ Na Piripo, God wonanama wiiyeveveyana idaguni, noko girumina kamonama bi Yesu Warana Miisena ividebeni touna biidi.

³⁶ Bi raghanina kedagha siyanono, na sipiika tenamve, na tomoyina iwona bo, “Kukita, rarima

makatanina! Mma kuyababataitogu bo gegha?”†

³⁸ Na tomoyina seriyot badana iwoneni da iyitouramiiriyeni, bi touna da Piripo siyowogha sinagho rarime, bi Piripo tomoyina ibabataitoni.

³⁹ Wasina bi raghanina rarimama sigeetaveyana, na Bada Kanumina Kabikabikuwayina yaininagha Piripo ikabitaveni. Na Itiyopiya tomogha Piripo geiyakitamayenina, bi patana nuwamiimi-iseye iyanaghonagho basuna God iviyawiini.

⁴⁰ Wasina bi Piripo, Asotas kwanatune irumaghatara bi patana iyanaghonagho na idagu kwanatu nunudigha, Yesu Warana Miisena wawaya biiyadi iyadimadima patana da Sisiriya kwanatune iverakanibu.

9

Sol itubuwamira da Yesu kana kivikivina

¹ Bi noko raghanine, na Sol patana ere nuwapughupughuna iyiisisiya bo, “Tagu iyyawogha sigeruwana da Yesu na Bada na anikasunughana!” Na inagho Jerusalemma **prist** kiikiwawona biidi ² bi ivibabiini da pepa iyyagiruma siyanagho **kabepepa bare** babadidi biiyadi Damaskas kwanatuna kamone. Nokodi pepa kamodiye na prist kiikiwawona maragata, Sol ivereni da wawaya nama iyyawogha noko

† **8:36:** Giruma mududi kamodiye mmko sisiyina bada sigirumi: “Wasina bi Piripo iwona bo, ‘Memeda nuwanuwam tupanama Yesu Keriso kunigeruvenina, wasina da anababataitom.’ Itiyopiya tomogha iwona bo, ‘Igeruwana da Yesu Keriso na God natuna!’ ” Bi akowa damdi korotodi sanoghonogho da noko sisiyina gegha Luk iyagirumina.

kuburine, Yesu yana keda sakivikivini bi inabananidi na inapatumidi, tomotomogha da wasiwasike bi inanavedi Jerusalemma.

³ Sol nokodi pepa iyouna bi itouya iyanono Damaskasma. Raghanina noko kuburina iyi-itutukabikabi, na yaininagha gweyura ghamana abamama ikabinamari na yeghanina Sol iviver-avivireni. ⁴ Na ibeku iyowogha dobodobove bi gamo iwaiyaneni iyiisisiya touna biidi iwona bo, “Sol, Sol, awaki biidi kwiikayotaketowanegu?”

⁵ Na Sol iwona bo, “Tam iiyabo, Bada?”

Bi gamona iwonabodeyana bo, “Tagu na Yesu, iiyabo kwiikayotaketowanenina; ⁶ bi geghomi-iri da kunagho kunarughu kwanatu ghamana Damaskasma bi wawaya tana name inawonem da awaki kunabera.”

⁷ Tomotomogha iiyawogha Sol yawata siyapeepewa na sinaghara da simiiri waghata da gerubana siyisisiyana. Toudi gamo siwaiyaneni iyiisisiya, bi getana wawaya siyakitana. ⁸ Sol dobodoboma imakegeghomiiri; bi raghanina matana sitamotatara, na gerubana da awaki tana iyakita; na turaturana imana sikabi da sivinaghokedari sinagho sirughu Damaskasma. ⁹ Matana sipota kiiravine na gabudara aroba geiyakitawiivera, da getana iyakam bo iyaniuna.

¹⁰ Bi nama Damaskas kamone na tomogha tana wiiwiigeruwanina kana waghawagha Ananaiyas. Na Bada mimeu kamone ikwatuveni bo, “Ananaiyas.”

Na iwonabodeyana bo, “Tagu mma, Bada.”

¹¹ Bi Bada iwona bo, “Kugeghomiiri kunagho Jiudas yana bareye, bi barena na keda sakwatuveni Keda Rotomanina ririne. Bi raghanina name kunaverakanibu na Tasus tomogha kana waghawagha Sol kiiravine kitarakiiyana bi katotawota na tagu biidi yarurupari. ¹² Touna imimeu bi ikita da tomogha kana waghawagha Ananaiyas ipiika da imana debane itoura da rubana inakitamagha.”

¹³ Bi gegha Ananaiyas iwona bo, “Bada, wawaya korotodi noko tomoyina kiiravine siwonegu, bi kate metagha kam kivikivina iyikayotaketowanedi Jerusalem kamone; ¹⁴ bi kate prist babadidi maragata sivereni da mabo iyapiika da iiyawogha tam sakabekabepepim na iyapatumidi.”

¹⁵ Bi gegha, Bada, Ananaiyas iwoneni bo, “Kunagho! Tagu avineyi da kagu waghawagha inakabi inanagho dam wiibata da kiikiiwawo biyadi bi kate Isrel damdi inawonedi. Basuna Sol na yagu wiivinevinegha tomoyina da inabagibagiyegu; ¹⁶ Tagu wosina na kabikwarakwara ghamadi tupadi inayuna na aniyeeveni basuna touna kiiraviguve na wawaya inawonedi.”

¹⁷ Na Ananaiyas inagho da irughu bare kamove. Bi imana Sol gayamine itoura bi iwoneni bo, “Wareta Sol, raghanina mabo kuyapiipiika na kedae Bada Yesu kukita, na touna iviporagu tam biidi da tam kunakita magha bi Kanuma Kabikabikuwayina inibonuvim.” ¹⁸ Yaininagha sawara ware ighana yadadi Sol matanama siririgha na rubana ikitawiimasi

magha. Na igeghomiiri da ibabataito, ¹⁹ bi ikam ikovi na yana maragata iveramagha.

Sol Damaskas kamone idima

Bi Sol gabudara viya wiigeruwana damdi yawata Damaskas kamone simakae. ²⁰ Bi yaininagha idagu **kabepepa barekiye** iyadimadima Yesu kiiravine, iyawonawona bo, “Yesu na God Natuna.” ²¹ Bi wawaya iiyawogha yana dima siwaiyaneni na sivisokoveni, na sivisisiya kabivivirana bo, “Bo gegha mmko tomoyina iiyabo Jerusalem kamone Yesu kana kivikivina iyikayotaketowanedi? Bi kanoghosi da noko berana mayimayiyina kiiravine mabo ipiika, da kivikivina inapatumidi bi inakabidi inaveramagha **prist** babadidi biiyadi Jerusalem kamone da biwa sinaveredi.” ²² Bi gegha da Sol yana dima ibera da ivimaragata kirakii, bi wonawaghata ividebeni toudi biiyadi da Yesu na God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**, na Jius iiyawogha Damaskas kamone makamakedi gerubadi da yawata siyikawakereyana.

²³ Gabudara viya sikovi murine, Jius babada nama sivigiugerogerora da Sol siyakasunuyi, ²⁴ na gabudara da nubabasu nokodi Jius, kwanatu matamketa nunudigha siyaruruwitete,* da raghanina Sol siyakita na siyakasunuyi, bi Sol yadi wiigiugerogerora noghosina nada iwaiyaneni. ²⁵ Na noko biidi nubabasuve,

* **9:24:** Kwanatuna ghamana Damaskas na kana matamketa peyaridi bi kana papa na igekirakii bi akima tupatupadima sibera. Noko raghanine kwanatu peyaridi sipapa wiikenaviviredi da wawaya kamodiye kadi aviya gwabidima siyababaredi.

turaturana† mududi iriga ghamana kamone suveni bi kwanatu garina taraboginagha sivionayi iyowogha kubuve.

Sol Jerusalem kamone

²⁶ Bi raghanina Jerusalemma iverakanibu, na ikayoveni da kivikivina iyirukapovedi; bi gesiyigeruwana da wiisuwona touna Yesu kana kivikivina, na sinaghareni. ²⁷ Bi gegha, Banabas yana wiiwiitama, na ikabi inagho **apasol** biiyadi, bi iwonedni da metagha Bada kedae irumaghatara Sol biidi da kate ivisisiya touna biidi. Bi kate metagha Sol Damaskas kamone geiyanaghara bi Bada kiiravine idima. ²⁸ Wasina bi yawata simake patapata bi Jerusalem sipepewa wiikenavivireni, naghara gwabine gegha bi Yesu waghawaghane iyadimadima. ²⁹ Touna iyisisiya bi kate bada Jius damdi iyyawogha Grik gamoma siyisisiya na yawata siyiikawakereyana, na noko biidi keda sivinogha da siyakasunuyi. ³⁰ Raghanina wiigeruwana damdi mududi mmko siwaiyaneni, na Sol sirutayini siyowogha Sisiriyama‡ da waggaha sivipora inagho Tasma, yana kwanatu waghate.

³¹ Wasina bi wiigeruwana damdi Jiudiya, Galili da Sameriya kubura kamodiye nuwaruririye simakae; bi Kanuma Kabikabikuwayina ikasep-pidi da yadi wiitumaghana ivimaragata. Na yadi

† **9:25:** Mmko yisisiyeni na wawaya iyyawogha Sol iviwiitedi simiiri karon da Yesu kana kivikivina. ‡ **9:30:** Sisiriya kwanatuna kedagha naghona na yana rabaraba 100 kilomitas yanono kwanatu ghamana Jerusalemma.

koroto iragata kamokamogha bi Bada sikabikar-awayena kirakiiyeni.

Pita inagho Lida da Jopa meyagiidiye

³² Raghanina Pita iyapeepewa kubura bi kubura, na inagho Yesu kana kiviKivina biiyadi da iyarubodadi Lida meyagiine makamakedi.

³³ Name tomogha kana waghawagha Aineyas ibanani, bi tomoyina kayena sirabobo da gerubana yana kepanama iyamakegeghomiiri da bodu 8 sikovi. ³⁴ Pita iwona bo, “Aineyas, Yesu Keriso iviyawim; Geghomiiri bi yam kepana kunoku.” Yaininagha igeghomiiri. ³⁵ Wawaya korotodi Lida meyagiina kamone da Seron ruwiipikapikane, Aineyas iyawa sikita na Bada sivitumaghaneni.

³⁶ Name Jopa meyagiina kamone na kiviKivina wasike tana kana waghawagha Tabita, (waghawaghana Grik gamodima na Dokas). Raghani nonowa bera miisedi iyaberabera wawaya biiyadi bi kate moyamoyakidi iyiiwiitedi. ³⁷ Bi wasikena igubaga da irabobo, na tubuyina sikabununayi bi bare tupayarayine kiidamove kamone sitore. ³⁸ Bi Lida meyagiina na Jopa meyagiina ririne, geiyarabarabana noko biidi, raghanina kiviKivina siwaiyana da Pita name, na tomotomogha bata siviPoradi da siyawoneni bo, “Rubana da kuyapiika yaininagha toumi biiyadi.”

³⁹ Na Pita, igeghomiiri da tomotomoyidi yawata sinagho. Bi raghanina siverakanibu, na siru-tayini sigae tupayaragha kiidamove. Kwabuk-wabura korotodi nama Pita sigwagwari, siyadu-

udu bi kwama da gara mududi mekodi Dokas yawayawiine siyamakamake raghanine kiiravidiye ibera na siyiyeveveni. ⁴⁰ Bi Pita tupadi ivibabiidi da tupayaragha siyakanibutaveni, wasina bi ivituwapore oghogheyana da irupari; bi irupari ikovi na imiiriwamira wasikena rab-orabobona biidi bi iwona bo, “Tabita, geghomi-iri.” Na wasikena matana sitamotatara, da Pita ikitani na ikenageghomiiri. ⁴¹ Pita imana ikoghasi da wasikena imana ikabi bi itaina wi-igeghomiiri. Wasina bi wiigeruwana damdi da kwabukwabura ikwatuvedi sirughu bi Dokas yawayawiina bi iviruveredi. ⁴² Awaki itubugha na warana Jopa meysiina inunuri, na wawaya korotodi Bada sivigeruveni. ⁴³ Wasina bi Pita, Jopa meysiine gabudara peyaridi tomogha kana waghawagha Saimon yawata simakae, bi tomoyina yana bagibagi na ribiribi raborabobodi bekadima gara iyaberabera. §

10

Pita da Koneriyes

¹ Sisiriya meysiina kamone na tomogha tana kana waghawagha Koneriyes, bi touna Roum aviya badana, bi kate iyo tomotomogha yadi 100, damna sakwatuvuni da *Itali wiirouwa damna*

§ 9:43: Jius yadi noghota kamone na mmko tomoyina na touna dadabuna basuna touna ribiribi raborabobodi bekadiki abitowotowogha (Livitikas 11:39-40). Raghanina Pita mmko tomoyina yawata simakaye na yiyeveveyana da touna ik-abununagha da Jius yadi sira siyakabi wamira na iyiwaghasinedi da Kubumakamake teya siyirukapwana siyabagibagi.

kadi bada ghamana. ² Touna patupatutuna, bi yana rakaraka yawata God siyakabekabepepi.* Yana nuwavereyana iragata kirakii wawaya moyamoyakidi biiyadi bi raghani nonowa God biidi iyarurupari. ³ Raghani tana ravidu gabudare 3 o'klok naboni,† na Koneriyes noghotama ikitarutaveyana da God yana aneya ipiika touna biidi bi iwona bo, “Koneriyes.”

⁴ Na Koneriyes inaghara na ikitabogaboga bi iwona bo, “Bada, yam wiina awaki?”

Bi aneya iwona bo, “God, yam pari yinuwami-seyeni bi kate yam vereyana wawaya moyamoyakidi biiyadi. Toudi ware suwara gabugabunidi ghabudi miisedi naboni. ⁵ Noko biidi tomotomogha kuviporadi sinanagho Jopa meyagiine da tomogha kana waghawagha Saimon bi bada sakwatuveni Pita sinarutayini sinapiika. ⁶ Touna ivikiwaga da Saimon teya samakamake, to-moyina yana bagibagi na ribiribi raborabobodi bekadima gara yaberabera, bi yana bare na kikire yegii ririne.”

⁷ Raghanina aneyina ivisisiya ikovi bi ikuyoveni murine, Koneriyes yana bare kana wiiwitamariyana yadi bata bi kate iyo tomoyina wi-

* **10:2:** Koneriyes yana rakaraka yawata na toudi gegha Jius, bi gegha da God siya kabekabepepi naboni Jius siya beraberana. Raghani mududi sakwatuvedi da God sakumararayani. Toudi nonowa Jius yadi gwara sakivikivina, bi gegha da sisinighii da gesiyi siniborina (Apasol 11:3). Toudi sanagho kabepepa barediye, bi gegha noko damna kamona. † **10:3:** Mmko nonowa na pari kana raghani, meko Jius damdi sarupari (Apasol 3:1 kokita wonavereyana tana kiiravine). Koneriyes memeda bada iyarurupari.

iwiitamariyina, touna teya God yakabekabepepi na ikwatuedi sipiika, ⁸ bi awaki tupana iwonededi ikovi murine, na iviporadi sinagho Jopama.†

Pita noghotama ikitarutaveyana

⁹ Raghani ibori, gabudara yubasune naboni na mmkodi tomotomogha Jopa meyagiina siyitutukabikabi, bi noko raghanine Pita igae bare kubuve da iyarupari. ¹⁰ Bi vitonana irabobo da yana wiina awaki iyakam; Wawaya patana kam siyakabikabikuya, na touna nuwanuwana iwape-wapeni na noghotama ikitarutaveyana: ¹¹ Da taraboga abame ikita da sawara tana iyayoyo kanakita naboni bebera ghamana bi pusirina yadi ruwamaruve na ware wawaya siyakabiwi-iteka bi iyayoyo kubure. ¹² Bi beberina kamone na ribiribi bogaebogae kayedi ruwaruwami-ighate, bi kate ghamoghamo sasasadi da kiidamo manudi geananamanidi. ¹³ Wasina bi gamo iwoneni bo, “Pita; geghomiiri, kunugha bi kunakam.”

¹⁴ Bi gegha Pita iwona bo, “Gegha, Bada; tagu gerubana noko anabera, Jius yama gwara nunune na gemeyani sawara gemiisedi bo dad-abudi ayakamtowogha.”§

¹⁵ Bi gamo, Pita iwonena mayeni bo, “Awaki sawaridi God yawonededi da toudi miisedi, na gekunawonededi da dadabudi.”

† **10:8:** Jopa yana rabaraba na 53 kilomitas da Sisariyama wareregubugubura yana nawaye. § **10:14:** Memeda Jiu tana ribiribi dadabuna inakabitowoyi bo inakani, na touna God matane na kanume na dadabuna (Livitikas 11). Noko yana basuna toudi gerubana da turadi yawata God sina kabepepi patana da suwara sina gibu da toudi simiise magha.

16 Mmko noghotama kitarutaveyana itubugha da raghani aroba, wasina bi beberina yaininagha iveramagha igae abame.

17 Raghanina Pita patana noghotama kitarutaveyanina basuna iyanuwaniwagiureni, na tomotomogha aroba iiyawogha Koneriyes iviporadi, na Saimon yana bare sibanani, bi matamketa naghone sivituramiiriyedi, 18 bi sivitarakiiyana siwona bo, “Mma kiiwaga tana kana waghawagha Saimon Pita yamakamake bo gegha?”

19 Bi Pita na patana noghotama kitarutaveyanina iyanuwaniwagiurena kirakiiyeni, bi Kanuma Kabikabikuwayina iwoneni bo, “Kuwaiyana, tomotomogha aroba sininoyem. 20 Na geghomiiri, kuyowogha da yawata konanagho kiiravine tagu aviporadi. Bi gekuninoghota bata basuna toudi gegha Jius.”

21 Bi Pita iyowogha bi tomotomoyidi iwonedi bo, “Tomogha iiyabo kwiininoyeni na wasina tagu mmakatanina; awaki kiiravine kopiika?”

22 Tomotomoyidi siwonabodeni bo, “Kama bada Koneriyes, touna Roum yadi iyo badana gwabinama kapiika. Touna tomogha kabikabikarawayina, bi God yakabekabepepi, bi Jius damdi tupadi sakabikabikarawayeni. Bi God yana aneya tana ivikatayi na iviyonem kuyapiika yana bareye, da yam sisiya iyawaiyana.” 23 Pita iviwaghasina bi tomotomoyidi iviyonedi sirughu da noko pomne nama siyakena.

Pita, Koneriyes yana bareye

Raghani ibori na ikabununagha bi yawata siyanono, na Jopa meiyagiinama wiigeruwana damdi mududi bada yawata sinagho. ²⁴ Wowonama gabudarine na Sisiriya meiyagiine siverakanibu. Bi Koneriyes, yana rakaraka da turaturana iviyonedi sipiika da yana bareye Pita siyakoyakoyayi. ²⁵ Raghana Pita bareye iyitavenarughuveni, na Koneriyes ipepeta iyowogha Pita kayekunukunune bi ikabepepi. ²⁶ Bi gegha da Pita, Koneriyes itayina wiigeghomiiri bi iwona bo, “Geghomiiri; tagu wawaya wota** tam naboni.”

²⁷ Bi toudi siyisiya patapata, da sirughu bare kamove na Pita ikita da wawaya korotodi sivitaghomidi. ²⁸ Na iwonedo bo, “Tami tupami kwakovi da toudi Jius yama gwara geiyiwaghasinemi da tami gegha Jiu dammi teya tanirukapuwana bo kanikiiwagemi;†† bi gegha da God iviyevevegu da geananogho da wawaya wapawapa tupadi na dadabudi bo gemiisedina.

** **10:26:** God sisiya bagibaginama iwona da touna kawagha tana kabepepi (Exodas 20:3-5, Diutoronomi 5:7-9, 6:13, 10:20; Luk 4:5-8; Revaleison 19:10, 22:8-9 kokitadi). †† **10:28:** Noghota ghamana tana meko Jius damdi sasinighiyeni da gegha kubuna dammi teya siyi rukapuwana na Kubumakamake kam peyaridi sakamkam mekodi Jius sawona da dadabudi, kamdi naboni, ribiribi dadabudi iyuvdi, iyuwa meko tarabiibiisaka biidi sisuwara na bo iyuwa ganigani kamodiye na. Memeda Jiu tana wawaya naboni inirukapuvina, bo memeda yawata sina kamna, touna dadabuna. Noko naboni na touna, wawaya mududi geinirukapuvdi bo yawata God sina kabepepi patana da suwara inagabuni da touna imiise magha (Livitikas 11). God kata noko marana Jius da kubuna damdi basudiye igigira taveni.

²⁹ Na raghanina kuvibabiigu da ayapiika, na apiika bi geayinipuwana. Na kowonegu, awaki biidi kiiraviguve kovibaba na apiika.”

³⁰ Koneriyes iwonabodeni bo, “Rorowagha^{††} ravididi gabudare, gabudara mma naboni, na yagu bareye ayarurupari; raghani tana, tomogha kana gara kabinamanamarina naghoguve iviturami-iriyeni ³¹ bi iwona bo, ‘Koneriyes, God yam pari iwaiyana da yam vereyana wawaya moyamoyakidi biiyadi na ivinuwamiiseyeni. ³² Na tomo-tomogha kuviporadi sinanagho Jopa meyagiine da Saimon bi bada sakwatuveni Pita sinarutayini. Touna ivikiiwaga Saimon teya samakamake, to-moyina yana bagibagi na ribiribi raborabobodi bekadima gara yaberabera bi yana bare na kikire yegii ririne.’ ³³ Na yaininagha, yam sisiya awonataveni bi imiise kirakii da kupiika. Noko biidi toumii mma God matane kavitaghomimii, da Bada metagha sisiya iverem na tupadi kuna-wonemii kanawaiyana.”

Pita yana sisiya

³⁴ Na Pita sisiya idagu iyawonawona bo, “Kata akowa yapori da wiisuwona God, wawaya yakay-owiiyayedi da tupadi mayimayiyidi, ³⁵ bi bagune dam bogaebogae bi gegha da iiyawogha God sak-abikabikarawayeni bi awaki beradi rotomanidi

^{††} **10:30:** Jius yadi gabudara noghosina tana kabina, rorowagha na gabudara meko wawaya iiyabo noko gabudarine yisisiyana nama kabiyavina sadaguni yavera magha da rorowagha gabu-darina sabanani. Bi bariyawa gamodima (English) na meboda roro na raviravi kabiyavina sadaguni yavera magha da roro gabudarina sabanani.

saberabera na yiwaghasinedi. ³⁶ Tami Wara Miisena God ivipora Isrel damdi biiyadi na kwakovi, da wawaya na God gwabine nuwaruriri sinabanani raghanina Yesu Keriso sinitumaghanena, bi touna na wawaya tupadi kadi bada, ³⁷ kwakovi da **babataito** warana Jon idimeni ikovi bi murine, na Yesu awaki beradi ghamadi Jiudiya kubura tupane ibera bi dagudaguna na Galiline: ³⁸ tami Nasaret tomogha Yesu kwakovi da kate metagha God, Kanuma Kabikabikuwayina da maragata ivereni; na inagho meygii peyaridiye bera miisena iyaberabera bi iiyawogha **Seitan** yana maragata kamone na iyyawiidi, basuna God na gwabine. ³⁹ Tournii bera tupadi Jiudiya kubure da Jerusalem kwanatune iberadi bi matamiima kakita na kiimaghmaghatara, wasina bi korosiye situparatu da sivorabobo. ⁴⁰ Bi gegha da gabudara wiirrobine, na God raboboma ikabiwiigeghomiiiri bi ibera da tournii biiyadi irumaghatara na kakita, ⁴¹ gegha wawaya tupadi siyakitana wasina wiimaghmaghatara dammii kawagha, iiyawogha na God rowainagha ivinegga katamana, nokona rabobo murine igeghomiiirina, touna da tournii yawata kakam da kaniuna. ⁴² Yesu sisiya bagibaginama iwonnemii da Wara Miisena wawaya biiyadi kanadimeni, bi kanimaghmaghatara da God, Yesu ivineyi da raghani damone na touna wawaya tupadi yawayawiidi da raborabodi kadi wiitupawamiwamira. ⁴³ God yana peroperoveta tupadi kiiravine bada sivisisiya. Bi sigiruma siwona da wawaya, Yesu situmaghaneni na waghawaghane tamumu noghotataveyanina

sinakabi.”

Kanuma Kabikabikuwayina, kubuna damdi ivi-bonuvidi

⁴⁴ Raghanina Pita patana iyiisisiya, bi wawaya tupadi iiyawogha wara siyawaiwaiyaneni na Kanuma Kabikabikuwayina iyowogha da ivibonuvidi. ⁴⁵ Bi Jius wiigeruwana damdi iiyawogha Jopa meyagiinama Pita yawata sipiika na sivisoko kirakii da God yana puyo, Kanuma Kabikabikuwayina kubuna damdi iveredi. ⁴⁶ Mmko sakovi basuna siwaiyanedi da gamo bogaebogaema siyiisisiya bi God siyakabekabepepi.

Wasina bi Pita iwona bo, ⁴⁷ “Toudi Kanuma Kabikabikuwayina sikabi ware touda naboni. Noko biidi getana iiyabo inigesiyemii da rari-mama kana babataitodina.” ⁴⁸ Na sisiya bagibaginama wiigeruwana damdi iwonedida Koneriyes, yana rakaraka da kate turaturana yawata, Yesu waghawaghane siyababataitodi. Bi muriye na Koneriyes turaturana teya Pita sivibabiini da gabudara viya yawata siyamake.

11

Pita yana bera ivisisiya rutughutughureni

¹ Bi **apasol** da wiigeruwana damdi mududi Jiudiya kubura kamone samakamakena sisiya siwaiyana da kubuna damdi, God wonana siwaiyaneni da bada sivigeruwana. ² Na raghanina Pita igae Jerusalem na Jius wiigeruwana

damdi mududi sikini ³ siwona bo, “Tam kunagho kubuna damdi yadi bareye da kate yawata kokam!”

⁴ Wasina bi Pita bera awaki itubugha na tupana ivisisiya rutughutughureni toudi biiyadi. ⁵ Iwona bo, “Raghanine Jopa meyagiine ayamakamake na gabudara tana ayarurupari da nuwanuwagu iwapewapeni na amimeu, da sawara tana akita abamama iyayoyo kanakita naboni bebera ghamana bi pusirina yadi ruwamaruwa na ware wawaya sikabiwiiteka bi iyowogha tagu biidi meme ayamakamakena.

⁶ Bi raghanina arugenara kamone na ribiribi kayedi ruwamaruwa ananamanidi da geananamanidi, ghamoghamo sasasadi da kiidamo manudi geananamanidi akitadi.

⁷ Wasina bi gamo awaiyaneni iyawonewonegu bo, ‘Pita, geghomiiri, kunugha bi kunakam.’

⁸ Bi awonabodeni bo, ‘Bada, tagu gerubana noko anabera! Bi gemeyani sawara gemiisedi bo dadabudi ayakamtowoghana.’

⁹ Na gamo abamama iwonamagha bo, ‘Awaki sawaridi God yawonedi da miisedi na gekunawonedi da dadabudi.’ ¹⁰ Mmko mimeuna itubugha da raghani aroba bi muriye na sawarina iveramagha igae abame.

¹¹ Noko raghanina mayimayiyine tomotomogha aroba Sisariyama siviporadi tagu biidi, da bare meme ayamakamakena name siverakanibu. ¹² Na Kanuma Kabikabikuwayina iwonegu da geayinoghota bata bi tomotomoyidi yawata kayanagho. Bi mmkodi wiigeruwana damdi yadi ⁶ sivimataturanegu da yawata

kanagho Sisariyama da Koneriyes yana bareye karughu. ¹³ Wasina bi Koneriyes iwonemii da yana bareye aneya irumaghatara na ikita bi iwonen bo, ‘Tomotomogha kuviporadi sinanagho Jopa meyagiine da Saimon bi bada sakwatuveni Pita sinarutayini. ¹⁴ Touna iniwaraveremi da metegha God, tam da yam rakaraka yawata iniyawiimina.’

¹⁵ Wasina bi raghanina adagu wiisisiya bi-idi, na Kanuma Kabikabikuwayina iyowogha da ivibonuvidi ware ghuyoghuyone touda bi-iyadi iyowoghana naboni.* ¹⁶ Na anuwagiura da Bada Yesu yana sisiya anoghosi iwona bo, ‘Jon **Babataito** rarimama wawaya ibabataitodi, bi God na Kanuma Kabikabikuwayinama in-ababataitomi.’ ¹⁷ Noko biidi iyeghani da God, kubuna damdi puyona mayimayiyina iveredi, touda iveredana naboni raghanina Bada Yesu Kerisove tanitumaghanana. Na noko kiiravine, tagu iiyabo da God gebodenina ananoghosi?”

¹⁸ Raghanina Jius wiigeruwana damdi mmko siwaiyaneni, na Pita siyakikini na sikabitore bi God sikabepepi siyawonawona bo, “Naboni da God wiiwaghasina kubuna damdi iveredi da yadi berona sinamiiri kubutedi bi yawa makewaghawaghasina sinakabi.”

Wiigeruwana damdi Antiyok kwanatune

¹⁹ Wawaya Sitivin sikasunuyi ikovi bi raghani viya murine na bada iiyawogha Yesu

* **11:15:** Pita na awaki Pentikos raghanine itubughana yisisiyeni (Apasol 2:4 kokita). **11:16:** Acts 1:5 **11:19:** Acts 8:1-4

siyitumaghaneni na siyikayotaketowanedi da sivivera bogaebogae sinagho kubura mududiye. Viya sinagho Ponisiya kubure, viya Saipras nuwane bi viya sinagho Antiyok kwanatune bi sidagu Jius damdi biiyadi kawagha Yesu Warana siyadimedimeni. ²⁰ Bi wiigeruwana damdi mududi, tomotomogha Saipras nuwana da Sairin kwanatuna damdi sinagho Antiyokma bi sidagu kubuna damdi biiyadi siyadimadima, bi Bada Yesu Warana Miisena bada kiiravine siyawonewonedi. ²¹ Bi Bada yana maragata gwabidiye kiiravine, na wawaya korotodi Warana sivigeruveni da Bada biidi simiiri karon.

²² Wasina bi wiigeruwana damdi Jerusalem kamone siwaiyana da awaki iyatubutubugha na Banabas sidaru inagho Antiyokma. ²³⁻²⁴ Banabas na tomogha miisena, na Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvi bi yana wiitumaghana God biidi ivimaragata kirakii. Na raghanina nama iverakanibu bi ikita da metagha God miisena iyaberabera wawaya biiyadi, na ivinuwamiise kirakii bi tupadi ikasepepidi da nuwanuwadi tupanama wiisuwonaye Bada Yesu sinigeruveni. Bi wawaya korotodi Banabas yana sisinya siwaiyaneni na Bada sivitumaghaneni.

²⁵ Wasina bi Banabas, Antiyok ikuyoveni bi inagho Tasmus da Sol iyinoyeni; ²⁶ bi raghanina ibanani, na irutayini siveramagha Antiyokma. Bi bodu tanagha Banabas da Sol wiigeruwana damdi yawata siyitaghomidi da wawaya korotodi siyiyevededi. Bi noko raghanine Antiyokne,

wawaya sidagu da wiigeruwana damdi sivi-waghawaghaedi da Keresiyana.

²⁷ Nokodi raghanidiye God yana peroperoveta mududi Jerusalemma siyowogha sinagho Antiyokma. ²⁸ Bi tana kana waghawagha Agabas, igeghomiiiri bi Kanuma Kabikabikuwayina yana maragate iwonakasiyaragha da kapoe ghamakirakiina inapiika kubura bogaebogae bi Roum yadi wiibadana rogune inakamowanidi; mmko kapoena Roum damdi yadi kiiwawo Klodiyas yana wiibada raghanine na itubugha. ²⁹ Na wiigeruwana damdi Antiyok kamone sinuwagiura da tatadigegha awaki gwabidiye, gisina bo ghamana na rubae siyavereyana kirakii bi siyipora iyanagho wiigeruwana turaturadi biiyadi Jiudiya kamone da siyiwiitedi; ³⁰ bi noko sibera ikovi, na yadi puyo Banabas da Sol imadiye sitore da siyakawari siyanagho bi wiigeruwana damdi kadi babada Jerusalem kamone siyaveredi.

12

Herod Agripa, wiigeruwana damdi ivikayotaketowanedi

¹ Wasina bi kiiwawo Herod Agripa noko raghanine idagu wiigeruwana damdi mududi iyikayotaketowanedi. ² Bi touna gamone na Jon toghannaru Jemes serima kanighona sikasiyarayi da sivorabobo; ³ bi raghanina Herod ikita bi Jius babada Jemes yana rabobo svinuwamiiseyeni, na iwona da Pita bada siyakabi da biwa gawarine siyatore. Mmko berana **Koughanu** porayina

raghanine sibera. ⁴ Bi Pita sipatumi murine na biwa gawarine sitorerughuveni, bi Herod gamone na wiiyogha damdi riba ruwamaruwa siberadi, nokodi riba ruwamaruwa kamodiye na iyo tomotomogha ruwaruwamiighate da Pita siyakoyayi, Herod ikayoveni da Koughanu porayina murine koroto matadiye bi debae Pita iyitupawamiwamireni. ⁵ Bi Pita biwa gawarina kamone na siyabodaboda, bi gegha da wiigeruwana damdi God biidi sirupari wiimaragata da Pita iyiwiiteni.

Pita biwa gawarinama ikanibutaveyana

⁶ Wasina bi Poragha ikovi murine raghani iyabori bi Herod, Pita iyitupawamiwamireni bi noko nubabasune, na Pita kighukighu damdi bata basudiye iyakenakena, bi sein yadi batama saghira tawatawani bi kighukighu mududi na biwa gawarina matamketana siyakoyakoyayi;

⁷ Bi yaininagha, God yana aneya tana irumaghatara na yeghana irukarata biwa barena kamone; bi aneyina, Pita katiiyana ikasitowotowoyi na ikasiwiimataki bi iwoneni bo, “Geghomiiri yaininagha.” Wasina bi Pita imane nokodi sein sitamotaveyana siririgha. ⁸ Na aneyina iwona bo, “Kukounagha bi kam kayeturababara kiyagha.” Na Pita ibera, bi aneyina bada iwona bo, “Kam tarasowo sinimve kiruvivireni bi kivinigu.”

⁹ Na Pita ikounagha ikovi bi aneya ikivini da biwa gawarina sikanibutaveni; bi geiyakovi da aneya awaki iyaberabera na wiisuwona, touna inoghosi da iyamimeu. ¹⁰ Wasina bi

wiikighukighu damdi ribana dagudaguna siver-atupiiredi da bada riba wiibatana damdi siver-atupiiredi, bi sipiika matamketa aiyanna sibera bi kedana na ikanibu inagho kwanatuve. Bi kiravidiye na matamaketa nuwane itamotatara da sikanibutaveyana. Bi kedagha sipepewa siyowogha gegurina, bi aneyina yaininagha Pita ikuyoveni.

¹¹ Raghanina Pita noghota ikabi da awaki itubugha touna biidi na iwona bo, “Kata akovi da wiisuwona God yana aneya ivipora da Herod yana maragatama iyiyawiigu da kate dam Jius awaki sikayoveni da iyatubughana.”

¹² Wasina Pita akowa ikabi da God iviyawini, na itouya inagho Jon Mak sinananaki Meri yana bareye, meme wawaya korotodi sivitaghomidi siyarurupari. ¹³ Bi raghanina maghatara matamketane irupisipisika na wiitamariyana wasike kana waghawagha Roda iwaiyaneni na ipiika iyakabi taveni. ¹⁴ Raghane Pita gamona iwaiyana rukunukunuveni na ivinuwamiiise kirakii da matamketa geiyakabitaveni bi ivera iveramagha irughu bareye bi irukwatu bo, “Pita matamkete yamiimiiri!”

¹⁵ Bi gesiyitumaghaneni na siwoneni bo, “Gayamim ineghanegha boni!” Bi gegha da iwonatupetupeyana da Pita maghatare, na siwona bo, “Memeda noko Pita yana aneya.”

¹⁶ Bi gegha da Pita patana iyarurupisipisika, bi raghanina matamketa siyakabitaveni na Pita nama sikita, na sikabinokena kirakiiyeni. ¹⁷ Bi Pita imanama ivimatakira da siyiraborabobo, bi iwonedo da metagha Bada biwa gawarinama

ikabikanibuveni, bi kate iwona bo, “Jemes da wiigeruwana damdi tupadi awaki itubugha na kowonedi.” Wasina bi Pita, Jerusalemne ikuyovedi bi inagho kubura tane.

¹⁸ Raghani ibori na biwa gawarine kabokabo ghamana itubugha iyo tomotomogha kamodiye basuna gesiyakovi da Pita mebo inagho.

¹⁹ Raghanina Herod iwaiyana da Pita mebo inagho na yana iyo tomotomogha iwonedi da siyinoyeni bi getana siyabanani. Na wiikighukighu damdi iyawogha Pita siyakoyakoyayina ivitupawamiwamiredi, bi gamone na iwona da sivikasunughana. Wasina mmko berana murine na Herod, Jiudiya kubura ikuyoveni bi inagho Sisariya kwanatune imakae raghani gisina.

Herod yana rabobo

²⁰ Wasina bi Herod na Taya da Saidon damdi teya siyikawapata, na sivotuwiiikapukapudi bi sinagho da Herod siyakita. Ghuyoghuyone na Brastas, touna kiiwawo yana bagibagi wawayina ghamana tana na yana wiiwiita sikayoveni, bi yana wiiwiite na Herod sivibabiini nuwaruriri kiiravine, basuna kadi kam kedana na touna kiiwawo yana kuburama iyapiipiika. ²¹ Gabudara sivineyina raghanine Herod, kana kwama miisedi ivikote, bi yana wiikiiwawo gawarine imakeyowogha bi wawaya biiyadi sisiya ibera. ²² Bi raghanina wawaya yana sisiya siwaiyaneni, na sirukwatu bo, “Mmkona god gamona, bi gegha wawaya!”

²³ Yaininagha God yana aneya tana ivikubuwonayaragha na igubaga kirakii, basuna touna gegha God iyakabikarawayeni kiiravine na miikopu sinina situpabubu na irabobo.

²⁴ Bagunakine mmkodi beradi, bi gegha da God wonana patana ituwawiiwoneni, na wawaya korotodi sivigeruwana. ²⁵ Wasina raghanina Banabas da Sol yadi bagibagi Jerusalemne sivikovini, na Jon Mak sirutayini da yawata siveramagha Antiyok kwanatune.

13

Banabas da Sol siviporadi

¹ Nama Antiyok kwanatune keresiyana mududi na peroperoveta da abawiiyeveveyana: Toudi na Banabas, Simiyon (kana waghawagha tana *tomogha dumadumana*), Lusiyas (touna Sairin tomogha), Manayen (touna Herod Antipas yawata siragata patapata), bi kate Sol. ² Gabudara tana raghanina mmkodi babada tupadi God siyakabekabepepi da siyiiya, na Kanuma Kabikabikuwayina iwonedo bo, “Banabas da Sol kotore iredi tagu kiiraviguve basuna avineyidi da yagu bagibagi sinabera.” ³ Na wiiya da rupari ikovi murine, na imadi Sol da Banabas gayamidiye sitoura bi God sivibabiini da maragata iyaveredi bi yana bagibagi siyabera, wasina bi siviporadi sinagho.

Banabas da Sol Saipras nuwane sidima

⁴ Wasina bi Kanuma Kabikabikuwayina, Banabas da Sol iviporadi Antiyok sikanibutaveni sinagho Selusiya kwanatune bi nama wagae

sigeru da sinagho Saipras nuwane. ⁵ Raghanina Salamis kwanatune siverakanibu, na Jius yadi **kabepepa barediye** God wonana sidimeni. Noko raghanine na Jon Mak yawata da toudi kadi wiiwiita.

⁶ Toudi nuwana tupana siverabouni patana da sipiika Papos kwanatune, bi name Jius tomogha kana waghawagha Erimas (kana waghawagha tana na Ba-Yesu) sibanani, touna imimapuna bi **peroveta** wiiwiiyabina. ⁷ Bi Sodiyas Polas, na Roum tomogha bi ivituraneni. Sodiyas Polas na tomogha nuwanuwagiurina bi noko nuwana iyibadeni. Bi yana wiina da God wonana iyawaiyaneni kiiravine na Banabas da Sol yadi sisiya idaru da siyapiika siyakita. ⁸ Bi gegha da Elimas, imimapuna (Grik gamodima kana waghawagha yana basuna na namakatanina), sisiyama ivi-aviyedi bi ivimatipo da nuwa wiibadana iyatayina wamiri da gegha Yesu iyigeruvenina. ⁹ Bi gegha da Sol (kana waghawagha tana Pol), Kanuma Kabikabikuwayina maragata ivereni, na Elimas ikita bogaboga, ¹⁰ bi iwoneni bo, “Tamna **Seitan** yana wiitamariyana, tam nonowa kwi-iyaba bi bera beroberodi kwaberabera, tam bera miisedi kwiisinighiiyana, bi Bada yana Keda miisena kiiravine wiiyaba gemeyan kuyakabik-abitore! ¹¹ Na kuwaiyana, Bada yana maragate na aro kunakabi da raghani tupona matam sinadidibara da gerubana gabudara yeghanina kunakitana.”

Yaininagha sowa da wiididibara Erimas matana sikabimumu da gerubana awaki tana iyakita, na iyakasikasigwamgwam da wawaya

tana iyabanani bi imana iyakabi da iyinaghoveni. ¹² Raghanina Sodiyas Polas ikita da awaki itubugha Erimas biidi, na ivigeruwana, basuna Bada yana Keda kana wiiyeveveyana kiiravine na ivisoko kirakii.

Pol, Antiyok kwanatune Pisidiya kubure idima

¹³ Wasina bi Pol turaturana yawata Papos kwanatuna sikuyoveni bi wagae sigeru da sinagho Pega kwanatune, Pampiriya kubura kamone. Bi noko kuburine Jon Mak ikuyovedi bi iveramagha Jerusalemma. ¹⁴ Bi Pol da Banabas, Pega sikuyoveni da sinagho Antiyokma Pisidiya kubura kamone. Bi **wiiyawiiitaveyana gabudarine** na sirughu **kabepepa barene** da simakewiipikapika. ¹⁵ Bi raghanina Mosis yana gwara da peroperoveta yadi giruma sikabiyawa ikovi murine, na kabepepa barena babadidi sisiya sidaru Pol da Banabas biiyadi siwona bo, “Warewaresimii, memeda wonawiikayokayowana sisiyidi gwabimiye wawaya kiiravidiye, na kopiika da konisisiya.”

¹⁶ Na Pol igeghomiiri imanama ivimatakira da wawaya siyiraborabobo siyawaiyaneni bi iwona bo, “Isrel dammi da tami gegha Jiu dammi wiiwiitumaghanimi iiyawogha God kok-abekabepepina, kowaiyanegu. ¹⁷ Touda Isrel damda, yada God naghove waghata kayekikida ivineyidi bi iberadi da ividam kiitowana Ijpt kubure siyamakamake raghanine, ware kubura wiibata damdi naboni. Bi God yana maragata ghamanama Ijpt kuburama ikabikanibuedi.

¹⁸ Da bodu 40 mayabe sipepewa bi noko kamone na sivikawakeekeyeni bi gegha da ikoyagha ya-poridi. ¹⁹ Wasina bi raghanine God, dam yadi 7 Kenen kubure igeiwayidi, na yadi kubura yana wawaya Isrel damdi iveredi da sivirapeneni. ²⁰ Raghanina kayekikida ghuyoghuyone sipiika Ijipt kubure, bi bodu 450 kamodiye mmkodi bera situbugha, bi sikovi murine na Kenen kubure make sidaguni. Bi noko murine God wiitupawamiwamira damdi iveredi bi sivibada patana da **peroveta** Samwel yana raghaniye. ²¹ Wasina bi Isrel damdi kiiwawo kiiravine sivibaba; na God dam Benjiman kamonama Kis natuna Sol ivineyi da bodu 40 kiiravidiye iyikiwawo. ²² Bi God, Sol wiikiwawoma ikabitaveni murine, na Deivid ikabiwiimiiri da iyibada, bi Deivid ki-iravine mma naboni iwonaruyaragha, ‘Abanani da Jese natuna Deivid na nuwanuwagu ikabiki-rakiiyeni da awaki tupadi akayokayoveni da iyabera na inabera.’

²³ Bi mmko tomoyina nosinosina gwabidima na God, Isrel kana wiiwiiyawa Yesu ipiikeni, ivisuwona na naboni. ²⁴ Muriye da Yesu yana bagibagi iyadaguni, na Jon **Babataito**, Isrel damdi tupadi biiyadi idima iwona da yadi tamumuma siyatubuwamira da God iyanoghotatavedi da siyababataito. ²⁵ Raghanina Jon yana bag-ibagi wiikovinina biidi na ivitarakiiyana bo, ‘Konoghonoghosi tagu God yana wiivinevinegha? Gegha, getagu. Bi kowaiyana, wawaya muriguve

13:18: Num 14:34 **13:19:** Deu 7:1 **13:20:** Jdg 2:16; 1 Sa 3:20 **13:21:** 1 Sa 8:5, 10:21 **13:22:** 1 Sa 13:14, 16:12 **13:24:** Mrk 1:4 **13:25:** Mrk 1:7

yapiipiika, na yana maragata iragata kirakii bi tagu gekiimataniyu da anawasikuwaya bi kana kayeturababara anakabitavetaveyana.’

²⁶ Warewaresigu, Abraham nosinosina, da tami gegha Jiu dammi wiiwiitumaghanimi iiyawogha God kokabekabepepina, kowaiyana! God metagha wawaya iniyawiidi kiiravine na wara idaru touda biiyadi. ²⁷ Bi wawaya Jerusalem kamone yadi babada yawata gesiyakovi da Yesu na God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**. Wiiyawitaveyana gabudaridi nunudigha na Keriso kiiravine peroperoveta sigirumana wawaya **kabepepa barene** sakabikabiyawa na sawaiwaiyana, bi gegha da geakovina siyakabi na sivitupawamiwamireni da iyarabobo bi mmko siberana peroperoveta yadi sisiya sibera da iyarumaghatara. ²⁸ Nokodi wawaya kadi babada yawata getana Yesu yana berona tana siyabanani da iyarabobo, bi gegha da Pailat sivibabiini da siyakasunuyi.

²⁹ Raghanina Jius damdi peroperoveta naghove waghata awaki kiiravine sivirusiya na tupana sibera ikovi murine, na tubuyina korosima sitoreyowoyeni bi karawaga epamana bonayine sitore. ³⁰ Bi gegha da God, Yesu raboboma ikabiwiigeghomiiri; ³¹ bi gabudara peyaridi kamodiye na iiyawogha yawata Galilima sipepewa sigae Jerusalemma na iyarurumaghatara toudi biiyadi na siyakitakita. Na kata toudi kana wiimaghamaghatara wawayidi Isrel damdi biiyadi.

³² Bi katana toumii mmko warana miisena kawonewonemi. God naghove waghata awaki ivisuwona da iyabera kayekikida biiyadi ³³ God kayikikida ivisuwoned iwon bo, “Tomogha iiyabo iniyawiimi na inapiika.” Kata touda, toudi nosinosidi takita da noko wiisuwonina iru-maghatara. God, tomoyina kiiravine ivisisiyenina, touna Yesu. God, Yesu raboboma ikabi-wiigeghomii. Touna na God natuna. Noko berana na ware Deivid, Psam wiibatana kamone igirumina naboni meme God, Keriso iwonen bo, ‘Tamna tagu Natugu,

bi kata Tamamnaki na Tagu.’

³⁴ God, Yesu raboboma ikabiwiigeghomii da gemeyani inarabobo maghana. Bi mmko berana na ware God giruma kabikabikuwayidiye ivisisiya nosinosidanakim biiyadi iwona bo, ‘Tagu iisuwona da animiiseyemi ware metagha avisuwona

da Deivid ayimiiseyeni na naboni.’

³⁵ Bi bada giruma mududiye Deivid iwona bo, ‘Yam wiitamariyana kabikabikuwayina tubuyina gekunakabitore

da karawage inatamoririghana.’

³⁶ Mmkona gegha Deivid kana sisiya, kiiravine raghanina Deivid yawayawiine iyamakamake na God awaki ikayoveni da iyabera na ib-eradi. Wasina bi irabobo na nosinanakim yawata sidogudi bi gegha da tubuyina itamoririgha. ³⁷ Gegha, touna Yesu iyiisisiyeni, God raboboma ikabiwiigeghomii da tubuyina geiy-atamoririghana.

38-39 Na warewaresigu, kowaiyana wiimasi. Toumii kakayokayoveni da mmko warana kawonewonemi na konakowa yapori. God na rubana yami tamumu inanoghotatavedi basuna Yesu awaki iberana kiiravine. Bi memeda Yesu konigeruveni na God matane na tami wasina, bi Mosis yana gwara wiimatipo da kivinina, na gerubana inaberami da God matane na tami wasina. ⁴⁰ Noko kiiravine kokita yaporimi da peroperoveta awaki sigirumana gegha tami biiyadi sinatubughana. Kiiravine siwona bo,

⁴¹ ‘Kowaiyana, tami iiyawogha kwiisinighiighi-iyeguna!

Konakabinoka bi konarabobo.

Basuna yami gabudare na aro ghamanakina anapiikeni
tami gewiigeruwana dammi biiyadi.

Bagune memeda arona kiiravine wawaya tana inawonemi
bi gegha da tami kate gekonigeruwanana.’ ”

⁴² Wasina bi raghanina Pol da Banabas kabepepa barena siyakuyokuyoveni, na wawaya siyiibabiidi da muriye wiiyawiiitaveyana gabudarina tane na bada sinaveramagha da God warana sinisisiyena mayeni toudi biiyadi.

⁴³ Bi wawaya kabepepa barena sikuyoveni murine, na Jius da kubuna damdi (toudi Jius yadi wiitumaghana siyakivikivini) korotodi Pol da Banabas sikivinidi. Toudi yawata sivisisiya patapata bi siwonawiiyoyowanedi da God yana nuwamonika ghamana warana sinigeruvena wiikarukaruveni.

⁴⁴ Wasina bi wiiyawiiitaveyana gabudarina tane, bi tanawona da memeda kwanatu damdi tupana kabepepa barene sivitaghomidi da Bada warana siyawaiyaneni. ⁴⁵ Bi raghanina Jius babada noko korotona sikita, na Pol da Banabas biiyadi sinuwakapi, na sidagu Pol siyakikini bi yana sisiya tupadi siyigeruwiiredi.

⁴⁶ Bi Pol da Banabas gegha siyanagharedi bi siwona bo, “God iwonemii da dagudagune na warana tami biiyadi kanadimeni, bi gegha da tami kwiisinighiighiiyeni. Mmko yiyeveveyana da gekoyanoghonoghosi da noko wasina da tami yawa makewaghawaghasina konakabina, na kana kuyovemi bi God warana kubuna damdi biiyadi kanadimeni. ⁴⁷ Bi Bada God sisiya bag-ibaginama iwonemii bo,

‘Tagu avineyimi da naboni kubuna damdi yadi yeghana
da kubura tupane wawaya tupadi kona-
woned
da metagha yadi berona kiiravine aro siyak-
abi bi aniyawiidina.’ ”

⁴⁸ Raghanina kubuna damdi Pol yana sisiya siwaiyaneni, na svinuwamiise kirakii bi Bada sikabepepi warana kiiravine; bi iiyawogha nada ivineyidi da yawa makewaghawaghasina sinakabi, na sivigeruwana.

⁴⁹ Wasina bi Bada wonana noko kuburina tupana ikabimumu. ⁵⁰ Na Jius babada sigeghomi-iri da kubuna wasiwasike moumouridi iiyawogha God sakabekabepepi, da kate kwanatu kana wiinaghowana tomotomoyidi nuwanuwadi

sipiro. Da nokodi damdi wawaya mududi sitarepewidi na Pol da Banabas siviaviyedi bi yadi kuburama sivikanibuedi. ⁵¹ Wasina bi Pol da Banabas kaye popokudi sikasiwiiririgha (nokona wiiyeveveyana da God nuwanuwana ipughu nokodi damdi biiyadi), bi sitouya sinagho Ikoniyyamma. ⁵² Bi wiigeruwana damdi Antiyok kwanatune siviinuwamiise kirakii bi Kanuma Kabikabikuwayina iyakoyakoyayidi.

14

Pol da Banabas Ikoniyyam kamone

¹ Wasina bi ware Antiyokne, berana mayi-maiyyina Ikoniyyam kwanatuna kamone Pol da Banabas sinagho, Jius yadi **kabepepa barene** bi sidima kayowiiwiiyaka na koroto kiitowana, Jius da kubuna damdi sivigeruwana. ² Bi Jius mududi sisinighii da gesiyigeruwana na sigeghomiiri da kubuna damdi nuwanuwadi sipiro da sitayina wamiridi bi Pol da Banabas siviaviyedi. ³ Bi gegha da Pol da Banabas nama raghani gurina simakae, da geere sinimayayidi bi Bada yana nuwamonika kiiravine siyadimadima. Na Bada, wawaya iviyevevedi da yadi dima na wiisuwona kiiravine da maragata iveredi bi mmko kedane na **berakayowiiwiiyaka** da matakira sibera.

⁴ Bi Ikoniyyam kwanatuna kamone wawaya sivibogaebogae da dam bata: mududi na Jius gewiiwiigeruwanidi muridiye bi viya na **apasol** muridiye. ⁵ Wasina bi kubuna damdi da Jius damdi mududi da yadi babada teya

sivigiugerogerora bi Pol da Banabas siyagogona kuridi siyikayotaketowanedi bi akimama siyikasunughanedi.* ⁶ Bi gegha da akovina sikabi na siverawiikowogha sinagho Listra da Debi kwanatudiye, Laikoniya kubura kamone bi kate kubura riridiye. ⁷ Bi name Bada Yesu warana miisena bada siyadimadimeni.

Listra da Debi kwanatudi

⁸ Nama Listra kwanatuna kamone na tomogha tana nama itubugha da digadigana bi gemeyani iyapepewa towoghana. ⁹ Gabudara tana imake bi Pol iyiisisiya na iyawaiwaiyana. Na Pol, tomoyina ikitabogaboga bi iyakovi da ivigeruwana da iyayawa, ¹⁰ na Pol irukwatu iwoneni bo, “Geghomiiri, kumiiri rotomana!” Yaininagha tomoyina iyawa na imakegeghomiiri da pepewa idaguni. ¹¹ Raghanina wawaya sikita da Pol awaki ibera, na sidagu yadi gamo waghata - Laikoniya gamoma sirukwatu† bo, “God yadi bata sivi wawaya wota bi kiidamoma siyowogha kurida!” ¹² Na Banabas waghawagha sivereni Zeus,‡ bi Pol na Hemes, basuna touna wiisisiya

* **14:5:** Jius yadi gwara yawonawona da iiyabo God geinakabi karawayenina, wawayina akimama sina kasunuyi (Livitikas 24:16 kokita). † **14:11:** Kubura tupane wawaya Grik gamoma siyisisiya na Pol da Banabas na touna gamonama bada siyiisisiya.

‡ **14:12:** Zeus na touna Grik yadi god kiikiwawona. Bi wawaya siyi tumaghana da touna iyitarababaranedi. Hemes na Zeus natuna bi bada wiwiisisiya tomoyina Zeus da god mududi kiiravidiye. Wawaya sivi tumaghana da Hemes inaberadi da sini sisiya wiimasi da sina pepewa yapora. Bi siyi tumaghana da touna sawara miisena wawaya biiyadi satubutubugha na kana bada da kate wiituwa kiiravine.

woraworana. ¹³ Na god Zeus kana kabepepa barena na kwanatu matamketana bi kubuve, na kana **prist**, kau makidi da saru gerogeroridi ikawara ipiika da matamketa basune, bi touna da yana wawaya sikayoveni da **apasol** Pol da Banabas biiyadi siyasuwara.

¹⁴ Bi raghanina apasol siwaiyana da awaki iyatubutubugha na kadi gara sitayina gosigosira§ bi sivera sikanibu koroto kamodiye siwona bo, ¹⁵ “Turaturamii, awaki biidi mmko koberabera? Toumii na wawaya wota, tami naboni. Bi kapiika da wara miisena kanawonemi, da mmkodi god wiiwiiyaba gekonapepetedina bi konadagu God Makewaghawaghasina konapepeteni. Mmko God na abama, kubura da yegii ibera, bi kate awaki kamodiye. ¹⁶ Naghove wawaya iviwaghasinedi da yadi god rapediye siyakabekabepepa. ¹⁷ Bi gegha da yiyeveveyana da touna yamakamake bi yana miisena ivimaghatari touda biiyadi mmkodi matakirama: Abamama amra ivereda bi moura kadi raghani nunudiye: kam yaverevereda bi yabera da tinuwamiise.” ¹⁸ Bagune mmkodi sisiyama Banabas da Pol sibera towogha kirakiiyeni da Listra damdi siyigesiyedi da gesiyasuaridina.

Pol akimama sirouvi

¹⁹ Wasina bi Jius damdi mududi Antiyok da Ikoniyam kwanatudima sipiika, bi koroto nuwanuwadi sipiro. Na sitarawiikapudi da

§ **14:14:** Raghanina wawaya God sawona wiigiboyi, na Jius kadi gara satayina gosigosira na siyeveveyana da toudi sanaghara.

14:15: Exo 20:11

akimama Pol sirouvi bi sinoghosi da irabobo na sitayina kwarokwaro sikanibu kwanatu kubune. ²⁰ Bi gegha da raghanina wiigeruwana damdi mududi sigwagwara wiikenavivireni, na igeghomiiiri da iveramagha irughu kwanatuve.

Raghani ibori na touna da Banabas sitouya sinagho Debi kwanatune.

²¹ Pol da Banabas, Debi kwanatune God warana miisena sidimeni na wawaya korotodi Bada sivigeruveni. Murine na siveramagha Litra kwanatune, da sinagho Ikoniya kwanatune, da kate bada sinagho Antiyokma, Pisidiya kubure. ²² Bi kwanatu nunudigha wiigeruwana damdi siwonawiiitoradi bi siwonawiiyoyowanedi da yadi wiitumaghana inimaragata, siwonedo bo, “Wiigeruwana damda nuwapoya bogaebogaema tana kabikwarakwara bi muriye na God yana wiikiwawo kamone tanarughu.” ²³ Wasina bi Pol da Banabas wiigeruwana damna nunudigha kadi babada sivinegha, bi wiiya teya sirupari Bada biidi da babadidi imane sitoredi, kiiravine yadi noghota da wiitumaghana na touna gwabine siyatoreto.

²⁴ Bi Pisidiya kubura siverarughuwoneni murine, na Pampiliya kubure siverakanibu, ²⁵ da Pega kwanatune wara miisena sidima ikovi, bi murine na siyowogha sinagho kikire, Ataliya kwanatune. ²⁶ Da name wagae sigeru bi sinagho Antiyokma, Siriya kubura kamone, meme yadi wagawaga sidagunina. Bi rorowainagha noko kwanatune wiigeruwana damdi rupariye sivibaba da God, Pol da Banabas iyakoyayidi

bagibagi meko kata sinakivinina kiiravine na imane sitoredi.

²⁷ Raghanina Pol da Banabas Antiyokma siver-akanibu, na wiigeruwana damdi sikasiwiitaghomidi bi siwonedida da God awaki beradi toudiye ibera da kate metagha keda ikabitaveni kubuna damdi kiiravidiye da siyigeruwana. ²⁸ Wasina bi Pol da Banabas nama raghani gurina wiigeruwana damdi yawata simakae.

15

Dughu Jerusalem kwanatune

¹ Wasina bi tomotomogha mududi Jiudiya kuburama sipiika siyowogha Antiyokma bi sidagu wiigeruwana damdi siyiyevevedi siyawonawona bo, “Mosis yana gwara nunune na tami konisinibori na wasina, bi mmko matakirina gegha konakabina kate gekonayawana!” ² Mmko sisiyina kiiravine na Pol da Banabas, Jiudiya damdi yawata sivikawakeereyana. Noko kiiravine wiigeruwana damdi Antiyok kwanatune Pol, Banabas da wiigeruwana damdi mududi sivineyidi da siyagae siyanagho Jerusalemma bi mmko piropirona kiiravine **apasol** da dogadogara siyakitadi. ³ Wasina bi wiigeruwana damna wawayidi Pol, Banabas da wiigeruwana damdi vinevineyidi siviporadi Jerusalemma, bi yadi pepewa kamone na wiigeruwana damdi Ponisiya da Sameriya kubura kamodiye, siwonedida da metagha kubuna damdi simiiri karonu God biidi: Bi mmko sisiyina kiiravine na wiigeruwana damdi nama svinuwamiise kirakii.

4 Bi raghanina Jerusalema siverakanibu, na wiigeruwana damna wawayidi tupana, apasol bi kate dogadogara sigeghomiiri da turadi sivikiiki-ivedi, na Pol da Banabas wonavereyana sitore da God metagha yadi bagibagi kamone ibera. 5 Bi wiigeruwana damdi mududi, toudi na **Perisis** sigeghomiiri da siwona bo, “Kubuna damdi sinisinibori bi tanawonedi da Mosis yana gwara sinakabisisiredi.”*

6 Na apasol da dogadogara sivitaghomidi da mmko berana siyidughuveni.† 7 Berana sivisisiyena kirakiyeni bi murine na Pita igeghomiiri bi iwona bo, “Warewaresigu, kwakovi da God rorowainagha‡ touda kamodama ivineyigu da kubuna damdi biiyadi Wara Miisena anadima bi sinawaiyana da Yesu sinigeruveni. 8 God wawaya tupadi nuwanuwadi iyakowa bi iviyeveveyana da kubuna damdi iviwaghasinedi bi Kanuma Kabikabikuwayina iveredi, ware touda biidi ibera na naboni. 9 Bi yabera da touda bi kate kubuna damdi na mayimayiyida, na yadi bera beroberodi inoghotatavedi, basuna Yesu sivigeruveni kiiravine. 10 Na awaki kiiravine, koberaberatowoyi da God konarubuni? Touda

* **15:5:** Mmko raghanine, Jius siyi tumaghana da Yesu na God yana Wiivinevinegha Kiiwawona, bi Jius gegha Yesu siyi tumaghaneni na patana yawata siya kabekabepepa patapata. Jius wiiwitumaghanidi na patana Perisis da Sadusis yadi koroto kamone. † **15:6:** Mmko dughuna na AD 49 - 50 kamodiye itubugha. ‡ **15:7:** Acts 10:1-43 † **15:7:** Mmko AD 40 bi nokona bodu 10 naghone (Apasol 10:1; 11:18). **15:8:** Acts 10:44, 2:4

bi kate nosinosidanakim getayimaragata kirakii da mmkodi gwara[§] tayakabisisirena yaporidi. Bi kata tami mmko vitana kubuna damdi katiyadiye kotoretore. ¹¹ Gegha da, touda tavigeruwana da Yesu Keriso yana nuwamonika kawae na tayawa. Na mayimayiyina bada kubuna damdi kiiravidiye.”

¹² Wasina bi wawaya tupadi sivoraborabobo bi Banabas da Pol siyisisiya na siyawaiwaiyanedi da God metagha **berakayowiiwiiyaka** da matakira toudiye ibera kubuna damdi wiiwiitumaghanidi biiyadi.

¹³ Raghanina sivisisiya ikovi na Jemes igeghomiiiri bi iwona bo, “Warewaresigu, kowaiyanegu, ¹⁴ Pita nada iwonedada da metagha God dagudagune iviyeveveyana da kubuna damdi nuwanuwadi ikabi, bi kamodiye viya iyouna da touna yana wawaya. ¹⁵ Bi peroperoveta yadi sisiya na mmko sisiyina teya sivikapudi, da sigirumina iwona bo,

¹⁶⁻¹⁷ ‘Bada iwona bo, “Muriye anaveramagha da Deivid yana wiikiiwawo ibeku na anakabiwiimaragasi.

Gharaghuna anakabunayi da anayoghana mayeni,

bi anabera da inimaragata magha.

Noko biidi wawaya tupadi tagu, Bada sininoyegu sinapiika,

§ 15:10: Mosis yana gwara kamone na gwara yadi 613. Bi Jius gwara mududi toudima sibera bi siya kabikabi karawayedi da Mosis yana gwara naboni. Toudi taraghaniye na nokodi gwara siyi sisiyedi naboni vita ghamadi (Galeisiyen 5:1). Yesu yana vita na bogae (Matiu 11:28-29).

da kate kubuna damdi wiiwiitumaghanidi
 iiyawogha avinegha
 da rapeguve na tupadi yawata.”

18 Mmkona Bada naghove waghata ikabiwi-
 imaghatari na yawonewoneni.’ ”

19-21 Wasina bi Jemes yana sisiya ivikiitayi-
 neni iwona bo, “Mmko raghani gurina kubura
 nunudiye wawaya na Mosis yana gwara sakabik-
 abiyawa bi **wiiyawitaveyana gabudaridiye**
 na **kabepepa barediye** nonowa sadimedimedi.
 Touna kiiravine tagu yagu noghota na kubuna
 damdi wiiwiitumaghanidi iiyawogha God bi-
 idi samiimiiri karona, na getana bera da in-
 apiropiro toudi biiyadi. Bi meboda pepa taya-
 girumi tayipora toudi biiyadi bi tayawonedi
 da iyuwa mekodi tarabiibiisaka biidi sasuwara
 na gesinakamna, bo ribiribi kanighona turatu-
 raviroyina iyuvina meko, ganiganina geiyororo-
 taveyana bi gesinakani bo ganigani gesinaniun-
 ina da kate gewiimumurana beradi bogaebogae
 sinabera da sinitamumuna.”

Babada pepa sigirumi

22 Wasina bi noko murine **apasol**, dogadogara
 da wiigeruwana damna tupadi noghota sitore
 da wawaya viya nama kamodima siyavinegha
 bi siyiporadi Pol da Banabas yawata siyanagho
 Antiyok kwanatune, Siriya kubure da awaki
 sividughuveni na wiigeruwana damdi siyawon-
 awiikatayidi. Na tomotomogha bata sivineyidi,
 Jiudas (sakwatuvuni Basabas) da Sailas bi toudi
 na wiigeruwana damdi yadi kabikarawagha

gwabidiye. ²³ Bi pepana sigirumi da sivipora na mma naboni iwona,

Toumii apasol da dogadogara na ware-warensimi bi Jerusalemma kagiruma. Tami gegha Jiu dammi wiiwiitumaghanimi Antiyok kwanatuna kamone, Siriya kubura da Silisiya kubura kamodiye, kiiwa kiiwa.

²⁴ Toumii kawayana da wawaya kamomiima iiyawogha gekayiporadi bi sinagho tami biiyadi na yadi wiiyeveveyanama nuwapoya siveremi. ²⁵ Na kavidughu bi tupamii kaviwaghasina da tomotomogha kavinegha bi kaviporadi sinagho tami biiyadi turaturada nuwayuyunidi Banabas da Pol yawata da mmko warana siya-wonemi. ²⁶ Toudi yada Bada Yesu kana waghawaghae yadi yawa siveremayedi da sin-abagibagiyeni. ²⁷ Na toumii Jiudas da Sailas kaviporadi tami biiyadi bi konimayiyi kitakita bi kawadima awaki kagirumina sinawonemi.

²⁸ Bi imiise kirakii Kanuma Kabikabikuway-ina da toumii yama noghotana gegha sira pe-yaridima kani vita kawarimina, bi mmkodi sira ghamanakidi kawagha sinawonemi da konakabisisireyana: ²⁹ gegha wawaya iyuwa tarabiibiisaka biidi sinasuwara bi konakanina, gegha ganigani konaniunina, gegha ribiribi kanighona wawaya sinaturaviroyi bi ganigan-ina geiyororotaveyana bi konakanina da kate wiimumurana beradi bogaebogaema tamumu

konaberana.**

Bi memeda mmkodi sira konakabisisirena wiimasiyedi na awaki konaberabera na tami wasina kawakawa.

Kiiwa kiiwa.

³⁰ Na tomotomoyidi siviporadi da Jerusalem sikuyoveni bi sinagho Antiyok kwanatune; bi name wiigeruwana damdi tupadi sikwatuwi-itaghomidi bi pepana siveredi. ³¹ Bi raghanina pepana sikabiyavi, na wawaya tupadi siv-inuwamiise kirakii noko wonawiiyoyowanina warana kiiravine. ³² Wasina bi Jiudas da Sailas, toudi wosina na peroperoveta kiiravine na wiigeruwana damdi biiyadi sisiya miisedima siwonawiiyoyowanedi da yadi wiitumaghana siy-imaragasidi. ³³⁻³⁴ Jiudas da Sailas, Antiyok kwanatune simakae raghani gisina bi murine, na wiigeruwana damdi sigeghomiiri nuwamiimiiseye da nuwaruririye siviporadi da siveram-agma Jerusalemma iiyawogha siviporadina toudi biiyadi.†† ³⁵ Bi Pol da Banabas na Antiyokne simakae, bi toudi da wawaya mududi yawata Bada wonana siyiyeveveyana da siyadimadima.

Pol da Banabas sivibogabogae

³⁶ Bi gabudara viya sikovi murine na Pol, Banabas iwoneni bo, “Kayo tanaveramagha kwanatu tupadiye da wiigeruwana damdi tana rubodadi,

** **15:29:** Wiimumurana tamumudi na bogayebogaye bi peyaridi. Toudi na wiirakaraka nayina, utuwiiyogho, veruwana, tomotomogha kawakawa bo wasiwasike kawakawa sini mumuranana da kate wawaya da ribiribi sini mumuranana (Livitikas 18 kamone gwara kokita). †† **15:33-34:** Verse 34, buka katamanidi mududi kamodiye mmkodi verse na gegha.

meme Bada wonana tadimana, bi tana kita da yadi wiitumaghana metegha.” ³⁷ Na Banabas iviwaghasina bi ikayoveni da Jon (sakwatuveni Mak) siyarutayini, ³⁸ bi Pol inoghosi da geiyami-ise da siyarutayini, basuna roro yadi wagawaga patapata kamone na Jon Mak, Pampiliya kubure iveramagha da geyawata siyamake patapata bi yadi bagibagi tughurina siyabera na kiiravine ivigesu. ³⁹ Bi noko sisiyina kiiravine na sivikawa-keereyana kirakii, da sivibogabogae; Banabas na Jon Mak irutayini bi wagaе sigeru da sinagho Saipras nuwane, ⁴⁰ bi Pol na Sailas ivineyi bi muriye da sitouya na wiigeruwana damdi sivitaghomidi bi Bada sivibabiini da iyakoyayidi. ⁴¹ Wasina bi Siriya da Silisiya kwanatudi tupadi sipepewakovi da wiigeruwana damdi siyarurugenareni bi sisiya miisedi siyadimadima da yadi wiitumaghana siyimaragasidi.

16

Timoti, Pol da Sailas ivirukapuedi

¹ Pol da Sailas sinagho Debi kwanatune da bada sinagho magha Listra kwanatune. Bi name na tomogha tana wiiwiigeruwanina iyamakamake kana waghawagha Timoti, touna sinananaki na Jius wasike wiiwiigeruwanina bi tamananaki na Grik tomogha. ² Wiigeruwana damdi Listra da Ikoniyam kwanatudi kamodiye na siyawonawona da Timoti na wawaya kiimatanina. ³ Bi Pol yana kayowana da yawata siyawagawaga patapata kiiravine na Timoti sinina ibori basuna Jius

tupadi nokodi kuburidiye samakamake na sakovi da tamananaki na Grik tomogha noko biidi Timoti ivisinibori.* ⁴ Wasina bi Pol, na Sailas da Timoti yawata kwanatu nunudigha siyanono, na sira mekodi, Jerusalemne **apasol** da dogadogara gwabidima sikabi na wiigeruwana damdi siyawonewonedi bi sidimanaveni da kubuna damdi wiiwiitumaghanidi siyakabisisiredi. ⁵ Na wiigeruwana damdi yadi wiitumaghana ivimara-gata kirakii na gabudara patepatena wawaya korotodi siyiigeruwana da yadi koroto iragata kamokamogha.

Pol noghotama ikita da Masedoniya tomogha ikita

⁶ Wasina bi Kanuma Kabikabikuwayina geiyiwaghasina da Pol turaturana yawata Eisiya kubure God wonana siyadimeni, na Praigiya da Galeisiya kubura kamodigha siveravivira. ⁷ Raghanina sipiika Maisiya kubura kana wiibarabarate, na siberatowoyi da Bitiniya kubure siyarughu bi gegha da Yesu Kanumina geiyiwaghasinedi da nabo siyanaghona. ⁸ Na noko biidi Maisiya kubura siverarughuwoneni da siyowogha sinagho kikire Troas kwanatune. ⁹ Wasina bi noko nubabasune Pol noghotama ikita, bi noghotama ikita kamone na ikita da Masedoniya tomogha iyamiimiiri bi iyiipepeyana

* **16:3:** Timoti sinananaki na Jius wasike noko biidi na touna bada Jius. Bi tamananaki na Grik, memeda noko kiiravine na pepeyine gesinina siyabori ware Jius tomotomogha gisigisidi naboni. Pol inuwagiura da memeda Timoti sinina geiyaborina, Jius mududi kate Timoti gesiyakabikarawayeni bo yana sisiya siyawaiyana.

wiimaragata Pol biidi iyawonawona bo, “Kutowawona mabo Masedoniya kubure da kuniwiitemii!” ¹⁰ Wasina bi Pol mimeu ikita ikovi murine, na toudi kakabununagha yaininagha da kayatouya Masedoniyama basuna kakovi da God ikayovemii da warana miisena name wawaya biiyadi kayadima.

Lidiya, Yesu ivitumaghaneni

¹¹ Wasina bi Troas kwanatuna kakuyoveni na wagae kageru bi katowawona Samotreis nuwane. Bi raghani ibori na katowawona Neyapolis kwanatune. ¹² Bi name na kayegha karughu Pilipai kwanatune. Noko kuburina na Roum yadi wiibadana kamone bi Masedoniya kubura kwanatuna ghamana tana bi nama gabudara viya kamakae. ¹³ Bi **wiiyawiiitaveyana gabudarine** na kwanatu kakanibutaveni kanagho rarime, bi kanoghosi da rupari gawarina tana namameme kayabanani. Wasiwasike mududi nama sivitaghomidi rupari kiiravine, na kamakeyowogha bi wiisiya kadaguni toudi biiyadi. ¹⁴ Wasike tana nama kamodiye iyawaiwaiyanemii na kana waghawagha Lidiya, touna yana kwanatu na Tayatira bi gara dugadugaridi iyigimogimona. Bi God iyakabekabepepi na ibera da nuwanuwana itamotatara da iyakowa na Pol yana sisiya Yesu kiiravine na ivigeruwana. ¹⁵ Wasina bi Pol da Sailas, Lidiya da wawaya iiyawogha nama yana bareye siyamakamakena sibabataitodi, bi murine na iviyonemii iwona bo, “Memeda kwiiwaghasina da tagu wiisuwona Bada

iigeruveni, na kopiika yagu bareye konamake.”
Bi ivibaba tupetupemii patana da kaviwaghasina.

Pol da Sailas biwa gawarina kamone

¹⁶ Gabudara tana raghanina kayayoyo rupari gawarine, na wiibagubagurana wasikena ibananimii. Bi kanuma berona iyiibadeni na awaki raghani muriye sinatubughana iyiidebedi. Touna yana bada kiiravine na wonaruyaraghama mane ghamana iyakabikabi.

¹⁷ Bi Pol da toumii iyakivikivina wiitetemii bi iyakwatukwatu bo, “Mmkodi tomotomogha na God Kiidamo Kirakiina Makamakena yana wiitamamariyana, toudi sawonewonemi da metagha God iniyawiimi.” ¹⁸ Bi wasikena patana naboni iyisisiya make da gabudara viya sikovi, na Pol nuwanuwana ivisi, na imiiriwamira bi kanuma berona iwonen bo, “Yesu Keriso kana waghawaghae awonewonem da wasike kanibutaveni!” Na yaininagha kanuma berona wasikena ikanibutaveni.

¹⁹ Bi raghanina kana babada sikabibanani da kanuma berona wasike ikanibutaveni, bi yadi wiimane kedana iwapa, na Pol da Sailas siburavidi bi sitayinakwarokwarodi sinago wiigimogimona gawarine, da kwanatu babadidi naghodiye siyamiiri; ²⁰ bi raghanina sirutayinidi sinagho babadidi biiyadi na siwona bo, “Mmkodi tomotomogha na Jius bi piropiro situbutubugha yada wawaya kamodiye mma yada kwanatuve. ²¹ Toudi yada wawaya kiki beradi siyevevedi mekodi yada gwara geiyiwaghasinedi, bi touda

Roum tubutubugha na gerubana mmkodi kiki taniwaghasinedi bo tanabera towoghana.”

²² Bi koroto bada sivrurukapuwana sigeghomiiri Pol da Sailas sigogona kuridi; na kwanatu babadidi iyo tomotomogha siwonedo bo, “Pol da Sailas kadi gara kokabitavetaveyana bi vidima korouvidi.” ²³ Bi sirou kirakiiyedi ikovi murine na biwa gawarine sitorerughuedi, bi badana siwoneni da inakubodebodedi bi inakoyagha yaporidi. ²⁴ Mmko sisiyina kiiravine na biwa gawarine tupayarayina tana basukiine itoredi, bi kayedi kii tupodi bi vitadi ere bonayidiye ivitupatetedi bi ipoyakavinidi.

²⁵ Bi pom kambasune Pol da Sailas siyaruru-pari bi ayi siyatawotawora da God siyakabekabepepi, bi turaturadi biwa kabikabi damdi viya na siyawaiwayanedi, ²⁶ bi yaininagha nukenuke ghamanakina itubugha da biwa gawarina barena ere kayena inukeni; raghani tana biwa gawarina matamketadi sitamotatara bi biwa kabikabi damdi kadi sein sitamotavetaveyana. ²⁷ Bi raghanina biwa badana ikenamataka bi ikita da matamketa tupadi sitamotatara, na inoghosi da biwa kabikabi damdi tupadi siviveraveruwana, na yana seri itainayamuri da pinimina bi tounamani iyagwarunugha mayeni.† ²⁸ Bi Pol irukwatu da ghamana iwoneni bo, “Gekunirabobo

† **16:27:** Iyo damdi iyawogha biwa gawarina sakoyakoyayi bi biwa kabikabi damdi sinavera na kadi wawu. Raghanina biwa kabikabi wawayina inavera na kwanatu babadidi, biwa badana sinakasunuyi naboni kana aro. Waragututu kamone na mmko tomoyina ikayoveni da iyakasunugha mayeni bi gegha yana kayowana sinivisiye bi siyakasunuyina.

mayemna, toumii tupamii mma.”

²⁹ Na biwa badana bagibagi turaturana biiyadi kibe kiiravine irukwatu da siyakawari siyapiika, bi ivera irughu biwa gawarina kamone tupa-yarae bi ere kirokirorona Pol da Sailas naghodiye ipepeta iyowogha. ³⁰ Wasina bi irutayinidi sikanibu bi iwonedni bo, “Babada, awaki anabera da yawa makewaghawaghasina anakabi da God yagu tamumu kiiravine gegha aro inavereguna?”

³¹ Na Pol da Sailas siwoneni bo, “Bada Yesu kitu-maghaneni na tam kunayawa, da yam rakaraka yawata.” ³² Wasina bi Bada wonana sidimeni touna da yana rakaraka tupadi biiyadi. ³³ Bagune patana pom kambasune bi biwa badana, irutayinidi sinagho da kadi gubaga iyamagha, bi yaininagha Pol da Sailas, biwa badana da yana rakaraka yawata sibabataitodi. ³⁴ Wasina bi noko murine na irutayinidi sirughu yana bar-eye da kam iveredi sikam. Bi touna da yana rakaraka yawata tupadi svinuwamiise kirakii basuna katana God sivitumaghaneni.

³⁵ Bi raghani ibori na kwanatu babadidi, iyo damdi siviporadi sinagho biwa badana siyawoneni bo, “Nokodi tomotomogha kuyovedi sinanagho.”

³⁶ Na biwa badana Pol iwoneni bo, “Babada sisiya sidaru da tam da Sailas kana kabitavemi. Wasina katana kokanibu, nuwaruririye konagho.”

³⁷ Bi gegha Pol, iyo tomotomogha iwonedni bo, “Toumii na Roum tubutubugha bi getana awaki kaya berabero. Bi awaki kiiravine gesiyitupawamiwamiremii bi debae wawaya

tupadi naghodiye sirou kirakiiyemii bi biwa gawarine sitorerughvemii. Bi kata yadi kayowana da wiikowoye sinawonatavemii? Gegha, gerubana, kwanatu babadidi toudimani sinapiika da sinikanibuvemii.”

³⁸ Wasina bi iyo tomotomogha siveramagha sinagho babadidi biiyadi da Pol yana sisiya siwonaveredi bi raghanina siwaiyana da toudi na Roum tubutubugha na sinaghara kirakii; ³⁹ na sinagho biwa gawarine Pol da Sailas biiyadi da awaki berana berona sibera na kiravine siwonawiipepikedi. Wasina bi sikabikanibuedi bi sivibabiidi da yadi kwanatu siyakuyoveni. ⁴⁰ Raghanina Pol da Sailas biwa gawarina sikanibutaveni, na sinagho Lidiya yana bareye; da name wiigeruwana damdi yawata sivitaghomidi bi siwonawiiyoyowanedi da yadi wiitumaghana inimaragata. Wasina bi murine na kwanatuna sikuyoveni sinagho.

17

Pol da Sailas Tesalonika kwanatune

¹ Pol da Sailas, Ampipolis da Apoloniya kwanatudigha sipepewa rughuwona sipiika da Tesalonika kwanatune siverakanibu. Bi nama na **kabepepa barena** tana noko kwanatune Jius damdi kiiravidiye. ² Pol nonowa iyaberaberana naboni, na inagho kabepepa barene irughu, bi God wonanama iyiveveyana bi toudi siyawonawonabodeyana. Bi mmko berana na **wiiyawitaveyana gabudaridi** nunudiye taparoro aroba kamone ibera. ³ Bi God wonana yana basuna waghata iyiidebeni

wawaya biiyadi bi nokove na iviyeveveyana da meboda God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona** inakabikwarakwara da inarabobo bi rabobo murine inageghomiiri. Pol iwonedo bo, “Mmko wawayina iisisiyeni tami biiyadi, na Yesu touna na Keriso, God yana wiivinevinegha kiiwawona!” ⁴ Wasina bi Jius damdi mududi da kate Grik damdi korotodi iyawogha God siyakabekabepepi, da kate bada wasiwasike kadi waghawagha ghamaghamadi korotodi, Pol yana sisinya sivigeruveni da Yesu sivitumaghaneni na Pol da Sailas sivrurkapuvedi.

⁵ Bi gegha da Jius mududi sinuwakapi basuna wawaya korotodi Pol yana sisiya sivigeruveni kiiravine, na wiigimogimona gawaridiye wawaya berodi wiikedapepevidi sikasiwiitaghomidi da sivrurkapuwana bi wiikayotirana sidaguni. Sivera sinagho tomogha kana waghawagha Jeison yana bare sigauwowori da sirughu kamone Pol da Sailas siyiinoyedi, memeda siyakabidi siyakanibu koroto naghodiye. ⁶ Bi raghanina gesiyabanani, na Jeison da wiigeruwana mududi siburavidi bi sirutayinidi sinagho kwanatu babadidi biiyadi da sirukwatu siwona bo, “Nokodi totomogha iyawogha kubura tupane piropiro sibera na kata sipiika yada kwanatuve,” ⁷ na Jeison itayinariyadi yana bareye! Toudi, Roum kana kiiwawo Sisa yana gwara sikasigiiyeni sawonawona da kiiwawo tana yamakamake, kana waghawagha

na Yesu.”*

⁸ Raghanina kwanatu damdi da yadi babada mmko sisiyina siwaiyaneni na nuwanuwadi sipughu kirakii. ⁹ Wasina bi kwanatu baba-didi sibera da mane sikabiguba na rubane Jeison da wiigeruwana turaturana viya yawata siyimiisana ware wonawaghata da gemuriye piropiro naboni inatubugha maghana bi sisiya bagibaginama siwonedo bi siviwaghasedo da sikabitoredo sinagho.

Pol da Sailas Bereya kwanatune

¹⁰ Wasina bi noko nubabasune wiigeruwana damdi, Pol da Sailas siviporadi sinagho kwanatu kana waghawagha Bereyama. Raghanina siverakanibu na sinagho **kabepepa barene**. ¹¹ Bi Bereya damdi yadi bera da nuwanuwadi na miisedo genaboni Tesalonika damdi. Toudi nuwanuwadi sisisira kirakii basuna yadi kayowana ghamana da Yesu warana miisena siyawaiyaneni. Bi gabudara patepatena God wonana bukae girugirumina siyakabikabiyavi bi akowa siyakabikabi da memeda Pol yana sisiya na wonawaghata bo gegha. ¹² Na noko kiiravine Jius korotodi Bereya kamone Yesu sivitumaghaneni, bi kate Grik wasiwasike kadi waghawagha ghamaghamadi korotodi da kate bada Grik tomotomogha korotodi yawata.

¹³ Bi raghanina Jius damdi Tesalonika kwanatune akowa sikabi da Pol, God wonana

* **17:7:** Roum yadi kiiwawo dagudaguna tana kana waghawagha Sisa. Irabobo murine, na Roum damdi tupadi yadi kiiwawo tupadi siya kwatukwatuvedo “Sisa”.

Bereya kwanatune iyadimadima, na bada nabo sinagho da wawaya nuwanuwadi siyapiro bi siyabera da wawaya nuwanuwadi siyapughu Pol biidi. ¹⁴ Na wiigeruwana damdi yaininagha Pol siviporataveni ikanibu kikire, bi Sailas da Timoti na nama Bereya kwanatune simakae. ¹⁵ Bi tomotomogha iiyawogha Pol sivikayeturanenani na sikabi sinagho Etens kwanatune. Wasina nama bi Pol yana sisiya sikabi siveramagha Bereya kwanatune, Sailas da Timoti siyawonedi yaininagha siyanagho Pol biidi, Etens kwanatune da siyikapuvena mayeni.

Pol, Etens kwanatuna kamone

¹⁶ Wasina bi Pol patana Etens kwanatuna kamone Sailas da Timoti iyakoyakoyayidi, na tarabiibiisaka peyaridi noko kuburine ikita na ivinuwapoya kirakii. ¹⁷ Na noko kiiravine idagu **kabepepa barene** Jius damdi da Grik damdi iiyawogha God sakabekabepepi na yawata Yesu kiiravine siyidimeyana. Bi kate gabudara patepatena iyanono wiigimogimona gawarine da iiyawogha nama na yawata siyiisisiya. ¹⁸ Bi kamodiye viya na abawiiyeveveyana damdi iiyawogha yadi wiina da wiisuwona sisiyina bi kate yawa yana basuna kiiravidiye sinisisiyana, sak-

watuvedi Ipikuriyan da Stoiki damdi.† Toudi Pol yawata bada sivigamowana, Pol na Yesu Keriso warana miisena kiiravine iyadimadima da wawaya raboboma sinageghomiiri. Na nokodi damdi mududi sivitarakiyyana bo, “Mmko kawa neghaneghana awaki yisisiyeni? Yana sisiya gedamidina.”

Na mududi siwona bo, “Augunai kubura wi-ibata yadi god kiiravidiye yisisiya.”

¹⁹ Wasina bi Pol sikabi sinagho yadi wiidughu gawarine kana waghawagha Eriyopagas bi name siwoneni bo, “Toumii kakayokayoveni da kanakovi, mmko awaki wiiveveveyanina wouna tam kwiisisiyeni? ²⁰ Tam sawara mududi mekodi kuvisisiyedi na toumi naghove gekayawaiyanedi, na yama kayowana da yadi basuna kunidebedi da kanakowa yaporidi.” ²¹ (Mmko sivisisiyenina basuna Etens damdi da kubura wiibata damdi nama makamakedi na getana awaki sinabera da noghota woudi sisiyidi sinawaiyana bi sinidimeyanena pomed).

† **17:18:** Ipikuriyan damdi na tomogha kana waghawagha Ipikuras yana wiiveveveyana sakivikivina. Iviyeveveyana da yawa basuna na nuwamiise. Na mmkodi damdi yadi kayowana da sawara mekodi tubuyidi da yadi noghota, nuwamiise yaveredi, bi sawara mekodi sinivisi bo yaberadi da sanaghara na geyadi kayowana. Sawona da god, gewawaya iyinuwapoyedina. Bi Stoiki damdi na tomogha kana waghawagha Zenos yana wiiveveveyana sakivikivini. Iviyeveveyana da wawaya, God sina kabi karawayeni, bi yadi kayowana sina kabitoura, bi yadi bera toudimani sina kabepi da sina nuwagiura wiimasi bi gewawaya yadi wiiwiita sina kayowana. Sina wona da nuwamiise yabera da sawara satubugha metagha siya tubughana.

²² Wasina bi Pol dughu kamone igeghomi-iri da kwanatu babadidi naghodiye imiiri bi iwona bo, “Akitakita da tami Etens dammi na nonowa yami god kopeepetedi. ²³ Noko awonenina basuna yami kwanatu ayiitubata wiikenavivirena raghanine, na yami kabepepa sawaridi akita bi bada suwara gabugabuna gawarina tana abanani bi debane na mma naboni girugirumina, MMKO GAWARINE GOD MEKO GEKAYAKOVINA KIIRAVINE KASUWARI. Tami noko God na gekoyakovi bi kopeepeteni - na tagu noko God na kiiravine anawonemi. ²⁴ God, kubura ibera da kate sawara tupadi kamonena. Touna abama da kubura kana wiibadana, na gegha bare meko wawaya imadima siyoghanina kamone inamekena. ²⁵ Bi gewawaya yadi wiiwiita iyakayokayovenina, basuna touna wosina yabera da wawaya sayawa bi sawara tupadi sakayokayowana na yaveredi. ²⁶ Ghuyoghuyone na tomogha tana ibera bi noko tomoyina gwabinama na dam tupadi situbugha da kubura tupane samakamake. Bi gabudara kiiravidiye itoura bi kate bada kubura kadi barata itoura da meme sinamake da meyani sinarabobo. ²⁷ God mmko ibera da wawaya siyinoiyeni bi kabigwamma meboda siyabanani, bi gegha da touda tatadigegha gwabidayena touna gerabarabana. ²⁸ Ware naboni wawaya tana iwona bo, ‘Touna ibera da tamakamake bi tiidagudagu da bera awaki taberabera na tana bera.’ Bi bada yami girugiruma wawayidi sigiruma bo, ‘Touda na touna natunatuna.’

²⁹ Wonawaghata touda na God natunatuna, noko kiiravine getananoghosi da touna naboni tara-biibiisaka gould bo silva bo akimama siberana. Wawaya akakovidi yadi nuwagiurama na mmkodi sawara imadima sabera. ³⁰ Naghove waghata na wawaya, God gesiyakovina bi gegha da touna kiiravine na aro geiyaveredina, bi kata na wawaya kubura tupadiye samakamake na yawonewonedi da yadi noghota bo berabero sinamiiri kubutedi, ³¹ basuna touna gabudara itore da awaki raghanine wawaya tupadi inutupawamiwamirena yaporidi. Bi tomogha tana ivineyi da tounaye mmko berana inabera. God noko tomoyina raboboma ikabiwiigeghomiiri, da noko inimatakira wawaya biiyadi da tomoyina na vinevineyina tana bi touna initupawamiwamira.”

³² Raghanina wawaya, Pol yana sisiya siwaiyayeni bi iwona da wawaya raboboma inageghomiiri, na mududi sivinamayeni bi mududi siwoneni bo, “Toumii yama kayowana da raghani tane na bada mmko berana kunisisiyena mayeni da kanawaiyana.” ³³ Wasina bi Pol dughu kamonama ikanibu da inagho. ³⁴ Bi wawaya mududi Pol sivirukapuvuni da Yesu sivitumaghaneni, bi kamodiye na tomogha kana waghawagha Diyonisiyas touna kwanatu wiibadana tana da wasike kana waghawagha Damaris bi kate wawaya mududi yawata.

18

Pol, Korint kwanatuna kamone

¹ Mmko berana murine na Pol, Etens kwanatuna ikuyoveni bi inagho Korint kwanatune. ² Da name Jius tomogha tana ibanani kana wagahwagha Akwiila, touna yana kubura wadubo na Pontas bi wavinena Prisila yawata katotawota Itali kuburama sipiika, basuna Roum kana kiiwawo Klodiyas, Jius damdi tupadi iwonedni da Roum siyakanibutaveni.* Pol inagho da iyakitadi ³ basuna toudi kiregoru kadi berabera wawayidi ware touna naboni, na nama yawata simakae da sibagibagi patapata. ⁴ Bi **wiiyawiiitaveyana gabudaridi** nunudigha na Jius da Grik damdi yawata **kabepepa barene** siyidimeyana, bi iyimatipo da iyatayina wamiridi da God yana sisiya Yesu kiiravine siyitumaghana.

⁵ Raghanina Sailas da Timoti, Masedoniya kubura sikanibutaveni bi siyowogha sipiika Korint kwanatune, na Pol kiregoru beradi ikabitora bi raghani nonowa God warana miisena iyadimadima Jius damdi biiyadi, iyawonawona da Yesu na God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**. ⁶ Bi gegha, raghanina Jius damdi Pol sivisinighiighiiyeni bi sivisisiya beroveni, na kana gara popokuna naghodiye ikasiwiiririyi† bi iwonedni bo, “Meboda God aro inaveremi, na tamimani koviwawu mayemi. Getagu koniwawuguna! Kata bi nabo inagho na tagu

* **18:2:** Roum kwanatuna na Itali kubura kana kwanatu ghamana Roum yadi wiibadana kamone. AD 49 kamone na name wiikayotirana ghamana Roum kamone itubugha na kiiwawo Klodiyas, Jius damdi tupadi iwonedni da noko kwanatuna siyakuyoveni. † **18:6:** Mmko berana yiyeveveyana da God geiyinuwamiise nokodi Jius damdi biiyadi (Mak 6:11 kokita).

ananagho kubuna damdi biiyadi da God warana anadimeni.”

⁷ Wasina bi Pol kabepepa barena ikuyoveni bi inagho tomogha kana waghawagha Taitus Jastas yana bareye. Noko tomoyina na kubuna wawaya, bi gegha da God iyakabekabepepi bi yana bare na kabepepa barena ririne. ⁸ Bi kabepepa barena kana bada, Krispas da yana rakaraka yawata tupadi Bada Yesu sivitumaghaneni: bi bada may-imagiyina Korint damdi korotodi Pol yana sisiya siwaiyaneni, na sivigeruwana da sibabataito.

⁹ Nubabasu tana Bada mimeu kamone ivi-sisiya Pol biidi iwona bo, “Gekunanagharana! Kudima waghawaghata wawaya biiyadi kiirav-iguve, gekunikawapotapotana! ¹⁰ Kiiravine tagu gwabimve, na getana iiyabo inarouvim da iniberomna, basuna wawaya korotodi mmko kwanatuna kamone na yagu wawaya.” ¹¹ Wasina bi Pol nama Korint kwanatune imakae da bodu tana bi nawaravi 6 kamone, God wonana wawaya iyivevedi.

¹² Bi Roum bada ghamana tana, Galiyo sitore da Akaiya kubura iyibadeni raghanine, na Jius mududi sigeghomiiri Pol siviaviyeni da sikabitawatawani bi sikabi sinaveni mmko badana ghamana biidi da iytupawamiwamireni. ¹³ Toudi siviaviyeni siwona bo, “Mmko tomoyina, yaberaberatowoyi da wawaya nuwanuwadi

inawamira da keda bogaema God sinakabepepi† meko gwara geiyiwaghasinenina!”

14 Wasina bi Pol idagu wiisisiya biiyadi na Galiyo, Jius damdi iwonedo bo, “Tami Jius dammi kowaiyana, augunai da mmko tomoyina bera gisigisidi bo ghamaghamadi iyaberabero da Roum yadi gwara iyikasigiyyeni, na tagu, yagu bagibagi da yami sisiya ayawaiyana. 15 Bi gegha da mmkona, sisiya da waghawagha bi kate tami Jius yami gwara kiiravidiyiye kwiikawakereyana, noko biidi na tamimani konakabi wiitrotomani. Bi mmkodi bera getagu anitupawamiwamiredina.” 16 Wasina bi irukwavinidi da wiitupawamiwamira gawarina sikanibutaveni. 17 Bi kabepapa barena badana Sostines sikabitawatawani da nama wiitupawamiwamira gawarina naghone sirouvi. Bi Galiyo mmko yadi berana geiyinuwapoyenina.

Pol iveramagha Antiyok kwanatune

18 Pol, Korint kwanatune wiigeruwana damdi yawata simakae da raghani gurina, wasina bi ikuyovedi inagho Kenkriya kwanatune, Prisila da Akwiila yawata. Bi name Pol, wawaya tana iwoneni na gayamina isabutaveni bi nokona ivimatakira da yana wiisuwona God biidi

† **18:13:** Mmkodi Jius siwona da Pol gegha Jius yadi wiitumaghana waghata iyiveveyana mekodi Roum yadi gwara yiwaghasinedina, bi siwona da kabepapa kedana wouna iyiveveyana meko Roum yadi gwara geiyiwaghasinenina. Na yadi kayowana da Roum kana bada ghamana Pol aro iyavereni (Aposol 16:20-21, 17:7 kokita).

ivikovini. § Bi Pol, Prisila da Akwiila wagae sigeru bi siyanagho Siriya kubure. ¹⁹⁻²¹ Bi siyanono na dagudagune na Epesis kwanatune sirughu soghata, bi raghanine sitarakapoka na tanaduma inagho irughu **kabepepa barene** da Jius damdi yawata siyidimeyana. Bi raghanina sivibabiini da yawata siyamakewiiguri, na isinighii. Bi gegha da iyatutouya na iwonedo bo, “Memeda God iniwaghasinegu na kate bada anaveramagha kurimi.” Wasina bi nama Prisila da Akwiila, Epesis kwanatune ikuyovedi bi wagae igeru da itouya inagho. ²² Raghanina Sisariya kwanatune iverakanibu, na igae inagho Jerusalem da wiigeruwana damdi ivikiikiivedi, bi iveramagha bada iyowogha inagho Antiyokma. ²³ Bi wiigeruwana damdi yawata simakae raghani gisina, bi ikuyovedi da inagho kubura bi kubura tupadiye ipepewa kovi, Praigiya kubura ririnagha da Galeisiya kubure wiigeruwana damdi biiyadi iyiisisiya da nuwanuwadi iyiimaragasidi.

Apolos, Epesis kwanatune God warana idimeni

²⁴ Noko raghanine Jius tomogha tana kana waghawagha Apolos, bi yana kwanatu na Aleksandriya, Ijipt kubura kamone iverakanibu Epesis kwanatune. Touna wiisisiya yapoyaporina bi akakovina na God wonana iyakowa kirakiyeni. ²⁵ Touna nada waghata wawaya gwabidiye

§ **18:18:** Akowa damdi siwona da Pol, ibera da Yesu kiiravine Korint kwanatune iyadima wiikaru metagha God iwoneni na naboni. Pol gayamina isabutaveni Jius yadi gwara nunune (Nambas 6:1-21) iyimatakira da yana wiisuwona ivikovini God biidi.

Yesu yana Keda akovina ikabi, bi nuwanuwana maragasina bi iyadimadima. Bi Yesu kiiravine iyiisisiya na rotomanina kawakawa, bi gegha da touna **babataito** warana kawagha iyakovi meko Jon Babataito wawaya iviyevedina. ²⁶ Na naghara gwabine gegha bi idagu **kabepepa barene** iyiisisiya. Raghanina Prisila da Akwiila mmko siwaiyaneni na sirutayini sinagho yadi bareye bi God yana Keda mekodi geiyakowana sivisisiyena rutughutughureni touna biidi.

²⁷ Wasina bi noko raghanine Apolos yana wiina da iyanagho Akaiya kubure da name iyadima, na wiigeruwana damdi Epesis kamone siwonawiiy-oyowaneni bi pepa tana sigirumi wiigeruwana damdi biiyadi Akaiya kubure, da Apolos yapiipi-ika na siyaverabodeni da siyikiikiiveni. Raghanina iverakanibu na iiyawogha nada God yana nuwayuyune Yesu sivitumaghaneni kiiravine, na toudi wawayidi iviwiitena kirakiyedi. ²⁸ Yana wi-iwiita kedana tana na deba dughudiye wiikawakereyana sibera da Jius damdi igeiwayidi. Bi God wonanama ivisisiya da iviyevevedi da Yesu na Keriso, God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**.

19

Pol, Epesis kwanatuna kamone

¹ Noko raghanine Apolos na Korint kwanatune bi Akaiya kubura kamone iyamakamake, bi Pol garagara kedana ikabi ipepewa patana da kikire, Epesis kwanatune iverakanibu bi name

wiigeruwana damdi mududi ibananidi. ² Na ivitarakiiyanedi bo, “Raghanina Yesu kovitumaghaneni na Kanuma Kabikabikuwayina kokabi bo gegha?”

Na siwonabodeni bo, “Gegha, getana kayawaiyana da nama Kanuma Kabikabikuwayina tana meme.”

³ Na Pol ivitarakiiyana magha bo, “Memeda noko naboni, na meko babataitona kokabi?”

Na siwona bo, “Jon, wawaya iyivevedina touna babataitona.”

⁴ Pol iwonededi bo, “Jon, wawaya ibabataitodi na iyimatakira da yadi bera berodima simi-irikubuta. Bi iwonededi da iyabo murinagha yapiipiika na siyitumaghaneni. Touna na Yesu.”

⁵ Raghanina Pol yana sisiya siwaiyaneni, na Bada Yesu waghawaghane ibabataitodi. ⁶ Wasina bi Pol imana gayamidiye itoura, na Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvidi, da gamo wiibatama sidagu siyisisiya bi siyawonawonakasiyaragha.

⁷ Bi nama na tomotomogha tupadi yadi 12.

⁸ Bi nawaravi aroba kamodiye, na Pol raghani nonowa iyanono **kabepepa barene** iyarughurughu bi ere mayitorana iyisisiya wawaya biiyadi. Bi toudi yawata God yana Wiibadana siyadimedimeni. ⁹ Bi

gegha da mududi nuwanuwadi sikotakii da gesiyitumaghana, na debae wawaya biiyadi Yesu yana Keda siyawonawona wiiberoveni. Na touna kiiravine Pol ikuyovedi bi wiigeruwana damdi irutayinidi da yawata sinagho bare tane, touna na Tairanas yana wiiyeveveyana barena,

bi raghani nonowa na noko barene God yana wiiBADANA kiiravine siyiidimeyaneni. ¹⁰ Pol noko naboni iyaberabera da bodu bata sikovi, na wawaya tupadi, Jius bi kate kubuna damdi Eisiya kubure makamakedi Bada wonana siwaiyaneni.

Skeva natunatuna

¹¹ Bi God yana maragate na Pol **berakayowiiyyaka** ghamaghamadi iyaberabera, ¹² na raghanina agesi bo eipron mekodi Pol sinina sikasitowoyi bi sakawara sanagho wawaya gubagubagidi debadiye satoura na kadi gubaga sayawa bi kanuma beroberodi sakanibutaveyana.

¹³ Bi Jius mududi iyyawogha siyapeepewa kubura bi kubura, kanuma beroberodi wawaya gwabidima siyarurukwavina siyakanikanibu, na bada siberatowayi da Bada Yesu waghawaghane mmko siyabera. Na damdi sigeghomiiri da kanuma beroberodi siwonedo bo, “Yesu waghawaghane, iyyabo kiiravine Pol iyadimadima na, awonaghakiyem da mmko wawayina gwabinama kanibutaveyana.”

¹⁴ Bi Jius yadi **prist** kiikiwawona tana kana waghawagha Skeva natunatuna yadi 7 na bada mmko berana siyaberabera.

¹⁵ Bi gegha da raghani tana siberatowoyi, na kanuma berona iwonedo bo, “Yesu na akovi da kate Pol na bada akovi, bi tami - tami iyyawogha?”

¹⁶ Wasina bi tomogha kanuma berona gwabine na igogona kuridi da igeiwayidi. Bi irouvidi da ivirouberowanedi na ighanidigha barema sivera sikanibutaveyana ere ganiganidi.

17 Bi raghanina Jius da kubuna damdi wiiwi-itumaghanidi, Epesis kwanatuna kamone makamakedi mmko sisiyina siwaiyaneni, na sinaghara kirakii da Bada Yesu kana waghawaghana parapa sikabikuwayena kirakiiyeni.

18 Wasina bi wiigeruwana damdi korotodi sinagho da wiigeruwana turaturadi naghodiye yadi berona siyimaghamaghatara. 19 Bi wawaya imimapudi korotodi yadi buka mekodi sawonedi da metagha sinikiirapu bo sinayapune na wawaya korotodi naghodiye sivitaghoma bi sigibu. Bi memeda mmkodi buka siyigimona, na miisanina augunai da iyaragata kirakii silva pinipinimidi 50,000 rubana.* 20 Mmkodi bera maragasidiye na yaininagha Bada warana miisena kubura tupana ikabimumu, na wawaya korotodi sivitumaghana.

21 Nokodi bera situbugha murine, na Pol inuwagiura bi noghota ikabi da Masedoniya da Akaiya kuburidigha iyapepewa rughuwonedi da wiigeruwana damdi iyarugenaredi da iyanagho Jerusalemma. Na wiigeruwana damdi iwonedi bo, “Dagudagune na ananagho Jerusalemma, bi muriye na ananagho Roumma.” 22 Na kana wiiwiiteyana yadi bata, Timoti da Irastas iviporadi sinagho Masedoniyama, bi touna wosina na nama Eisiya kubure imakae raghani gisina.

Wiiruwa ghamana Epesis kwanatuna kamone

* **19:19:** Diutoronomi 18:10-14 kamone God yana wawaya yawonewonedi da toudi geiyiwaghasinedi da imapu beradi sinaberadina.

23 Bi noko raghanine Yesu yana Keda ki-iravine nuwapoya ghamana Epesis kwanatuna kamone itubugha. 24 Bi nuwapoyina kayena na tomogha tana gwabinama itubugha, kana waghawagha Demetriyas, touna yana bagibagi na silvama sawara bogaebogae iyaberabera. Bi Grik damdi na ere yadi god wasikena kana waghawagha Artemis na Demetriyas, Artemis yana kabepepa barena gubadi gisigisidi iyaberabera na wawaya siyagimogimona. Bi yana bagibagi wawayidi tupadi mmkodi siyaberabera da mane ghamana siyakabikabi. 25 Na noko bi-idi yana bagibagi damdi tupadi da kate turaturadi iiyawogha teya bagibagina mayimayiyina siyaberabera na ikwatuwiitaghomidi bi iwonediboye, “Yagu wawaya, tami kwakovi da touda mmko bagibaginama na mane ghamana tayakabikabi. 26 Bi katana tamimani kokitakita bi kowaiwaiyana da metagha mmko tomoyina, Pol yaberabera mma Epesis kwanatune bi kate bada Eisiya kuburina tupane. Touna wawaya korotodi yadi noghota yataitainawamira da Artemis kabepepina samiimiiri kubutuni. Bi yawonawona da, ‘God wawaya imadima saberana toudi gegha god waghata.’ 27 Na tana kita yapori da touda tarabiisaka berabera wawayida, gekada waghawagha inabero bo yada mane kedana inaguduna. Bi kate tanakita yapori da gegha yada god wasikena Artemis yana kabepepa barena sinabera da gebasunana, kiiravine wawaya tupadi Eisiya da kate kubura tupana kamone na Artemis sakabekabepepi na tanakita yapori da yana wi-ibada gesinatore yowoyenina.”

28 Bi raghanina noko korotona Demetriyas yana sisiya siwaiyaneni, na nuwanuwadi sipughu kirakii da rukwatu sidaguni siyawonawona bo, “Touda Epesis damda yada god wasikena Artemis kana waghawagha iragata kirakii!” 29 Wasina bi wawaya tupadi kwanatu kamone siwaiyanedi siyarurukwatu na toudi bada geere basuna bi sidagu siyarurukwatu wapawapa. Bi Gaiyas da Aristakas, toudi na Masedoniya damdi bi Pol yawata siyapeepewa patapata na sikabitawatawanidi da sitayina wiiveraverudi yawata sirughu sinagho kwanatu wiidughu gawarine.† 30 Na Pol ikayoveni da iyarughu, bi gegha da wiigeruwana damdi gesiyiwaghasineni da naboni iyabera. 31 Bi kate bada Eisiya kubura babadidi yawata, toudi na Pol turaturana, yana sisiya sidaru siwonena kirakiiyeni da gegha wiidughu gawarine iyarughuna.

32 Bi nama wiidughu gawarine, na koroto yadi noghota iruragharagha da siyarurukwatu wapawapa. Wawaya mududi sisiya tana siyawonewoneni, bi mududi na bada sisiya bogae siyawonewoneni, koroto muduna na sinegheneghedi da awaki kiiravine sivitaghomidi. 33 Wasina bi Jius damdi, tomogha tana, kana waghawagha Aleksanda

† 19:29: Kwanatu wiidughu gawarina na bare ghamana bi gegha ere bare kubunana. Bi sibera da kana kita naboni yarewa sepina. Wawaya korotodi naboni 26,000 rubana da mmko gawarine sinamakeyowogha. Wawaya sanagho mmko gawarine wiirekwa bo waragututu gubadi wawaya sirekweyana na sarurugayo.

sirubukiini ikanibu koroto naghodiye, bi wawaya mududi koroto kamodiye sirukwatu siwoneni da iyisisiya. Wasina bi Aleksanda imanama wawaya itapitawanidi da siyiraborabobo, bi koroto iyawonedi da Jius geyadibagibagi mmko piropirona kamone iyamakamakena. ³⁴ Bi gegha raghanina koroto akowa sikabi da touna Jius tomogha, na sikarayewoveni siyarurukwatu da raghani iguri† sisiyina tanagha siyawonewoneni bo, “Touda, Epesis damda yada god wasikena Artemis kana waghawagha na iragata kirakii!”

³⁵ Wasina bi kwanatu badana tana ikawarawi-
ipikadi bi iwonedi bo, “Epesis dammi, wawaya
tupadi kubura debane sakovi da Artemis kana
waghawagha iragata kirakii na touda Epesis
damda na kana kabepepa barena da yana
akima kabikabikuwayina abamama ibeku iy-
owogha na kadi koyakoyagha! ³⁶ Wawaya tu-
padi sakovi da wonawaghata, na touna kiiravine
koyiraborabobo da gebera wapawapa koyaber-
ana. ³⁷ Tami mmkodi tomotomogha kopiikedi
mabo, bi getana awaki kabepepa barene siyayapi
bo yada god wasikena siyawona wiiberovenina.
³⁸ Memeda Demetriyas da yana bagibagi damdi
iiyabo wiiwawuna sinakayoveni, na sinanagho
wiitupawamiwamira barene, bi babada nama
da toudi siniwiitedi. ³⁹ Bi memeda yami gwiini
sawara mududi kiiravidiye, na kwanatu baba-
didi yadi dughu kamone konarughu, da kiira-
vidiye konisisiya da konirotomanidi. ⁴⁰ Tagu kata
awaki itubugha kiiravine na anaghanaghara,

† **19:34:** Mmko gabudarina na bariyawa gamodima sawona da 2 hours.

na tanakita yapori bi gegha na Roum babada siniwawuda sinawona da touda mmko kayoghakighakina taya berabera. Kiiravine mmko wiirouvina na geere basunana, bi memeda naboni sinanoghosi na touda gerubana wiirouvina yana basuna miisena tanaveredina.”⁴¹ Wasina bi kwanatu badana mma naboni ivisisiya ikovi murine, na wawaya iviporadi dughu gawarina sikanibutaveni bi sikuyoveni sinagho.

20

Pol inagho Masedoniya da Akaiyama

¹ Raghanina noko bera ghakighakina Epesis kwanatune ikovi, na Pol wiigeruwana damdi ikwatu wiitaghomidi bi iwonawiiyoyowanedi murine, na ivikukuvedi bi itouya Masedoniyama.

² Masedoniya kuburidigha ipepewa rughuwona da wara miisedima wawaya iwonawiiyoyowanedi, patana da Gris kubure iverakanibu,³ da name nawaravi aroba imakae. Bi raghanina iyakabukabununagha da wagagha iyanagho Siriya kubure na sisiya iwaiyana da Jius damdi siyigiugerogerora da siyakasunuyi. Noko biidi yana noghota iwamiri da Masedoniya kuburidigha bada iyaveramagha.

⁴ Tomotomogha viya Pol yawata sinagho, toudi na Pairus natuna Sopate, yana kubura na Bereya; Tesalonika tomotomogha yadi bata Aristakas da Sekundas, bi Debi tomogha Gaiyas; bi Timoti; da kate Eisiya tomotomogha yadi bata Taisikas

da Toropimas.* ⁵ Bi mmkodi totomogha wagagha sivinagho sinagho da Troas kwanatune siyakoyakoyayimii. ⁶ Wasina bi **Koughanu** porayina ikovi murine, na wagaе kageru da Pilipai kwanatuna kakuyoveni, bi gabudara 5 murine na Troas kwanatune kaverakanibu da turaturamii yawata kavibanana, bi name taparoro tanagha toudi yawata kamakae.

Pol, Troas kwanatune Eutikas raboboma ikabi-wiiveramayi

⁷ Sande ravidie na wiigeruwana damdi yawata kavitaghomimii da Bada yana kamkena kayakiyagima da kaya kam patapata, bi Pol wawaya biyadi iyisisiya na idima wiikaru da pomkambasune, kiiravine raghani iyabori na iyatouya. ⁸ Bare gekirakiina kawiiina yadi aroba bi tupayarayina tana kamone meme kayiidughu, na oil kibedi peyaridi nama siyakarakarata. ⁹ Tomogha tana yaragina kana waghawagha Eutikas kitawiiverana debane iyamakamake, bi raghanina Pol iyisisiya wiiguriguri na iyarurudune da nuwanuwana iwapa na kitawiiverama ibeku iyowogha dobodobove. Raghanina siyowogha da tubuyina siyarukabepi na touna nada irabobo. ¹⁰ Pol bada iyowogha, da tomoyina debane ikenawiiguriguri da iyaghouni. Bi iwona bo, “Gekoni nuwapoyana, touna patana yawayawiina!” ¹¹ Wasina bi Pol iveramagha igae bare gekirakiina tupayarayine, bi bred ikiyagima bi ireregha da wiigeruwana damdi

* **20:4:** Mmkodi totomogha yadi bata Taisikas da Toropimas na toudi Eisiya damdi bi gegha Timoti yawata.

yawata sikam patapata, bi murine toudi biiyadi iyadimadima patana da raghani ibori na noko kuburina ikuyoveni. ¹² Wiigeruwana damdi tomoyina yawayawiina sikabi sinagho bareye na tupadi siviluwamiise.

Pol wagagha inagho Miletas kwanatune

¹³ Wasina bi Pol iwonemii na wagae kageru da kavinagho Asosma, basuna touna kayegha iyanono noko kuburine da name iyageru. ¹⁴ Raghanina Asosne ibananimii, na wagae igeru bi kanagho Mitileni kwanatune. ¹⁵ Raghani ibori na nama katouya kanagho Kiyos nuwane. Bi kanagho Semos nuwane, da yaminama na Miletas kwanatune kaverakanibu. ¹⁶ Pol geyanawiina da gabudara viya Eisiya kubure makewiiguri na yana noghota iwamiri da gegha Epesis kwanatune iyarughu, kiiravine touna iyiyaininagha da memeda Jerusalemia iyaverakanibu bi muriye da **Pentikos** porayina gabadarina.

Pol Epesis dogadogara ivikukuvedi

¹⁷ Raghanina Miletas kwanatune na Pol sisiya iwonataveni wiigeruwana damdi kadi dogadogara Epesis kwanatune siyapiika da yawata siyisisiya. ¹⁸ Raghanina siverakanibu na iwonedo bo, “Tami yagu makamake kwakovi da metagha raghanina kamomiye ayamakamakena, name ghuyoghuyone Eisiya kubure averakanibu na gabudarine da kata. ¹⁹ Kwakovi da metagha Jius damdi mududi sivigiugerogerora da siyiberogu da nuwapoya siyaveregu, bi gegha da atoreyowoyenamayegu da Bada abagibagiyeni,

bi raghani mududiye na nokodi bagibagidima adou.

²⁰ Bi tami kwakovi da raghanina God yana sisiya ayadimadima tami biiyadi, na geayanaghara bo ayimuritayina wiiwiitemi kiiravine. Tagu debae sisiya miisedi ayadimadima tami biiyadi bi kate yami baregha ayiyeveveyana. ²¹ Bi wiisuwona sisiyina tanagha Jius da Grik damdi awonedi da yadi tamumu siyamiiri kubutedi bi siyamiiri karna God biidi da Yesu Keriso siyitumaghaneni.

²² Bi katana mmko sisiyina kowaiyaneni; Kanuma Kabikabikuwayina ivitamariyegu na anono Jerusalemma. Bi geayakakovi da awaki name inatubugha tagu biidi, ²³ bi gegha, tagu kwanatu nunudigha ayanono na nada Kanuma Kabikabikuwayina iyiikatayigu da kabikwarakwara anabanani bi biwa gawarina kamone sinatoregu. ²⁴ Bi yagu yawa na geayinuwapoyeni, touna gebera ghamana yagu noghota kamone na. Wiisuwona bera ghamana na bagibagi meko Bada Yesu iveregu ayabera na awiiwiini da anadi-wiikovini. Nokona wara miisena wawaya anawonedi, da God yana nuwamonika waratetena kiiravine.

²⁵ Tagu gwabimigha ayapeepewa na God yana wiibadana kiiravine ayadimadima, bi katana akovi da kata bi nabo inagho na mayiyigu gekonakita mayenina. ²⁶ Na tagu mmko gabudarine akarakararumaghatara tami biiyadi: memeda tami tana inasiwana, na getagu kaguwawu. ²⁷ Basuna God yana wiina kiiravine ayadimadima na getana awaki

ayanuwatawanina. ²⁸ Na koboda mayemi da kate God yana wawaya, toudi na Kanuma Kabikabikuwayina tami imadebamiye itoredi da konakoyayidi. Kokoyagha yaporidi ware bodaboda wawayina sip yakoyakoyayidi na naboni. Toudi na God yana kwatuwana wawayidi tounamani ganiganinama igimonidi. ²⁹ Akovi da ananagho bi muriye na wiiyaba wiiyeveveyana wawayidi sinapiika kamomiye sinarughu da wawaya yadi wiitumaghana siniberodi, ware garagara daghasi yapiika sip yawodi kamodiye yarughu da yunughana naboni. ³⁰ Bi kate bada tamimani kamomima, na wawaya mududi sisiya gewiisuwonidi siniyeveveyana da wiigeruwana damdi nuwanuwadi sinatainawamira, da yadi wiiyeveveyana beroberodi sinakivina. ³¹ Noko biidi, kokita yapora! Konoghosi da tagu bodu aroba kamone, na gabudare da nubabasuve na ere matadogagu, bi tami tupami ayawonawona wiiyoyowanemi basuna avinuwapoyena kirakiiyemi.

³² Bi katana God imane atoretoremi, bi yana wi-iwiita waratetena sisiyina tami biiyadi, na kovitumaghanena waghawaghasi. Memeda noko sisiyina konakivini na yami yawa inagogo wiimara-gata, bi God wiimiiseyana inaveremi mekodi ivi-suwona da yana wawaya waghata iyaveredina. ³³ Bi tagu, ayiimatipo da gemeyani wawaya yadi mane bo kadigara waratetedi ayakita kirorovedina. ³⁴ Tami wosina kwakovi da tagumani imaguma abagibagi da mane akabi, kam da sawara mududi kiiraviguve ayagimona bi kate

bagibagi turaturagu teya kiiravidiye. ³⁵ Noko naboni abera, na tagu nonowa ayiyevevemi da metagha tana bagibagi wiimaragata bi mane tana kabi da wawaya moyamoyakidi taniwi-itedi. Bada Yesu yana sisiya konoghosi iwona bo, ‘Awaki yabera da tiinuwamiise, na touna sawara tavereyana wawaya mududi biyyadi, bi genaboni sawara gwabidima tayounana.’ ”

³⁶ Raghanina Pol ivisisiya ikovi, na touna da Epesis dogadogara yawata sivituwapore oghogheyana bi God biidi sirupari. ³⁷⁻³⁸ Bi yana sisiya kamone na iwonedo bo, “Tami gemuriye mayiyigu konakita mayeni,” na noko sisiyina kiiravine sivinuwapoya kirakii. Da tupadi siduu kirakii, bi Pol siyatarataraghuni da siyamaghamaghani. Wasina bi noko murine na sivitugwaagwari da sinagho wagae.

21

Pol yana wagawaga Jerusalem

¹ Epesis wiigeruwana damdi kadi dogadogara kavikukuedi ikovi murine, na wagae kageru bi rotomanina kanagho Kos nuwane da nubabasuve na name kakena. Bi raghani ibori na kanagho Rodes nuwane bi name na kanagho Patara kwanatune da wagama katarakapoka.

² Name na waga tana bada kabanani, iyatowatowawona Ponisiya kubure na kageru da kaitouya kanagho. ³ Bi kayaveravera da Saipras nuwana kakita banani, na wareregubugubura yana nawae kataveyana da kaveratupiireni, bi kakuka kanagho da Siriya kubura kamone, Taya

kwanatune koghata da kana sawara iyiyowoyeni. ⁴ Nama katarakapoka da wiigeruwana damdi mududi kabanani, na yawata kamakae da taparoro tana ikovi. Bi mmkodi wiigeruwana damdi, Kanuma Kabikabikuwayina yana maragate na siwonakasiyaragha da Pol geinanagho Jerusalemma. ⁵ Bi gegha, raghanina yama gabudara ikabi, na kayatouyamagha da kayanagho. Na wiigeruwana damdi tupadi, natuwavinedi da natunatudi teya kwanatu sikuyoveni bi yawata kayowogha kikire, wasina bi tupamii kavituwapore oghogheyana da karupari. ⁶ Wasina bi rupari ikovi na kavikuku kabivivirana, murine na waga kageru bi toudi siveramagha yadi bareye.

⁷ Wasina bi Taya kwanatuna kakanibutaveni kanagho Tolemays kwanatune koghata. Wiigeruwana damdi nama kavikiikiivedi bi gabudara tanagha yawata kamakae. ⁸ Raghani iborimagha na noko kuburina kakuyoveni bi kanagho Sisariyama, da name na abadimadima wawayina kana waghawagha Piripo yana bareye kamakae. Bi tomoyina na rorowainagha **apasol**, tomotomogha yadi 7 sivinegna na kamodiye tana da Jerusalem kamone kam kadireeregha. ⁹ Touna natunatuna mamaragidi yadi 4, getana siyanayina bi kadipuyo na wonakasiyaragha.

¹⁰ Gabudara viya sikovimurine, na **peroveta** tana kana waghawagha Agabas, touna bada kanapuyo wonakasiyaragha bi Jiudiya kuburama iyowogha Sisariyama. ¹¹ Bi ipiika toumii biidi da Pol kanakikiru irupamataveni bi tounamani

kayena da imana iyaghira bi iwona bo, “Kanuma Kabikabikuwayina mma naboni iwona, ‘Iiyabo mmko kikiruna yirapeneni, na Jius babada Jerusalem kamone kate mma naboni sinaghira tawatawani, bi kubuna damdi imadiye sinatore.’”

¹² Raghanina noko sisiyina kawaiyaneni na toumii da wiigeruwana damdi mududi nama Pol kawonena kirakiiyeni da geiyanagho Jerusalemmana. ¹³ Bi gegha Pol iwona bo, “Awaki kiravine kodudu? Tami nuwanuwagu kwiibero! Tagu akabunagha da gegha Jerusalemne aghiratawatawanigu kawagha kiiravine, gegha! Akabunagha da Bada Yesu kana waghawagha kiravine bada anarabobo.”

¹⁴ Toumii gerubana da nuwanuwana kayatainawamiri, na kakabitoura bi kawona bo, “Karurupari da metagha Bada yawiiwiini na naboni inatubugha.”

¹⁵ Mmkodi bera murine, na kakabunagha da katouya kana nagho Jerusalemma. ¹⁶ Kivikivina mududi Sisariya kwanatune sivimataturanemii, da sikabimii kanagho Nason yana bareye da name kayamakae. Touna Saipras tomogha, bi ghuyoghuyone wawaya Wara Miisena siyisiiyeni na raghanine Yesu kivinina idaguni.

Pol ivikiiwaga Jemes biidi

¹⁷ Raghanina Jerusalemne kavera kanibu, na wiigeruwana damdi nuwamiiseye siverabodemii da sivikiikiivemii. ¹⁸ Raghani ibori na Pol yawata kanagho da Jemes kayakita, bi wiigeruwana damdi kadi dogadogara bada name. ¹⁹ Na Pol

ivikiikiivedi bi bera tupana mekodi tounae God ibera kubuna damdi kamodiye na iwonaveredi.

²⁰ Raghanina yana sisiya siwaiyana ikovi, na tupadi God sikabepepi bi siwona bo, “Waresimii, kuwaiyana; kwakovi da Jius damdi kamodiye na koroto ghamana nada Yesu sivitumaghaneni, bi God yana gwara sakivikivina yapori. ²¹ Bi siwaiyana da Jius damdi iiyawogha kubuna damdi yadi kubure samakamake na kuyiyevevedi da Mosis yana gwara siyasinighiiyeni. Na kuwonedida natunatudi gegha siyisinibori bo Jius yadi kiki siyakivinana. ²² Toudi akowa sinakabi da nada mabo kupiika, na awaki tana bera bi iniyeveveyana da mmkodi sisiya siyawaiwaiyana na gewiisuwona? ²³ Na awaki kanawonem na kubera; Tomotomogha yadi 4 mma gwabimiiye bi toudi wiiwaghasina maragasina God biidi sibera. ²⁴ Na toudi yawata konagho Bare Kabikabikuwayine da yami berona konakogha taveyana da God matane na tami miisemi. Bi yadi suwara kimiisana kiiravidiye, bi toudi gayamidi sinasabu tavetaveyana nokona inimatakira da awaki sivisuwona siyaberabera na sivikovini. Raghanina wawaya noko berana kunabera sinakita, na sinakovi da tam kam sisiya na gewiisuwona bi sinakovi da tam Mosis yana gwara kwakivikivini. ²⁵ Bi kubuna damdi wiiwiitumaghanidi kiiravidiye, iiyawogha Bada Yesu situmaghaneni na nada pepa kagirumi mma naboni kawonedida, ‘Wawaya iyuwa sasuwara tarabiibiisaka biidi na

gesinakamna, ganigani gegha sinaniuni, ribiribi meko kanighona sakiyaviroyi bi ganiganina geiyororotaveyana na iyuvina gegha sinakanina, gegha wiimumuranama tamumu sinaberana.’ ”*

²⁶ Raghani ibori na Pol nokodi totomogha ruwamaruwa ikabidi da yawata yadi berona sikoghataveyana da God matane na toudi mi-isedi. Wasina bi irughu Bare Kabikabikuwayina garina kamone sisiya itore da gabudara viya yadi berona sinakoghataveyana na inakovi. Noko na gabudara 7 sinakovi murine bi suwara sinabera da toudi tatadigegha kiiravidiye bi iniyeveveyana da yadi wiisuwona siyaberabera na sivikovini.

Pol Bare Kabikabikuwayina garina kamone sipatumi

²⁷⁻²⁹ Wasina bi gabudara 7 damona ivituk-abikabi, na Jius damdi viya yadi kubura na Eisiya, Bare Kabikabikuwayina garina kamone Pol sikita. Bi ghuyoghuyone na sikita da Epe-sis tomogha kana waghawagha Toropimas teya kwanatu kamone siyapeepewa, na sinoghosi da ikabiirughu Bare Kabikabikuwayina kamone. Na

* **21:25:** Mmkodi na wiimumurana tamumudi: Wawaya tana moghanena bo wavinena teya wiimumurana. Wawaya tana teya wiimumuranama sawara da mane kiiravinena. Rakaraka kamone naboni tomogha natuna wasikena teya bo wasike natuna tomoyina teya wiimumurana. Tomogha, tomogha turana bo wasike, wasike turana teya wiimumurana. Wawaya, ribiribi teya wiimumurana. Wawaya gekuyarawayina bi yawata konimumurana. Wawaya tana tupeyanama wiimumuranana. **21:27-29:** Acts 20:4

sigeghomiiri da koroto nuwanuwadi sipiro wi-itavetavedi na Pol sikabitawatawani, bi siyaru-rukwaatu bo, “Isrel dammi, koviwiitemii! Tomoyina mmakatanina, touna yana pepewa kamone na wawaya korotodi iyivevevena berodi da touda Jius damda iyaviyeda, bi wawaya iyawonewonedi da Mosis yana gwara gesiyakabisirenina, da yada Bare Kabikabikuwayina iyisisiya beroveni. Bi kate bada kubuna damdi ikabidi sirughu gwara Kabikabikuwayine da God matane na ibera da idadabu!”†

³⁰ Wawaya kwanatave tupana siwaiyana da bera ghakighaki Bare Kabikabikuwayine, na nabo sivera sinagho da Pol sikabitawatawani bi sitayina kwarokwaro sikanibu maghatare bi yaininagha matamketana sigudu. ³¹ Noko korotona Pol kasunuyina biidi siyimatipo, na sisiya inagho da Roum wiiyogha badana ghamana iwaiyana da Jerusalem damdi Bare Kabikabikuwayina kubune siyirouwa. ³² Na yana wiiyogha tomotomogha da kadi babada irutayina, bi sivera sinagho noko gawarine. Raghanina noko korotona sikita bi iyo damdi da kate kadi bada ghamana yawata siyapiipiika na Pol gudana sikabitore.

³³ Wiiyogha badana ghamana ipiika Pol bi-idi da ikabitawani, bi yana wiiyogha tomoto-

† **21:27-29:** Jius damdi sinoghosi da kubuna damdi na dadabudi. Na Jius yadi gwara nunune na kubuna damdi sinarughu kubuna damdi yadi gari kamone bi Jius kawagha sinarughu sinagho gari kamobasune nokona Isrel yadi gari da wasiwasike yadi gari. Meboda iiyabo noko gwarana inikasigiiyeni na sinakasunuyi.

mogha iwonededi da sein yadi batama siyaghira tawatawani. Wasina bi koroto ivitarakiyanedi bo, “Mmko awaki tomoyina? Bi awaki ibera?”
³⁴ Wawaya mududi koroto kamone sisiya tana sakarataveni, bi mududi na bada sisiya bogae sakarataveni. Toudi sirukwatu kirakii da wiiyogha badana ghamana gerubana da awaki itubugha na basuna iyabanani, na yana iyo to-motomogha iwonededi da Pol siyakabi siyarughu barikiye. ³⁵ Raghanina Pol ipiika wiitupotupo bariki kedawagine, na koroto siyimatipo da siyakabitawani na iyo damdi sirukabepi bi sikawari. ³⁶ Koroto ghamana sikivinidi bi siyaru-rukwatu bo, “Kokasunuyi, kokasunuyi!”

Pol ivisisya koroto biidi

³⁷ Raghanina Pol pinimina bi siyakabi siyarughu bariki kamone, na Grik gamoma wiiyogha badana iwoneneni bo, “Rubana sisiya tana ayawonem?”

Wiiyogha badana ikabinokeni na iwona bo, “Da Grik gamo kwakovi? ³⁸ Tagu anoghosi da tam noko Ijipt tomoyina rorowainagha, ivimatipo da yama babada iyaviyedi, na kedapepewa beroberodi yadi 4,000 ikabidi sikanibu sinagho mayabe. Tam noko tomoyina bo?”

³⁹ Pol iwonabodeyana bo, “Gegha, tagu na Jiu tomogha bi kwanatu ghamana Tasusne atubugha Silisiya kubure. Iibabiim, rubana da ayisisiya wawaya biiyadi.”

⁴⁰ Wiiyogha badana iviwaghasina, na Pol kedawage imiiri bi imanama wawaya itap-itawanidi da siyiraborabobo. Raghanina sivrab-

orabobo, na Hibru gamoma ivisisiya toudi bi-iyadi.

22

¹ Iwona bo, “Warewaresigu da tamadam, kowaiyanegu! Bi kagu babara naghomiye anabera da getana awaki ayabera berona.”

² Raghanina koroto siwaiyana bi yadi gamo waghata iyisisiya toudi biiyadi, na rukwatu sikabitore bi sivoraborabobo. Wasina bi Pol iwonedo bo, ³ “Tagu na Jiu tomogha, Tasus kwanatune atubugha, Silisiya kubura kamone. Bi mma Jerusalem kwanatune aragata da agiruma Gamariel yana wiibadane. Nosidam yadi gwara da kiki kamodima iviyevevena yaporigu. Tagu akayovena kirakiiyeni da God ayakabisisirena yapori, ware tupami kata kokayokayovenina naboni.

⁴ Na wawaya iyawogha Yawa Kedana siyakivikivini, na avikayotaketowanedi da mududi sirabobo. Bi kawaguve na wawaya sigeghomiiri da wiigeruwana damdi, tomotomogha da wasiwasike siyapatupatumidi, bi biwa gawarina kamone siyatoretoredi. ⁵ **Prist** kiikiwawona da **Wiigiugerogerora damdi** na yagu bera sakovi bi sinawonemi da yagu sisiya na wiisuwona. Na wiiwaghasina pepana bada sigirumi warewaresidi biiyadi bi siveregu ayakawari ayanagho Damaskas kwanatune, na anagho nabo da wawaya iyawogha Yawa Kedana siyakivikivini na ayapatumidi ayapiikedi mabo Jerusalem da aro siyakabi.”

Pol yana tubuwamira ivisisiyeni

⁶ “Gabudara yubasune raghanina kedagha ayanono, nada Damaskas ayitutukabikabi na yaininagha yeghana ghamana abamama igweyura wiikenaviviregu. ⁷ Da abeku ayowogha dobodobove bi gamo tana awaiyana iyawonewonegu bo, ‘Sol, Sol! Awaki biidi kwiikayotaketowanegu.’

⁸ Awonabodeyana bo, ‘Tam iiyabo, Bada?’

Bi iwonegu bo, ‘Tagu na Yesu, Nasaret tomogha iiyabo kwiikayotaketowaneguna.’

⁹ Wawaya iyawogha siyimataturanegu na bada yeghanina sikita bi gamo iyisisiya tagu biidi na gesiyawaiyanenina.

¹⁰ Na avitarakiiyana bo, ‘Bada awaki anabera?’

Bi iwonegu bo, ‘Geghomiiri bi kunagho kunarughu Damaskas kwanatune, bi name wawaya sinawonem da awaki beradi akayokayoveni na kunabera.’ ¹¹ Yeghanina iragata kirakii da matagu ikaraboda na sawara gerubana ayakita, na turaturagu imagu sikabi bi sivinaghokedarigu karughu Damaskas kwanatune.

¹² Tomogha kana waghawagha Ananaiyas name iyamakamake, bi God iyakabik-abikuwayeni da yana gwara iyakabikabisisirena yaporidi. Bi Jius damdi tupadi noko kuburine na siyakabikabikarawayeni. ¹³ Touna ipiika da imiiri gwabiyegu bi iwona bo, ‘Wareta Sol, kitamagha!’ Na noko raghanine matagu ikasigigiri da Ananaiyas akitani!

¹⁴ Wasina bi iwonegu bo, ‘Nosinosidanakim yadi God ivineyim, bi ikayovem da yana

noghota kunakovi, na yana Wiisuwona tamariyanina kukita, bi ivisisiya tam biidi da gamona kuwayaneni. ¹⁵ Tam na yana sawariyonayona, bi awaki kukita da kuwaiyana na kunimaghamaghatara wawaya tupadi biiyadi. ¹⁶ Na gekunabodana, geghomiiri, da kunababataito. Raghanina kunarupari Bada biidi na yam tamumu inanoghotatavedi.’ ”

Pol inagho kubuna damdi biiyadi inadima

¹⁷ “Wasina bi averamagha Jerusalem kwanatune bi Bare Kabikabikuwayina garina kamone ayarurupari raghanine, na nuwanuwagu iwapewapeni na mimeu akita. ¹⁸ Da Bada iyisisiya tagu biidi iwona bo, ‘Kabireso, Jerusalem kukuyovena yaiyaineni, basuna wawaya mma kate gegha yam sisiya tagu kiiraviguve sinawaiyanenina!’

¹⁹ Bi awonabodeyana bo, ‘Bada, sakovi da **kabepepa baredi** tupadi kamodiye nokodi iya-wogha siyigeruvem na ayarurouvidi, bi biwa kamone ayatoretoredi. ²⁰ Bi raghanina yam sawariyonayona Sitivin sikasunuyi na noko berana awiwaghasineni, na tagu nama ayamiimiiri bi iiyawogha siyakasukasunuyina kadi kwama wowodiye ayakoyakoyagha.’

²¹ Bi gegha, Bada iwonegu bo, ‘Kunagho, Tagu iiporatavem rabarabae kubuna damdi biiyadi.’ ”

Pol iwona da touna Roum tomogha

²² Koroto tupana Pol iyisisiya na patana siyawaiwaiyaneni bi iwona da ware God

iviporataveni inagho kubuna damdi biiyadi. Bi gegha, raghanina mmko sisiyina siwaiyaneni na nuwanuwadi sipughu kirakii da sidagu sinarukwatu bo, “Noko tomoyina kokasunuyi, touna gerubana da kubure inamakena!”

²³ Raghanina siyarurukwatu, da kadi tarasowoma siyarurutapitapi bi popoku siyirupitaveni iyageege kiidamove,* ²⁴ na Roum wiiyogha badana yana iyo tomotomogha iwonedida Pol siyarutayini siyanagho yadi bare garina kamone. Bi iwonedida siyawakiwakiri bi siyitupawamiwamireni da awaki kiiravine Jius nuwanuwadi sipughu touna biidi da siyarurukwatu. ²⁵ Bi sikutawatawani da siyawakiwakiri na raghanine Pol, wiirouwa badana nama iyamiimiiri na iwoneni bo, “Roum gwara kogegeeiwayi da tami, tagu Roum wawaya bi konawakira wapawapagu. Tami dagudagune koyitupawamiwamiregu bi memeda koyabanani da berona abera, na noko murine na koyawakiwakirigu!”

²⁶ Raghanina wiirouwa badana, Pol yana sisuya iwaiyaneni na inagho yana bada ghamana iwoneni bo, “Awaki kunabera? Mmko tomoyina na Roum wawaya.”

²⁷ Na wiiyogha badana ghamana inagho Pol biidi da ivitarakiiyaneni bo, “Kuwonegu, wiisuwona da tam Roum tomogha?”

Na Pol iwona bo, “Eee, tabo naboni.”

* **22:23:** Jius damdi popoku siyirupii tavedi siyageege kiidamove, na kiiravine toudi nuwanuwadi sipughu kirakii Pol biidi, basuna iwona da touna God ivipora inagho kubuna damdi biiyadi.

28 Wasina bi wiiyogha badana ghamana Pol iwoneni bo, “Tagu mane ghamana avimiisana da kata tagu Roum wawaya!”

Bi Pol iwona bo, “Tagu atubugha da Roum tubutubugha.”

29 Yaininagha nokodi iyo damdi iiyawogha pinimina bi Pol siyitupawamiwamireni na sinaghara sivimuritayina. Bi wiiyogha badana ghamana bada raghanina ikabibanani da Pol na Roum tomogha bi gamone na saghiratawatawani kiravine na inaghara kirakii.

Wiigiugerogerora damdi naghodiye

30 Raghani ibori na wiiyogha badana ghamana yana kayowana iyakowa yapori da awaki basuna Jius damdi Pol siyiawu, noko biidi na biwa gawarinama ivikanibuveni bi sisiya iwonataveni **prist** babadidi da **Wiigiugerogerora damdi** biiyadi da siyitaghomidi. Wasina bi wiiyogha badana ghamana, Pol irutayini ipiika da naghodiye ikabiwiimiiri.

23

1 Pol, wiigiugerogerora babadidi ikita bogabogadi bi iwonedo bo, “Warewaresigu, nonowa yagu yawa na rotomanina God matane noko biidi nuwanuwagu na yeghanina patana da kata.”

2 Ananaiyas touna **prist** kiikiwawona raghanina mmko sisiyina iwaiyaneni na yaiyainagha nuwanuwana ipughu, da wawaya iiyawogha nama Pol ririne siyamiimiiri na iwonedo da kawana siyarouvi. 3 Wasina bi Pol, Ananaiyas

iwoneni bo, “Tam, God inarouvim, tam wiimi-iribatabatam! Wawaya biiyadi na kam kita na miisena bi gegha, nuwanuwam kamone na idadabu kirakii. Tam nama kwamake bi yam kayowana da Mosis yana gwara kamonama kuy-itupawamiwamiregu, bi gegha da tammani noko gwarana kwiikasigiyyeni bi wawaya kuwonedu da siyarouyigu!”

⁴ Bi iyyawogha nama Pol ririne siyamiimiiri na siwona bo, “Awaki biidi God yana prist kiikiiwawona kwiiwaghawagha beroveni?”

⁵ Pol iwonabodedi bo, “Warewaresigu, tagu geayakovi da touna prist kiikiiwawona. God wonana giruma katamanine yawonawona bo, ‘Gegha yada Bada kuniwaghawagha berovenina.’”

⁶ Pol iyakovi da **Wiigiugerogerora damna** kamone na mududi Sadusis bi mududi na **Perisis**. Na irukwatu iwonedu bo, “Warewaresigu, tagu na Perisi bi tamagunaki na bada Perisi. Tagu iigeruwana da God, wawaya raboboma inakabiwiigeghomiiridi da sinayawa magha, noko biidi na tami kwiitupawamiwamiregu!”

⁷ Bi raghanina Pol naboni ivisisiya, na Perisis da Sadusis wiikawakereyana sidaguni da noko yadi wiitaghomina dughuna siyarayi da wawaya borudi bata situbugha. ⁸ Bi wiikawakereyanina yana basuna mma naboni da Sadusis gesiyitumaghana da God raborabodi inakabiwiigeghomiiri mayedi, bi gesiyitumaghana da nama aneyaneya bo

kanukanuma; bi gegha, Perisis na mmkodi bera tupadi siyitumaghanedi.

⁹ Wasina bi wiikawakereyanina iragata, da Perisis mududi toudi na gwara wiiyeeveyana damdi sigeghomiiiri da siwonaghakighaki bo, “Mmko tomoyina getana awaki iyabera berona! Meboda kanuma bo aneya tana ivisisiya touna biidi!” ¹⁰ Raghanina wiikawakereyanina iragata kamokamogha, na wiiyogha badana ghamana inaghara, kiiravine rubana da Pol siyataina miimiini, na yana iyo tomotomogha iwonededi da siyayowogha tupeyanama, wiigiugerogerora yadi dughu kamonama Pol siyataina kanibuveni bi siyanaveni yadi Barikiye.

¹¹ Noko nubabasune Bada ividebena mayeni Pol biidi da iwoneni bo, “Gegha kunanagharana! Tam, kiiraviguve mma Jerusalemne wawaya biiyadi kuyimaghamaghatara na kedana mayi-maiyina Roum kwanatuna ghamane bada ki-iraviguve wawaya kunawonedi.”

Jius iri sitore da Pol siyakasunuyi

¹² Raghani ibori gabudara igae bi Jiu damdi mududi sivitaghomidi bi sivigiugerogerora da Pol siyiaviyeni, na wiisuwona maragasina sibera God biidi da gesiyakam bo siyaniuna patana da Pol siyadikasunuyi bi muriye na wasina. ¹³ Tomotomogha 40 bo naboni siviwaghasina da mmko berana siyabera. ¹⁴ Na sinagho **prist** babadidi da Jius dogadogara biiyadi bi siwonededi bo, “Toumii wiisuwona maragasina kabera God biidi da getana awaki kanakani patana da Pol kanadikasunuyi bi muriye. ¹⁵ Yama noghota

mma naboni, tami da **Wiigiugerogerora damdi** tupami wiiyogha badana ghamana konibabiini da memeda Pol inakabi inayowogha tami biiyadi ware wiitupawamiwamira mayenina biidi da yana sisiya akovina koyakabiyapori. Tournii kedae kanikoyakoyagha da inapiipiika na kanakasunuyi.”

¹⁶ Bi gegha, Pol nughunaru natuna tomogha mmko noghosina sisiyina iwaiyaneni, na inagho iyo damdi yadi barikiye da Pol ivikatayi.

¹⁷ Wasina bi Pol wiirouwa badana tana ikwatuveni ipiika bi iwoneni bo, “Mmko tomogha gisigisina kabi kunagho yam wiiyogha badana ghamana biidi, da meboda sisiya ghamaghamadi inawoneni.” ¹⁸ Na wiirouwa badana, tomoyina ikabi inagho wiiyogha badana ghamana biidi da iwona bo, “Biwa kabikabi tomoyina kana waghawagha Pol ikwatuvegu bi ivibabiigu da mmko tomogha gisigisina ayakabi ayapiika tam biidi basuna touna sisiya tana inawonem.”

¹⁹ Wiiyogha badana ghamana, tomoyina imana ikabi da ikabireni bi ivitarakiyaneni bo, “Awaki sisiyina kunawonegu?”

²⁰ Na tomogha gisigisina iwona bo, “Jius damdi siviwaghasina bi sinibabiim da maram Pol kunakabi kunayowogha Wiigiugerogerora damdi naghodiye, bi siniyaba da ware sisiya waghata gwabinama kabiyaporina biidi. ²¹ Bi gegha kunawaiyanedina, basuna tomotomogha yadi 40 kanaboda sinakeneni bi sinikoyakoyagha da sinkasunuyi. Toudi wiisuwona maragasina sibera bi siviwaghasina da gesinakam bo sinaniuna patana da Pol sinakasunuyi na wasina. Katota na

toudi sikabunagha, bi tam sabodabodam da yadi wiibaba kuniwaghasineni bo gegha.”

²² Na wiiyogha badana ghamana, tomogha gisigisina iwoneni bo, “Kitaboga da mmko sisiyina getana iiyabo kunimaghmaghatareni da tam kuwonegu.”

Pol sidaru inagho Gavena Pirikis biidi

²³ Wasina bi wiiyogha badana ghamana, yana wiiruwa babadidi yadi bata ikwatuvedi sipiika bi iwonedi bo, “Seri tomotomoyidi yadi 200 bi hosi kadiwiiyogha tomotomoyidi yadi 70 da kate bada iyo tomotomoyidi yadi 200 kokabidi. Bi kokabunagha da 9 o’klok kata pome konanagho Sisariya kwanatune. ²⁴ Bi kate bada hosi mududi kokabunagha da Pol inageru bi konakoyaghayapori da konakabi konanagho gavena Pirikis biidi.”

²⁵ Bi wiiyogha badana ghamana pepa mma naboni igirumi:

²⁶ “Tagu, Klodiyas Lisiyas agirugiruma tam wawaya ghamam, gavena Pirikis biidi. Kiiwa kiiwa.

²⁷ Mmko tomoyina, na Pol bi Jius damdi sikabitawatawani da pinimina bi siyakasunuyi, bi wawaya tana iwonegu da touna Roum tubutubugha na yagu iyo tomotomogha teya kanagho da kaviyawini.

²⁸ Yagu kayowana basuna ayakovi da awaki iberabero na siyiwawu, noko biidi arutayini anagho yadi **Wiigiugerogerora damdi** biiyadi. ²⁹ Bi akabibanani da yadi wiiwawu sisiyidi touna biidi na getana

awaki da toudi wosina yadi gwara kiiravine, bi getana yana berona da ayirabobo bo biwa gawarina kamone ayatore. ³⁰ Bi gegha, raghanina wawaya siwonegu da Jius damdi siyiiritutura da Pol siyakasunuyi, na yaiyainagha adaruni tam biidi. Bi bada wawaya iyyawogha siyiwawu na awonedi da yadi wiiwawu siyiaviyeni na sisiyidi tam naghomve sinabera.”

³¹ Na iyo damdi metagha wiiyogha badana ghamana iwonedi, na naboni sibera. Noko nubabasune Pol sikabi bi sitouya siyaveravera da Entipetris kwanatune siverakanibu. ³² Raghani ibori na seri tomotomogha da iyo tomotomogha siveramagha yadi bareye Jerusalemma, bi iyo tomotomogha hosi debadiye gerugerudi toudi kawagha Pol sikabi sinagho Sisariya kwanatune. ³³ Raghanina Sisariya kwanatune siverakanibu, na pepana bada ghamana kiikiwawona sivereni, bi kate imane Pol sitore. ³⁴ Wasina bi bada ghamana pepana ikabiyavi ikovi murine na Pol ivitarakiyaneni da touna mema wawaya. Pol iwona bo, “Tagu yagu kubura Silisiya.”

Raghanina Pirikis, Pol yana sisiya iwaiyana ikovi, ³⁵ na iwona bo, “Iiyawogha siwawum na sinapiika mabo bi muriye na anitupawamiwamirem.” Wasina bi yana iyo tomotomogha mududi iwonedi da Pol siyakabi bi kiiwawo Herod yana bare wiinuwakayowanine biwa gawarine siyatore bi siyakighu yapori.

Pol, Gavena Pirikis naghone inamiiri

¹ Gabudara 5, sikovi murine, na Ananaiyas touna **prist** kiikiiwawona da Jius dogadogara mududi Jerusalemma siyowogha sinagho Sisariyama. Tomogha kana waghawagha Tetulas sirutayini. Touna Roum yadi gwara iyakowa kirakiiyeni. Toudi sinagho da kiiwawo naghone simiiri bi yadi wiiwawu sisiyidima Pol siyaviyeni. ² Raghanina Pol sikwatuveni irughu, na Tetulas igeghomiiri da wiiwawu sisiyidima Pol siyaviyeni na toudima Pirikis iwoneni bo, “Wawaya ghamam! Tam parapa bada waratetem da noghota miisedi gwabimve na toumii raghani gurina nuwaruririye kamakae da kate sawara miisedi peyaridi mmko kuburine situbugha.* ³ Mmkodi bera kiiravine, na kubura tupane raghani nonowa kiiyayem. ⁴ Bi geayakayokayoveni da anisinighiimna bi tagu yaguwiina da yama sisiya tupokawanagha kunawaiyaneni. ⁵ Toumii kabanani da mmko tomoyina Pol touna kerere wiitubutubgha wawayina, bi kubura tupane touna beraghakighaki Jius damdi kamodiye yitubutubugha. Bi bada wawaya boruna sak-

* **24:2:** Pirikisi yana wiikiiwawo raghanine na genuwaruriri gabudarina. Tetulas, Pirikis nuwanuwa iyakanikani na memeda iyawoneni da Pol bera berona ibera. Pirikis nuwapoya ghamadi wawaya iyavereveredi, na bodu bata Pol ivitupawamiwamireni ikovi, na Roum yadi kiiwawo Nero itupataveni. Nama wiiruwa ghamana itubugha na Jius damdi, Roum damdi yawata siviaviya, da Roum sigeghomiiri Jerusalem sivibero tuwanonoyi.

watuveni Nasarin kadi bada ghamana.† 6 Bi kate ivimatipo da Bare Kabikabikuwayina iyituwi-idadabu, na kapatumi.‡ 8 Raghanina tammani mmko tomoyina kunitupawamiwamireni, na kunnakabibanani da awaki wiiwawu sisiyidima kiaviyeni na wiisuwona.”

9 Wasina bi Jius tupadi Tetulas murina sikousi da Pol siviaviyeni siwona bo, “Mmkodi sisiya tupadi na wiisuwona.”

Pol kana babara ikabi Pirikis naghone

10 Wasina bi gavena Pirikis itupakoghata Pol bi-idi da iyisisiya, na Pol iwonabodeyana bo, “Bada ghamam Pirikis, akovi da bodu ipeyari tam na wi-itupawamiwamira wawayim mmko kuburine, na noko kiiravine iinuwamiise kirakii da naghomve anamiiri da mmkodi wiiaviyegu sisiyidima kagu babara anakabi. 11 Tammani wawaya kitarakiyanedi da sinawonem bi tagu raviraviwota agae Jerusalemma kabepepa kiiravine, katana gabudara 12 sikovi. 12 Wiiwawu damdi getana siyabananigu da wawaya yawata Bare

† 24:5: Nasarin boruna na wawaya Yesu sakivikivini na kiiravine, basuna touna Nasaret wawaya. Raghanina mma naboni yisisiya na yakwatukwatuvedi da Nasarin boruna. Tetulas keresiyana damdi yatoretoyowoyedi. Jius damdi Jerusalemne da Jiudiya kubura tupane wawaya Galili kubura kamonama sakitakitayowoyedi, nokona Nasaret kwanatuna kamone (Jon 1:46 kokita). Touna kate bada yawonawona da keda Pol yakabekabepepa na touna Roum yadi gwara yiaviyeni. ‡ 24:6: Ves 7 na giruma katamanidi mududiye kawagha kamodiye, bi Grik giruma katamanidiye mmko ves na geiyamakamakena.

Kabikabikuwayine kayikawakereyana, bo siya-bananigu da wawaya ayinuwapughupughudi, meboda **kabepepa barediye** bo gawara tana meme kwanatu kamone da nuwanuwadi siya-pughu da siyirouwana. ¹³ Bi gerubana awaki sawaridi kiiravine kata siaviyegu na inimatakira da yadi wiiwawu sisiyidi na wiisuwona. ¹⁴ Bi gegha da, wiisuwona tubumiinakim yadi God akabekabepepi bi tagu, na Bada yana Keda kana kiviivina. Jius damdi sanoghosi da mmko Kedana na wiyaba, bi gegha da tagu sawara tupana gwara kamone Mosis da kate God yana per-operoveta sigiruma na iitumaghanedi ware Jius babada situmaghana na naboni. ¹⁵ Tagu God iitumaghaneni ware toudi naboni da raghani tana kate rotomana wawayidi da tamumu wawayidi raboboma inakabiwiigghomiiridi. ¹⁶ Noko kiiravine, God matane bi wawaya matadiye na iimatipo da keda kayowiiwiiyake anamake da yagu yawa rotomanina bi nuwanuwagu yeghanine.

¹⁷ Jerusalem nadawaghata bodu viya akuyoveni bi raviraviwota averamagha, da yagu wawaya moyamoyakidi yadi puyo ayaveredi bi kate Bare Kabikabikuwayine God biidi ayasuwara. § ¹⁸ Tagu mmko naboni Bare Kabikabikuwayine ayaberabera na sibananigu. Tagu yagu berona akoghataveyana

24:17: Acts 21:17-28 § **24:17:** Bodu 5 sikovi bi Pol, Jerusalem rubodana biidi na iveramagha raghani tupokawanagha da wiigeruwana damdi nama iyawonedi yana pepewa kamone Wara miisena iyadimadima na kiiravine (Apasol 18:22).

bi akabunaghamayegu da ayakabepepa, bi nama na getana da koroto tagu yawata da siyakabowiikurukuru. ¹⁹ Bi gegha, Jius damdi mududi Eisiya kuburama sipiika na nama. Toudi siyinagho mabo Siriyama siyapiika da awaki berona sikita ayaberabera na kata naghomve siyiwawugu. ²⁰ Bo kadi babada mma siyawonem da yagu berona awaki sibanani, da **Wiigiugerogerora damdi** naghodiye ayamiimiiri bi siyitupawamiwamiregu raghanine. ²¹ Memeda mmko sisiyina tanagha kiravine na siwawugu, raghanina Wiigiugerogerora damdi naghodiye ayamiimiiri na arukwatu awona bo, ‘Tagu iitumaghana da God, wawaya tupadi raboboma inakabiwiigeghomiiiridi! Yana basuna touna kiravine na kata mma naghomve amiimiiri da kwiitupawamiwamiregu.’ ”

²² Bi kiiwawo Pirikis rorowainagha Bada yana keda sisiyina iyakowa katamaneni kiiravine, na dughuna igudu bi iwonedo bo, “Raghanina wi-iyogha badana ghamana Lisiyas inapiika mabo, na Pol yana sisiya anawaiyaneni da bera berona ibera bo gegha.” ²³ Bi kiiwawo Pirikis, wiirouwa badana tana iwoneni da Pol iyakoyagha yapori bi inakuyoveni da inapepewayawara bi kate turaturana sinarugenareni da yana wiina sinabera.

Pol, Pirikis da Drusila naghodiye imiiri

²⁴ Gabudara viya sikovi murine, na Pirikis wavinena Drusila, touna Jius wasike yawata siveramagha dughu gawarine. Bi wara sidaru na Pol ipiika toudi biiyadi, da Yesu

Keriso wiitumaghanenina kiiravine ivisisiya na Pirikis iwaiyana.** 25 Bi yana sisiya kamone iwonedo da God yawiiwiini yada yawa rotomanina kawakawa, bi kate metagha tana kabiwiipotepoteda bi berona getana bera da kate bada raghani damone metagha God, wawaya inilupawamiwamiredi, na Pirikis inaghara kirakii na iwona bo, “Kabitore kunagho bi kate taraboga anabanani raghanine na anakwatuvana mayem.”†† 26 Bi noko murine Pirikis raghani nonowa Pol yana sisiya iyadarudaru na iyapiipiika yawata siyiisisiya, basuna Pol na biwa gawarina kamone iyamakamake bi Pirikis yana wiina da Pol wiikowoe iyimiisaneni na iyakabitaveni.

27 Bodu bata sikovi murine na, Posiyas Pestas ivikiwawo da Pirikis kana gawara ikabi. Pirikisi yana wiina da Jius babada iyunuwamiimi-iseyedi kiiravine, na muridiye imiiri da Pol biwa

** 24:24: Meboda basuna Durusira na Jiu wasike na Pirikis iyakovi da mmko boruna siyakwatukwatuveni Keresiyana. Touna Siriya kiiwawo tana naghove irawayi, bi iviyakiri murine na touna kana bodu 16 bi Pirikis irawayi. Durusira na Herod Agripa natuna murimurina bi memeda kana bodu 20 bi mmko waragututuna itubugha. Mmko na yana nayi wiibatana bi Pirikis na yana nayi wiiarobina. †† 24:25: Mmkona sisiya Rubana da yam wiina kuna woneni da gegha na touna wimumurana kayowanidima kuna koyagha mayem. Pirikis mmko berane na ivinuwapoya. Pol memeda mmko berana kiiravine Pirikis iwonawikatayi da God metagha tamumu kiiravine aro inavereni na ivisisiyeni. Nokona awaki iberana Pirikis inaghara.

gawarine ikabitorekuyoveni.††

25

Pol ivibaba da Sisa naghone inamiiri

¹ Kiiwawo Pestas iverakanibu Sisariya kwanatune bi name imake da gabudara 3 sikovi, bi muriye na igae inagho Jerusalem Kwanatune. ² Bi noko kuburine na **prist** kiikiwawodi da Jius dogadogara, Pestas yawata sivitaghomidi bi Pol wiiwawu sisiyidima siviaviyeni. Bi kate sivibabiini, ³ da iyiwiitedi Pol iyawonataveni iyagae iyanagho Jerusalem, basuna toudi wiikowoye siyigiugerogerora da kedae siyakasunuyi. ⁴ Bi gegha, Pestas iwona bo, “Pol touna Sisariya kwanatune biwa gawarina kamone awonatawani yamakamake. Bi tagu geraghani gurina bi anaveramagha nabo. ⁵ Na noko kiiravine yami babada viya yawata kana yowogha Sisariyama da noko kuburine, memeda Pol awaki sawarina ibera bero, na name konitupawamiwamireni.”

⁶ Pestas, Jerusalem kwanatune imakae da gabudara 8 bo 10 sikovi murine, na iveramagha iyowogha Sisariyama. Bi raghani ibori, na wiiitupawamiwamira gawarine imakeyowogha bi gamone na iyo tomotomogha Pol siyakabi

†† **24:27:** Roum yadi gwara yawonawona da bodu bata kamone memeda wawaya gesinitupawamiwamireni na biwa gawarinama sinikanibuveni. Bi noko raghanine Pirikis, Pol wiikanibuvenina biidi, na Jius damdi nuwanuwadi sipughu kirakii kiiravine bera peyaridi ibera. Na ikayoveni da bera tana iyabera Jius kiiravidiye da yadi nuwapughu touna biidi iyiduvu.

siyapiika da naghodiye iyamiiri. ⁷ Raghanina Pol iverakanibu, na Jius babada iyyawogha Jerusalemma siyowogha na simiiri gwagwari bi sidagu da wawu bogaebogaema siyaviyeni, bi getana iyyabo rubana iyisisiya da yana wiiwawu sisiyidi na wiisuwona da Pol berona ibera.

⁸ Wasina bi Pol igeghomiiri da kanababara ikabi iwona bo, “Tagu getana awaki berona ayabera da Jius gwara ayiaviyeni bo Bare Kabik-abikuwayina da kate Roum yadi Sisa biidi!”

⁹ Bi gegha da Pestas, Jius babada muridiye imiiri, na Pol ivitarakiiyaneni bo, “Da kwii-waghasina bo gegha da tanagae Jerusalemma, bi name mmkodi wawudi kiiravidiyeye anitupawamiwamirem?”

¹⁰ Bi Pol iwona bo, “Gegha! Tagu na kiiwawo yana wiitupawamiwamira gawarine amiimiiri, na mmko gawarine kawagha koyitupawamiwamiregu. Tami kwakovi da getana awaki berona ayabera Jius damdi biiyadi. ¹¹ Bi memeda bera berona ghamana ayabera na kagu aro na koyakasunuyigu, na tagu ayiwaghasina da koyakasunuyigu. Bi mmkodi tomotomogha awaki sisiyidima siaviyegu na gewonawaghata, noko kiiravine getana iyyabo yana maragata iya-makamake da Jius babada imadiye inatoreguna. Tagu akayokayoveni da Sisa naghone anamiiri da touna initupawamiwamiregu!”*

* **25:11:** Roum damdi tupadi na rubana Sisa biidi sinibaba da tounawosina wawaya wawu sisiyidima turadi siaviyedi na inawaiyana bi touna initupawamiwamiredi da berona sibera bo gegha. Memeda Roum wawaya naboni inibaba, na getana iyyabo inigesa bo inaguduna.

¹² Wasina bi Pestas yana wawaya akakovidi ikwatuedi da yawata sivisisiya ikovi, na Pestas iwonabodeni bo, “Tam yam kayowana da kunnanagho Sisa biidi, na wasina kunnanagho touna biidi.”

Pestas, Kiiwawo Agripa yawata sivisisiya

¹³ Gabudara viya sikovi na kiiwawo Agripa nughunaru Benis yawata siverakanibu Sisariya kwanatune da kiiwawo wouna Pestas siyikiiki-iveni.† ¹⁴ Bi simakae da gabudara nama viya, na Pestas, Pol siyiawu da siyaviyeni na sisiyidi kiiwawo Agripa biidi ivimaghataridi iwona bo, “Pirikis mmko kuburina iyiibadeni na tomogha tana biwa gawarina kamone itore na patana yamakamake. ¹⁵ Raghanina anagho Jerusalem, na **prist** babadidi da Jius dogadogara wawu sisiyidima siviaviyeni na siwonegu da ayaka-sunuyi.

¹⁶ Bi awonedi da touni Roun dammii yama gwara yamakamake da wawaya gegha aro kana verewapawapana. Da dagudagune na kiiwawo naghone inamiiri, wiiwawu damdi yawata bi tounamani kanababara inakabi da inawonabodedi. ¹⁷ Raghanina Jius babadidi yawata kayowogha mabo na geayikoyakoyaghana. Raghani ibori, na wiiwawamiwamira gawarine amakeyowogha bi yagu iyo tomotomogha awonedi da

† **25:13:** Mmko Agripa na touna kiiwawo Herod dagudaguna natuna tomogha tughurina. Touna nosinanaki wasikena na Jius wasike. Touna Jiudiya kubura tupana iyibadeni. Bi maragata gwabine da prist kiikiwawona inavineyi.

tomoyina siyarutayini siyapiika da naghoguve siyakabiwiimiirini. ¹⁸ Raghanina wiiwawu damdi sigeghomiiri da yadi wiiwawu sisiyidi siyabera da siyiaviyeni, na anoghosi bo ware sinawonegu da tomoyina berabero kirakiina ibera. ¹⁹ Bi gegha, yadi wiikawakereyana na Jius damdi yadi wiitumaghana kiiravine da kate tomogha raborabobona kana waghawagha Yesu kiiravine. Pol yawonawona da touna wawayina na yawayawiina. ²⁰ Tagu geayakovi da metagha sisiya waghata ayabanani, na avitarakiyaneni memeda iyiwaghasina bo gegha da kayagae Jerusalemma bi name nokodi wiiwawu sisiyidi kiiravine na ayitupawamiwamireni. ²¹ Bi gegha Pol isinighii, yana kayowana da Sisa naghone iyamiiri da touna iyitupawamiwamireni. Na noko biidi iyo tomotomogha awonedi da Pol biwa gawarina kamone sitorerughuvena mayeni. Bi raghanina taraboga pinimina ayabanani na aypora iyanagho Sisa biidi.”

²² Wasina bi Agripa, Pestas iwoneni bo, “Yagu wiina da Mmko tomoyina yana sisiya tagumani anawaiyana.”

Na Pestas iwona bo, “Wasina, maram yana sisiya kunawaiyana.”

Kiiwawo Agripa, Pol yana sisiya iwaiyana
Acts 9:3-8, 22:6-11

²³ Wasina bi raghani ibori, na kiiwawo Agripa da Benis kiikiiwawo kadi kwama siviya gha bi yawata na iyo tomotomogha da kwanatu kana babada ghamaghamadi ere gisugisumanidi, sideri sipiika sirughu dughu barena kamone.

Bi Pestas gamone na yana iyo tomotomogha iwonedi na Pol sirutayini sirughu. ²⁴ Na Pestas iwona bo, “Kiiwawo Agripa da tami iya-wogha babada ghamaghamami kata mma toumii yawata, na mmko tomoyina kokita, mma naghodae yamiimiiri, na touna Jius damdi tupadi Jerusalem kamone da mma Sisariya kwanatuna kamone ere rurukwatudi sivibabiigu siwona da ayakasunuyi. ²⁵ Bi akabibanani da getana awaki berona iyabera da ayakasunuyi, bi gegha tounamani yana wiina da Sisa naghone inamiiri, na noko kiiravine anipora inanagho Sisa yana kwanatu ghamane Roumma. ²⁶ Bi tagu patana Pol kiiravine geayakakovi da metagha anagiruma inanagho kiiwawo biidi, na noko kiiravine akabi apiika tupami naghomiye bi tam kiiwawo Agripa yawata, tupada tanitupawamiwamireni bi muriye na sisiya waghata anakabi da anagiruma Sisa biidi. ²⁷ Geiyamiise da biwa kabikabi wawayina aniporawapawapa inanagho, da dagudagune na yana berona anadibanani bi muriye na kanasisiya teya aniporani inanagho Sisa biidi.”

26

Pol tounamani kanababara ikabi

¹ Wasina bi kiiwawo Agripa, Pol iwoneni bo, “Iiwaghasina da tammani kiiravimve kunisisiya da kambabara kunakabi.”

Noko raghanine Pol imana irukabepi bi wii-sisiya idaguni da tounamani kanababara mma naboni ikabi: ²⁻³ “Kiiwawo Agripa, toumii Jius dammi yamakiki tupadi tam kwakowa bi kate

wiitarakiyana mekodi kiikabowanedi na kiiravidiye, iinuwamiise da kata, kunawaiwaiyana bi Jius kadi babada siwona da awaki abera na tupadi kiiravidiye anawonabodeyana. Yana basuna noko kiiravine iipepeyana tam biidi da yagu sisiya kunawaiyana wiimasi.

⁴ Jius damdi yagu yawa sakovi ikovi, raghanina dodoguve patana da kata. Sakovi da metagha yagu kubura waghate amakae bi kate bada muriye Jerusalem kwanatuna kamone. ⁵ Toudi raghani gurina sakowa katamanegu, bi sinawonem da tagu Jius damdi yadi boru ghakighakina tana sakwatuveni **Perisis** kamone bi yadi bagibagi siradi tupadi ayakivikivina yaporidi.

⁶ Na kata sakayokayovem da kunitupawamiwamiregu, basuna tagu iitumaghana da God awaki nosidam ivisuwonedini na inabera. ⁷ Kama dam yadi 12 kamone na bada situmaghana da God awaki kiiravimiiye ivisuwonemii na inabera, toudi gabudara da nubabasu na kabikarawaye sakabekabepepi. Kiiwawo kabikabikarawayina, yana basuna noko kiiravine na mmkodi Jius babada tagu siwawuwapawapagu. ⁸ Na tami awaki biidi konoghonoghosi da gerubarubana God, wawaya raborabobodi inakabiwiigeghomi-iridina?

⁹ Tagu rorowainagha anoghosi da bera tupana ayabera da noko Nasaret tomogha Yesu ayiaviyeni bi kana waghawagha ayibero.

¹⁰ Dagudagune na Jerusalem kwanatune abera, **prist** babadidi name maragata siveregu na God yana wawaya korotodi

biwa gawarine atorerughuvedi. Bi bada kiiravidiye aviwaghasina da siyikasunughana. ¹¹ Raghani ipeyari wawaya ayawonewonedi na **kabepepa baredi** nunudiye wiigeruwana damdi siyakwapukwapudi bi kate avimatipo ayaberadi da yadi wiitumaghana siyakabitoura. Bi kate yagu nuwapughu iragata toudi biiyadi, na ayanono kwanatu wiibatagha ayininoyedi da aitupaketowanedi.”

Pol yana tubuwamira ivisisiyeni

¹² “Raghani tana **prist** babadidi Jerusalem kwanatuna kamone maragata siveregu bi sidarugu ayanagho Damaskas kwanatune.

¹³ Kiiwawo Agripa! Noko raghanine kedagha ayanono da gabudara yubasune bi abama ikabinamari na yeghanina iyowogha da turaturagu yawata igweyuravivirimii. Yeghanina ivimaragata kirakii, gegha ware gabudara naboni.

¹⁴ Tupamii karirigha kayowogha dobodobove, bi wawaya tana gamona awaiyaneni Hibru gamoma iyisisiya tagu biidi bo, ‘Sol, Sol, awaki kiiravine kwiitupaketowanegu? Ipiropiro kirakii da tam kwiiaviyegu da gamogu gekuyawaiwaiyaneni, na tammani kwaburaburawa mayem.’

¹⁵ Bi avitarakiiyana bo, ‘Tam iiyabo, Bada?’

Na Bada iwonegu bo, ‘Tagu na Yesu, iiyabo kagu kivikivina kwiitupaketowanedina. ¹⁶ Bi gegha, geghomiiri! Tagu avidebena mayegu tam biidi, bi avineyim da yagu wiitamariyana. Awaki kiiravine iyevevem na wawaya kunawonedi, bi kate muriye raghanina anidebena mayegu

tam biidi da awaki aniyevevem na kiiravine wawaya kunawoned. ¹⁷⁻¹⁸ Tagu iiporam yam wawaya waghata biidi da kate bada kubuna damdi biiyadi. Kunagho matadi kunakimotatara da sinakowa, da bera berodima sinamiiriwamira bi sinapiika yeghane, **Seitan** yana maragatama sinakanibutaveyana bi sinapiika God biidi. Wasina bi yadi tamumu ananoghotataveyana bi aniwaghasinedi da toudi yagu wawaya kabikabikuwayidi, basuna toudi situmaghanegu kiiravine. Bi iyyawogha siniimatipo da kasunuyim biidi na gwabidima anitarababaranem.’ ”

Pol yana bagibagi ivisisiyeni

¹⁹ “Na kiiwawo Agripa, mmko matakirina abamama iyowogha akita na akabisisireni, geayasinihiina. ²⁰ Wasina bi Damaskas kwanatune dima adaguni Jius damdi biiyadi bi muriye na Jerusalem kwanatune da Jiudiya kubura tupana kamone Jius damdi biiyadi bada adimakovi. Noko murine, na akanibu gegha Jius damdi biiyadi bada adima. Yagu dima kamone na awoned da yadi bera beroberodi sinakabitoura bi yadi yawa sinakabiwamira God biidi. Da bera miisedi sinabera na toudi sinimatakira da wiisuwona yadi beraberodi sikabitoura.

²¹ Bi mmko warana ayadimadima kiiravine na Jius damdi mududi sikabitawatawanigu, raghanina tagu Bare Kabikabikuwayina kamone bi siviimatipo da siyakasunuyigu. ²² Bi noko raghanine na God iyiiwiitegu, bi bada kata patana da yiwiitegu. Na mma amiimiiri da tupami, wawaya

ghamaghamami da iyowogha inagho wawaya gisigisimi, awaki peroperoveta da Mosis siwona da iyatubughana toudi kawagha anawonemi. ²³ Toudi siwona da wawaya sinabera da Keriso inakabikwarakwara. Bi ininagho inarabobo bi bada inageghomiiri magha da wara miisena inadimeni da noko yeghana naboni yana wawaya waghata biiyadi da kate kubuna damdi biiyadi.”

²⁴ Pol noko raghanine mmkodi beradi iyisisiyedi da tounamani kanababara iyakabikabi, na Pestas irukwatu bo, “Pol tam kuneghanegha! Yam akowa ghamana iberam na kuneghanegha!”

²⁵ Bi gegha Pol iwona bo, “Bada ghamam, Pestas, tagu gegha ayaneghaneghana! Gegha, awaki awonewonemi na wiisuwona bi wonawaghata!

²⁶ Mmkodi bera iisisiyedi na gegha gawara kowoyidiye siyatubughana, na anoghonoghosi da Yesu yana kabikwarakwara, rabobo da geghomi-irimagha na kiiwawo Agripa bera tupadi nada akovidi iyouna, noko biidi tagu kawadebae kiiravidiye anisisiya touna biidi.” ²⁷ Wasina bi Pol ivitarakiyana bo, “Kiiwawo Agripa, peroperoveta awaki sigirumana kwiitumaghanedi bo gegha? Akovi da kwiitumaghaneni.”

²⁸ Na kiiwawo Agripa igeruwiirana iwona bo, “Da kwanoghonoghosi kwiisisiya, na katotawota nuwanuwagu kunatainawamiri da anikeresiyana bo?”

²⁹ Bi Pol iwona bo, “Memeda inakabi da raghani tupona bo raghani gurina, noko getana awakina. Bi God biidi arurupari da tam bi kate iiyawogha

mma tupami kata kowaiwaiyanegu, na kate Yesu konitumaghaneni naboni tagu, bi geyaguwiina konabera da biwa kabikabi wawayidi konapatadi ware tagu naboni.”

³⁰ Wasina bi kiiwawo Agripa da Gavena Pestas bi kate Benis da kate wawaya mududi tupadi sigeghomii, ³¹ bare sikanibutaveni maghatare. Bi toudimani kamodiye sivisisiya kabivivirana siwona bo, “Noko tomoyina getana yana berona awaki da biwa gawarina kamone siyatore bo siyakasunuyi.”

³² Bi Agripa, Pestas iwoneni bo, “Noko tomoyina biwa gawarina kamonama tayikanibuvani iyanagho. Bi nada iwona da yanawiina Sisa naghone inamiiri da touna initupawamiwamireni. Noko biidi gerubarubana da tanikanibuvanina.”

27

Pol yana wagawaga Roum kwanatune inadaguni

¹ Raghanina touya gabudarina ikabi na Pestas inoghotu da kaya touya Itali kubure, na biwa gawarina kana koyakoyagha badana, Pol da biwa kabikabi damdi mududi ivitowawonedi Roum iyo badana ghamana kana waghawagha Jiuliyas biidi. Jiuliyas na Sisa tounamani yana iyo wawayidi kadi bada ghamana. ² Bi Masedoniya tomogha kana waghawagha Aristakas, yana kwanatu Tesalonika na toumii yawata. Bi Adramitiam damdi yadi wagaе kageru. Noko

wagana iyanono kwanatu tupadi kikire Eisiya kubura kamone.

³ Raghani ibori na Saidon kwanatune* kaverakanibu. Bi Jiuliyas na Pol biidi iviwawayamiise na ikayowiiyayeni da itarakapoka iyowogha inagho turaturana iyakitadi, da yana kayowana awaki na siyavereni. ⁴ Muriye, na nama katouya kayanagho bi yanunu waga iyatapitapi bodebodeni kiiravine, na Saipras nuwana kaviruroguroguveni kanagho. ⁵ Wasina bi Silisiya da Pampiliya kuburidi kikiridigha, bi yegii maghataragha kavera da Lisiya kubure Maira kwanatune koghata. ⁶ Bi nama Aleksandriya damdi yadi waga tana iyanono Itali kubure na iyo tomotomogha kadibada ibanani, na noko wagane ivigerumii. ⁷ Bi gabudara viya nuwatepamiye kavera bi raghani iyawamiwamiri na ipiropiro kirakii da Nidus kwanatune kayaverakanibu yaininagha. Yanunu iragata da gerubana kayano kamogha na Krit nuwana kaviruroguroguveni kanagho da nuwa kana waghawagha Keip Salmon kaveratupiireni. ⁸ Wasina bi miimiikidigha Krit nuwana kikirinagha kavera da kapiika kubura sakwatuvani Gud Habas, nokona Lasea kwanatuna riirine.

⁹ Yama wagawaga ikabimii da raghani iguri da

* **27:3:** Saidon kwanatuna na Sisiriya kwanatuna bi kikiramu-tumutuba yana nawae bi yana rabaraba na 120 kilomitas.

nada Wiiya Gabudarina† ghamana ikovi bi touna raghanina yimatakira da yabarata bi yanunu kana gabudara iverakanibu nokona yegii yana wiireporepo gabudarina ikabi, na Pol, wawaya tupadi iwonawiiyoyowanedi ¹⁰ iwona bo, “Turaturagu, tagu anoghonoghosi da yada wagawaga mma da nabo inanagho na inabero kirakii: Waga kana sawara kouwana na taniwapewapeyana da wagana bada taniwapeni bi kate mududa tanarabobo.” ¹¹ Bi gegha, iyo tomotomogha kadi bada, Pol yana sisiya geiyawaiyaneni da noko kuburine kayadimakae. Gegha! Touna waga badadidi yawata sivisisiya da siviwaghasina. ¹² Basuna noko kuburina na gegawara miisena da yanunu raghanidiye kowogha, na koro to muduna waga debane geyadikayowana da makewiiguri bi kayatouya magha kayimatipo da Krit nuwana kayakabi bi ririnagha kayagae kayanagho da Piniks‡ kwanatuna kawasusune kayoghata bi yanunu kana gabudara tupa na name kayamakae. Piniks kwanatuna na kawasusu miisena Krit nuwana rogune na

† **27:9:** Jius damdi kabikuwaya porayidi sabera da raghani kadi wonawonawiiakowa. Wiiya na bada Jius sakabi da naboni yadi raghani ghamana tana bariyawa gamodima sakwatuvuni Day of Atonement bo Grik gamodima sawona bo Yom Kippur. Mmko gabudarine siiya bi prist kiikiwawona suwara yagibu da wawaya yadi tamumu yimiisana (Livitikas 16:23,26-32, Nambas 29:7-11 kokita). Mmko porayina na bada taraghaniye na September damone bo October dagudagune sabera. September basune wiikukakuana ibero kirakii bi November basune da inagho February na gerubarubana da wagawaga. ‡ **27:12:** Piniks kwanatuna na yana rabaraba 64 kilomitas da Gud Habas kwanatune.

touna raghani nonowa nighorowa miisena yak-enakena.

Bogibogi ghamana yegiiye

¹³ Wasina bi noko raghanine war-eregubugubura yananawama yanunu idagu iyiyamsibesibe, na waga damdi noko sikita, na sinoghosi da metagha siyanoghonoghota na rubana siyabera da Piniks kwanatuna kayakabi. Na waga kana anika sitayinageeyeni bi Krit nuwana kikirina ririwosinagha kagae, ¹⁴ bi gegha, kavera da gerabarabana bi bogibogi ghamana kana waghawagha *Nortistar* katiyamiima iuvenatatabi koyama iyowogha. ¹⁵ Yanunu ibero kirakii da waga iyarurouvi na gerubana waga naghona yanunu matane kayatore, na kavibaguneni bi waga kakasiviviri da yanunu iuvenakwavinimii. ¹⁶ Da nuwa gisina kana waghawagha Kauda nighorovinagha kanagho da kaveratupiireni, bi noko kamone kavibaga kirakii da waga kana wiitarawonawona wagana gisina§ katinageeyeni bi kaghiratawani da bagi. ¹⁷ Waga damdi noko sibera ikovi na urawa siyouna da waga ghamana borinagha sivriviviredi bi saghiratawatawani da bagi. Noko murine, na sinaghara kirakii da yanunu waga, Siritis rurerene iyitavenageeyeni, kiiravine na waga kukana da uravidi sikabitavetaveyana da noko kedane waga yanavera sividouvi bi yanunu iyatapitapikwavini

§ **27:16:** Raghani peyaridi mmko wagana gisina na satayini bi raghani mududiye na satainageeyeni waga ghamana debane da saghiratawatawani; tounama wawaya sigerudi sayowogha kikire.

na iyaveravera. ¹⁸ Raghani ibori na reporepo iyaruru kirakiiyemi kiiravine, na sidagu sawara, waga kamone siyitavena yowoyowoghana yegiiye. ¹⁹ Bi gabudara wiiarobine na bada waga kukana, uravidi bi kiidi da kate awaki sawaridi debane siyamakamake na siyitavena yowoyowoghana. ²⁰ Raghani ibero kirakii na gabudara da kewokewo gekayakitowogha bi kaverawapawapa da gabudara viya sikovi. Yanunu iragata kirakii da noghota tupadi sikovi da toumii kanarabobo.

²¹ Noko raghani gurina murine nama waga debane wawaya gesiyakamtowoghana kiiravine, na Pol igeghomiiri da naghodiye imiiri bi iwonedo bo, “Kokita, tagu awonemi da Krit getayakuyovenina bi gegha da, yagu sisiya kowaiyanatawani. Noko kiiravine kata yami waga ivibero da yami sawara kovitavena yowoyowoghana. ²² Bi kata awonewonemi da gekonanagharana. Waga kawagha inamonu bi getana iiyabo inarobobona. ²³ God na yagu Bada bi taguna yana bagibagi wawayina bi nubabasuve yana aneya tana ipiika tagu biidi. ²⁴ Bi aneyina iwonegu bo, ‘Pol, gekunanagharana, tam Sisa naghone kunamiiri da initupawamiwamirem. Noko kiiravine God yam rupari iwaiyaneni na tam da wawaya tupadi iiyawogha waga debane na iniyawiimi.’ ²⁵ Yagu wawaya, noko kiiravine yami noghota ivimaragata. Tagu, God iitumaghaneni da awaki iwonegu na inatubugha. ²⁶ Bi gegha da yanunu na inatapitapida da nuwa tana kikirine inakasibareda.”

²⁷ Taparoro bata sikovi nubabasune patana Mediteriyen Yegiine reporepo da yanunu iyatapitapi kwavinimii, da pomkambasune na waga damdi damidi sikabi da nada tepae kayageege. ²⁸ Na touna kiiravine yegii yanawiiwautapu siruba da iyowogha awaki patana.** Bi sikabibanani da yanayowogha 40 mitas naboni. Bi simakae raghani gisina bada siruba mayeni bi sikabibanani da yanayowogha 30 mitas naboni. ²⁹ Waga damdi sinaghara kirakii bi sinoghosi da reporepona waga siyiitavenageeyeni akima debadiye. Noko kiiravine anika yadi 4 waga murinama sivitavena yowoyowoghana da siyatainatawani. Bi sirupari da yadiwiina raghani iyabori yayainagha. ³⁰ Wasina bi waga damdi sivimatipo da waga siyaverakuyoveni kiiravine, na wiitarawonawona wagana siruwiiyoyoyi iyowogha yegiiye, bi siviya da ware anika viya waga naghonama wiitavena yowoyowoghana biidi. ³¹ Bi Pol, wiiyogha badana da iyo totomoyidi iwonedo bo, “Memeda waga damdi sinaverawiiitaveda, na tami tupami konarabobo.” ³² Noko biidi na iyo totomoyidi wiitarawonawona wagana uravidi mekodi sitayina tawatawani na sivikasiyaraghana da ikaravenataveni.

³³ Raghani iyarurutorewosi na Pol, wawaya tupana iwonena kirakiiyedi da siyakam. Iwonedo

** **27:28:** Mmkona kirama tana urawama saghiri bi sitavena yowoyeni boga nuwanuwane da yegii yana wautapu saruba bi akovina sinakabi da iyowogha awaki patana.

bo, “Tami nuwanuwami irugawogawowori bi kovinuwapoya na getana awaki koyakam da taparoro bata sikovi. ³⁴ Tagu yaguwiina koyakam da koyimaragata. Kate getanarabobona. Kate getanakabi kwarakwara towoghana.” ³⁵ Pol tupadi naghodiye ivisiya ikovi na bred ikabi da God biidi ivikiikiwa bi pinimina ikiyagima da kam idaguni. ³⁶ Na wawaya tupadi waga debane mmko sikita, na yadinoghota ivimaragata da tupadi bada yawata sikam. ³⁷ Nama waga kamone na tupamii yama 276. ³⁸ Bi tupadi sikamdona murine, na waga bagibagi damdi wit waga kamonama sivikanibuveni bi yegiiye siviowoyeni da waga iyatekateka.

Waga ivitavenageyeni, igawowori

³⁹ Raghani ibori na waga damdi kubura sikita, na gesiyakitarutavenina. Bi gegha da kawasusu tana sikita ere kikirina, na sinoghota da siyimatipo bi memeda waga siyakawaraviviri siyaveruveni nabo da kikire iyitavenageeyeni. ⁴⁰ Noko biidi waga bagibagi damdi anika uravidi sivikasiyaraghana bi bada waga kana yabiyabi woena sirupami da siyawoe. Bi kuka gisina waga naghone sitayinageeyeni da yanunu iyatapi iyayowogha kikire. ⁴¹ Bi gegha, kavera gegurina bi rurereye kavitavenageeyemii. Da waga naghona ikarapasi yaiyainagha da geiyidaguna, bi reporepo ghamanakidi waga murina siyarurouvi na siyagawogawowori.

⁴² Bi iyo tomotomoyidi sivigiugerogerora da biwa kabikabi wawayidi tupadi siyikasunughana, basuna siyayeka siyayowogha

kikire na kate bi siyakayovera. ⁴³ Bi wiiyogha badana geyanawiina da Pol siyakasunuyi, noko biidi na kadibabara ikabi na iyo tomotomoyidi iwonedo da gesiyikasunughana, bi gamone na iyyawogha yeka sakovi na siyikapoka yegiiye da siyarere kikire. ⁴⁴ Bi wawaya muduna wagae na yadi keda siyinogha waga kiidi sepisepidiye siyakabikikita bi siyayeka kikire. Wasina bi noko kedane na wawaya tupamii kayeka kikire kakabigae da kayawa.

28

Pol, Malta nuwane

¹ Wasina raghanina kikire kakabigae, na kakabibabani da nuwana na kana waghawagha Malta. ² Bi wadubo damdi nama nuwae yadi nuwayuyuna iragata kirakii toumii biiyadi. Na amra idagu iyayoyo da duwa iragata na keyama sikiiri bi tupamii sivikiikiivemii. ³ Wasina bi Pol kii gisigisidi ginabina ikabi da keyama debane iyatoura da siyakarata, bi kiidi kamodiye na mota berona nama bi raghanina keyama muyana damina ikabi na ikanibu da Pol imana irutarayi na iyarooroga. ⁴ Bi wadubo damdi nama nuwae sikita da mota berona Pol imane iyarooroga, na toudimani siwonena mayedi bo, “Meboda mmko tomoyina na kasukasunugha wawayina, bi waga imonu na yegiiye geiyaniudona, bi gegha, katana god kana waghawagha

Jastis* geyanakayowana da inamakanena, inaka-sunuyi.”⁵ Bi gegha, Pol mota ivirupiitaveni da keyama karakarasina debane, bi getana gubaga iyabananina.⁶ Wadubo damdi nama sinoghosi da Pol imana iyaruruwa bo yayainagha iyabeku da iyarabobo. Bi sivikoyakoyagha kirakii, siyak-itakita da awaki iyatubugha Pol biidi. Bi getana awaki iyatubugha, na yadi noghota siwamira bi siwona bo, “Pol na god tana.”

⁷ Kikire meme kakabigae bi gerabarabae na nuwa kana kiiwawo Pabiliyas yana kwabu ghamana da yana bare siyamakamake. Bi ipiika da nuwamiiseye irutayinimii da yana bareye bi ikoyagha yaporimii patana da gabudara aroba sikovi.⁸ Toumii gwabine kayamakamake, na akowa kakabi da tamananaki igubaga, sinina imuyamuya bi kamovera ikabi. Wasina bi Pol irughu tomoyina yana tupayarae da irupariyeni bi imana debane itoura na iyawa.⁹ Raghanina mmko berana itubugha na noko nuwana kamone wawaya gubagubagidi tupadi korotove sipiika Pol biidi da iviyawiidi.

Pol, Malta nuwanama inanagho Roum kwanatune

¹⁰⁻¹¹ Toumii, Malta damdi yawata kayamakamake da nawaravi aroba sikovi. Bi sikoyagha yaporimi da siviwiitena kirakiiyemii. Bi raghanina kayageru na wawaya sikabigunavemii da bada kama keda tamiina

* **28:4:** Wawaya sanoghosi da mmko god na wasikena wawaya aro yavereveredi, raghanina bera beroberodi saberana, na sanoghosi da mmko god na mota ivipora na Pol ikani.

teya tupana siveremii bi waga tane kageru. Touna na Aleksandriya damdi yadi waga bi naghona na tarabiibiisaka bata wawayaruwa Kastor da Polux, toudi na yadi god na gubadi sitarakatukatugha. Wagana noko nuwane imiiri da duwa bi yanunu kana gabudara ikovi na kageru katouya. ¹² Kakuka bi kageru kavera da Sairakas kwanatune koghata bi nama kamakae da gabudara aroba sikovi. ¹³ Bi noko kuburinama kakuka kavera da Regiyam kwanatune, bi raghani ibori na yawara wareregubugubura yana nawama iyaveravera kiiravine, na katouya kaveraraghani da Puteori kwanatune koghata. ¹⁴ Bi name wiigeruwana damdi viya kabanani na siviyonemii nama yawata kayamakae da taparoro tanagha iyakovi. Wasina bi Roumma kaverakanibu. ¹⁵ Bi wiigeruwana damdi waramii siwaiyaneni na viya sigae wiigimogimona gawarina kana waghawagha Apiyas bi viya sigae kubura kana waghawagha Kiiwaga Baredi Aroba. Da nokodi kuburidiye siyiikoyakoyagha da toumii siyaverabodemii. Bi raghanina Pol ikitadi, na ivikiikiivedi da yananoghota ivimaragata bi God ikabepepi.

Roum kwanatuna kamone

¹⁶ Raghanina Roum kwanatune kaverakanibu, na Roum babada siviwaghasina da Pol tanaduma inamakae. Na bare tana sivereni bi iyo tomoyina tanagha sitore da Pol iyaboda.

¹⁷ Gabudara 3 sikovi murine, na Pol, iviyonayona da Jius wadubo kadi babada siyariyeni. Bi sipiika sivitaghomidi na Pol

iwonedi bo, “Warewaresigu, tagu getana awaki berona ayabera yada wawaya biiyadi da kate nosidam yadi kiki siradi ayikasigiiyana. Bi gegha da Jerusalem kamone sipatumigu bi Roum damdi imadiye sitoregu. ¹⁸ Roum babada sivitupawamiwamiregu bi sikabibanani da getana awaki berona ayabera da siyakasunuyigu, na sikayoveni da siyakabitavegu. ¹⁹ Bi gegha, Jius damdi geyadiwiina da tagu siyakabitavegu, noko kiiravine Roum babada awonedi da tagu Sisa naghone ayamiiri da touna iyitupawamiwamiregu. Bi geyagu wawaya waghata wiiwawudi biidina. ²⁰ Mmkodi bera kiiravidiye na akwatuvemi kopiika ayakitami da yawata tayisisiya. Bi ayawonawiiakovimi da Isrel damda tupada tanitumaghana da God yana Wiivinevinegha Wawayina touda biiyadi inanokanibu da iniyawiida. Bi tagu iitumaghana da wawayina nada inokanibu. Noko kiiravine na imagu seinma saghiratawatawani.”

²¹ Bi siwonabodeni bo, “Toumii getana Jiudiya kuburama tam kiiravimve pepa kayakabi bo warewaresida mabo siyapiipiikana, waram siy-imaghamaghataremii bo getana siyiwaghawagha berovemna. ²² Toumii kakovi da wawaya kubura bogaebogae kamodiye korotodi na tami yami wiikeresiyana satoretoreyowoyeni, na noko kiiravine yamawiina da yam wiitumaghana kuyawonemii da kayawaiyana.”

²³ Na yadi gabudara tana sitore da Pol siyawaiyaneni. Noko gabudarine wawaya korotodi sipiika Pol yana bareye. Bi raghani

diidibare Pol ividagu, da God yana wiikiwawona kiiravine iviyeeveyana pomeni da inubabasu, bi Mosis yana gwara da peroperoveta yadi giruma debadiye ivitukikita iyiisisiya toudi biiyadi. Yana wiina da nuwanuwadi iyatainawamira da Yesu siyitumaghaneni. ²⁴ Wawaya, Pol yana sisiya siwaiyaneni na viya nuwanuwadi siwamira da sivitumaghana bi viya na gegha. ²⁵ Touna kiiravine na toudimani kamodiye sivigamowana kabivivirana. Bi muriye da siyanagho na Pol yana sisiya tughurina itore toudi biiyadi, iwonedo bo, “Kanuma Kabikabikuwayina ivisisiya waghata nosinosiminakim biiyadi, **peroveta** Aisaiya yana giruma kamonama iwona bo,

²⁶ ‘Kunagho mmkodi wawaya biiyadi da ku-wonedi bo,

“Tami, God yana sisiya konawaiyana da kon-awaiyana,

bi geakovidi konayunana.

Tami konakita da God awaki beradi yaberabera na konakita,

bi yadi basuna akovidi gekonayunana.”

²⁷ Basuna mmkodi damdi nuwanuwadi sikotakii, toudi gesiyakakowana.

Ere tainadi, na awaki sawaiyaneni

bi akovina gesiyakabikabina,

ere matadi bi sigerebodaboda

basuna geyadiwiina sinakitana.

Kate bi, matadi sinakitarunagha da sinakita,

bi tainadi sinatamobubu da sinawaiyana ii-sisiyana,

nuwanuwadi sinayeghana bi akowa sinakabi,

da yadi bera berodima sinamiiri kubuta
 bi sinamiiri karonu tagu biidi da anakayowi-
 iyawiidi teya.’ ”

²⁸⁻²⁹ Bi Pol yana sisiya tughurina itore bo,
 “Tami, Jius dammi wonawaghata sisiyina
 gegha koyawaiwaiyanenina, noko biidi
 na awonawonawiiakovimi da God, Yawa
 makewaghawaghasina sisiyina iwonataveni
 kubuna damdi biiyadi. Da nokodi wawaya na
 sinawaiyana.”†

³⁰ Wasina bi bodu bata kamone Pol, Roum
 kwanatune tanaduma yana maragate imakae.
 Bi wawaya iiyawogha siyapiipiika kighuna bi-
 idi, na tupadi iyikiikiivedi. ³¹ Pol sinitorae bi
 nuwanuwana tupanama God yana wiikiiwawo
 kiiravine iyadimadima bi Bada Yesu Keriso ki-
 iravine wara miisena iyiiyeeveyana. Bi getana
 iiyabo iyimatipo da iyigesiyeni.

† **28:28-29:** Verse 29, buka katamanidi mududi kamodiye
 mmkodi verse na gegha.

Buk Baibel long Anuki
Portions of the Holy Bible in the Anuki language of
Papua New Guinea
Buk Baibel long tokples Anuki long Niugini

copyright © 2010-2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Anuki

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-06-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

3c3405c8-4e9b-582a-95e8-4f2128c4872e